—Людзьмі звацца!
Янка Купала

ЛіМ

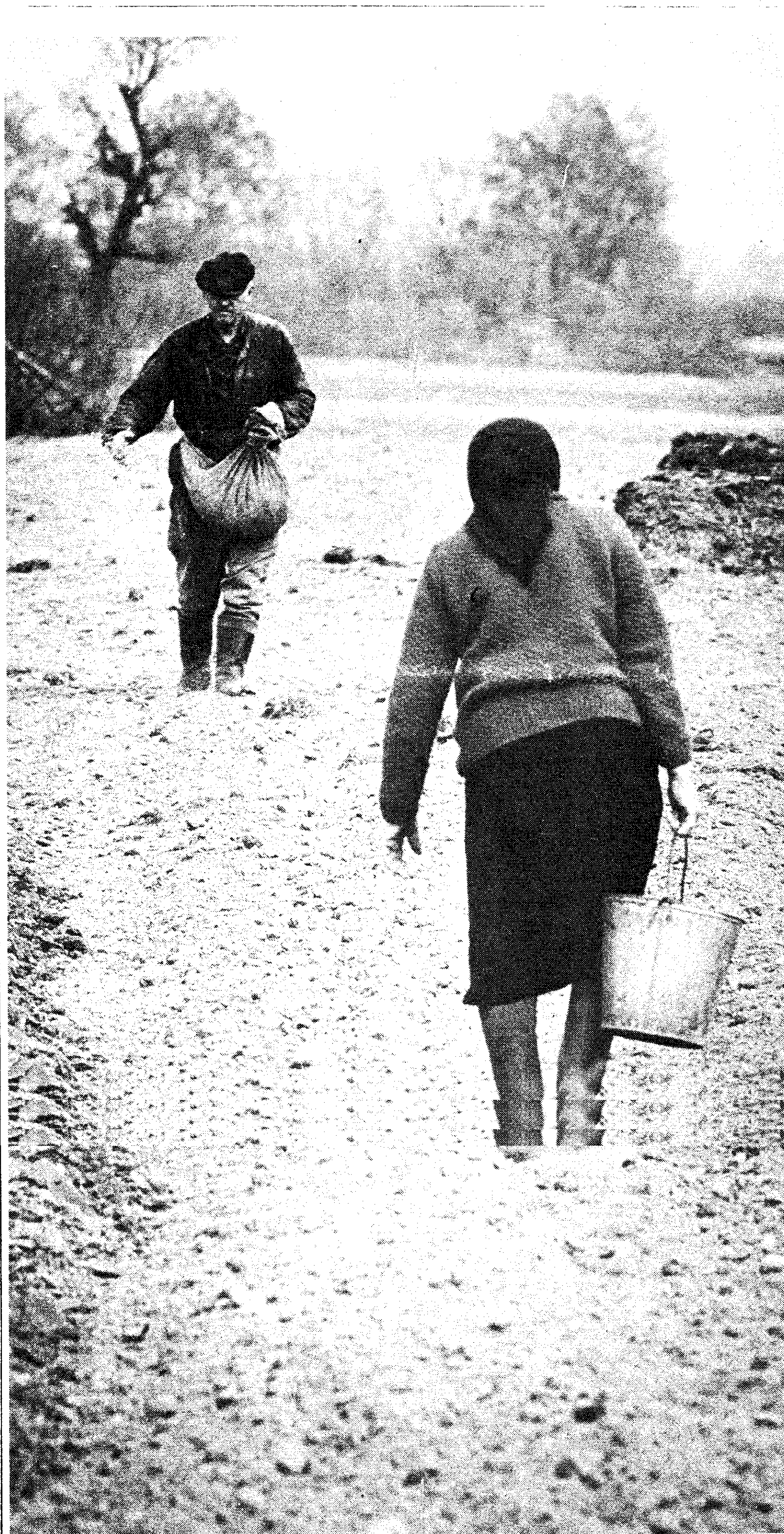
ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ПЯТНІЦА
12
КРАСАВІКА
1991 г.
№ 15 (3581)
ВЫХОДЗІЦЬ з 1932 г.
КОШТ—15 кап.
(Па падпісцы — 10 кап.)

ЧЫТАЙЦЕ

ла ў ростані з родным краем.
ла ў ростані з родным краем.

А мы сабе сеем і сеем...

Фота А. КЛЕШЧУКА.

Кола Дзён

Роўна трыццаць гадоў таму, 12 красавіка, Юрый Гагарын здзейсніў першы ў свеце палёт вакол Зямлі... Канечне, нам сёння не да юбілеяў, не да ўспамінаў пра «вялікія поспехі савецкай навукі». Зусім не касмічныя праблемы хвалююць нас. Але, калі задумацца,— хіба той палёт быў усяго толькі дасягненнем ваенна-ракетнай тэхнікі, а не палётам чалавечага духу, не прарывам яго ў бясконцасць?

Цяжка пераадолець сілы прыцягнення, груз старых звычак, стэрэатыпаў, нежадання нешта мяняць. Сёння, як і трыццаць гадоў назад.

4 КРАСАВІКА

ўслед за рабочымі мінскіх заводаў баставалі працоўныя калектывы ў Бабруйску, Бярэсці, Жодзіне, іншых гарадах Беларусі. Пачалі ствараца стачачныя камітэты.

5 КРАСАВІКА

пачалася палітычная забастоўка на шахтах Салігорска. Беларускія калійшчыкі выступаюць у падтрымку гарнякоў-вугальшчыкаў і іх патрабаванняў.

Старшыня Савета Міністраў БССР В. Кебіч сустрэўся з рабочымі Мінскага станкабудаўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Нечарговы З'езд народных дэпутатаў Расійскай Федэрацыі скончыўся прадастаўленнем Старшыні Вярхоўнага Савета Ельцыну дадатковых паўнамоцтваў. На 12 чэрвеня прызначаны першыя выбары Прэзідэнта Расіі.

6 КРАСАВІКА

апублікавана пастанова Прэзідыума ВС БССР «Аб сур'ёзных недахопах пры правядзенні рэформы розничных цэн і забеспячэнні сацыяльнай абароны насельніцтва...». У той жа дзень прынята пастанова СМ рэспублікі аб дадатковых мерах у сувязі з павышэннем цэн.

7 КРАСАВІКА

з нагоды Вялікадня патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт наладзіў прыём, на якім прысутнічалі Старшыня Савета Міністраў рэспублікі В. Кебіч, намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР С. Шушкевіч, міністры, кіраўнікі некаторых грамадскіх арганізацый, рэлігійных канфесій, дыпламатычных прадстаўніцтваў Балгарыі і Польшчы.

8 КРАСАВІКА

працягваліся інтэнсіўныя перагаворы Мінскага стачкома з урадам. Сярод іншых, даручылі праводзіць свае эканамічныя патрабаванні гарадскому стачкому вадзіцелі тралейбуснага дэпо № 5. Усяго ў Мінску было створана каля 50 забастовачных камітэтаў.

9 КРАСАВІКА.

ў гадавіну трагедыі ў Тбілісі Вярхоўны Савет Грузіі на сваёй сесіі абвясціў дзяржаўную незалежнасць рэспублікі.

10 КРАСАВІКА

пачаўся Мінскі кірмаш «Вясна-91», у якім удзельнічаюць каля 370 прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый з усіх рэгіёнаў Саюза.

11 КРАСАВІКА

на плошчы Леніна ў Мінску другі дзень запар працягваўся шматлюдны мітынг. На ім разам з мінчанамі бралі ўдзел прадстаўнікі бастуючых калектываў Барысава, Жодзіна, Оршы, іншых гарадоў Беларусі. Пачаліся афіцыйныя перагаворы Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі і ўрада са стачкомамі.

Духоўны цэнтр адраджэння на Гродзеншчыне

Так вызначыў мэту стварэння факультэта беларускай філалогіі і культуры ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы прарэктар па вучэбнай рабоце прафесар С. Габрусевіч. Дзень 2 красавіка з'явіўся святочным для ўсяго калектыву выкладчыкаў і студыёзусаў універсітэта, а ў першую чаргу — студэнтаў беларускага аддзялення філфака, каму пашчасціла распачаць у гэтыя дні заняткі на новым факультэце, першым у сваім родзе ў рэспубліцы.

На ўрачыстае адкрыццё факультэта ў Гродна прыехалі дырэктар нацыянальнага культурна-эстэтычнага цэнтра імя Ф. Скарыны, старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў А. Мальдзіс, дэкан факультэта беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы А. Барскі, іншыя навукоўцы і літаратары з Рэспублікі Польшча, прысутнічалі прадстаўнікі мясцовых улад і органаў асветы.

Ва ўступным слове прафесар С. Габрусевіч адзначыў, што новы факультэт мысліцца першай сур'ёзнай прыступкай у справе адбудовы будынка нацыянальнай школы на Гродзеншчыне, ці не першай яго цаглінкай. «Стварэнне факультэта беларускай філалогіі і культуры неабходна універсітэту для таго, каб мець калектыў выкладчыкаў, навукоўцаў, студэнтаў, аб'яднаных адзінствам поглядаў на шляхі адраджэння беларускай мовы і культуры, мець калектыў, які б дапамог універсітэту стаць беларускім факультэтам... Мне факультэт бачыцца як навукова-метадычны, духоўны цэнтр нацыянальнага адраджэння на Гродзеншчыне», — сказаў С. Габрусевіч.

Студэнтаў і гасцей вітаў дэкан новага факультэта дацэнт І. Жук. Яго педагагічнае крэда —барацьба за інтэлект, за нацыянальную свядомасць студэнцтва. Галоўнае, лічыць І. Жук, каб факультэт аднавіў колішнія традыцыі народнага настаўніцтва і ўвогуле з'яднаў універсітэт на грунце беларушчыны. На думку дэкана, гэтаму будзе спрыяць распрацоўка і выкарыстанне новых інтэграцыйных методык навучання, стварэнне навукова-даследчай лабараторыі, якая зоймецца вывучаннем гісторыі культуры Гродзеншчыны, выданне краязнаўчага альманаха з дапамогай абласнога аддзялення Фонду культуры, заснаванне на факультэце творчых літаратурных майстэрань, студый мастацкага слова і народных промыслаў і інш. Такімі мысляцца першыя старонкі летапісу факультэта. «Запаўняць іх давядзецца нам уласнай рукой. І ўжо якім будзе гэты запіс, шмат у чым залежыць ад нас саміх», — рэзюмаваў І. Жук.

Сапраўды, рупліўцам беларушчыны ў Гродзенскім універсітэце сёлета хочацца шчыра зычыць псіхалагічнай моцы і духоўнага гарту, асабліва зважаючы на вядомую ідэйна-палітычную сітуацыю на Гродзеншчыне. Як адзначыў у інтэрв'ю «ЛіМу» І. Жук, факультэт беларускай філалогіі і культуры на першым часе свайго існавання можа нават паўстаць пэўнай апазіцыяй сучаснай ідэйнай кан'юнктуры ў рэгіёне.

Відаць, новы факультэт складзе канкурэнцыю і філфаку БДУ імя У. І. Леніна, бо, маючы ўтрая менш выкладчыкаў, ён мяркуе ажыццявіць такі ж набор студэнтаў (125—дзённае навучанне, 50 — завочнае). Уступныя экзамены — беларуская мова (дыктант), беларуская мова вусна, беларуская літаратура вусна і залік па рускай мове і літаратуры.

Адметная рыса факультэта — адсутнасць камуністычнай партарганізацыі.

Ад імя творчага калектыву скарынінскага цэнтра выкладчыкаў і студэнтаў вітаў А. Мальдзіс, здзяйсненняў на ніве Адраджэння пажадаў польскі навуковец і паэт А. Барскі.

Плёну вам, гродзенцы, і Боскай помачы ў ахвярных намаганнях!

Юрка ЛАГАДА.

ТРЫ АДКРЫЦЦІ

З аншлагам прайшоў першы канцэрт фестывалю «Мінская вясна». Прагучаў «Рэквіем» В. А. Моцарта. Выканаўцы—Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР, Дзяржаўны каўнаскі хор (мастацкі кіраўнік П. Бінгяліс), салісты І. Чурылайтэ, Л. Дамікайтэ, А. Агамірзаў, У. Пруднікаў, за пультам—маэстра Я. Колабаў. Для мінскіх слухачоў адбыліся як мінімум тры адкрыцці: фестывалю, выдатнага дырыжора і... вечна жывой музыкі Моцарта.

Фота Ул. КРУКА.

БУДЗЕМ МЕЦЭНАТАМІ?

Яшчэ адна дабрачынная грамадская арганізацыя з'явіцца неўзабаве ў нашай рэспубліцы. Яе афіцыйная назва — Беларуская Асацыяцыя мецэнатаў. І аб'ядноўваць яна будзе, як можна здагадацца, людзей неабыякавых да духоўнай спадчыны беларускага народа, кроўна зацікаўленых у развіцці яго культуры і мастацтва.

Мецэнатамі могуць стаць як самі дзеячы культуры і мастацтва, што дбаюць аб сваёй маладой змене, так і гаспадарнікі, бізнесмены, проста дзелавыя людзі. Сутнасць гэтай новай арганізацыі не толькі ў тым, што яе члены будуць перыядычна ахвяраваць пэўныя сродкі дзеля росквіту нацыянальнай культуры, але і ў тым, што яны самі змогуць іх размяркоўваць і карыстацца пэўнымі прывілеямі ў выглядзе шырокага і свабоднага доступу да набыткаў духоўнай культуры народа.

Члены ініцыятыўнай групы па стварэнні новай грамадскай арганізацыі лічаць, што ў жорсткіх умовах станаўлення рыначнай эканомікі дзейнасць Асацыяцыі мецэнатаў можа стаць надзейным гарантам духоўнага здароўя нацыі, дазволіць пэўным чынам засцерагчы нацыянальную культуру ад крызісу, які непазбежны ўслед за крызісамі эканамічным і палітычным.

Абвясціўшы 25 сакавіка аб сваёй ініцыятыве, група пісьменнікаў і журналістаў прыступае да падрыхтоўкі праектаў Палажэння і Статута Асацыяцыі, заклапочана іншымі арганізацыйнымі мерапрыемствамі. Аб стварэнні Асацыяцыі мяркуецца абвясціць на Устаноўчым Кангрэсе ў канцы гэтага года.

А пакуль члены ініцыятыўнай групы звяртаюцца да ўсіх дзелавых людзей рэспублікі з прапановай падтрымаць высакародную ідэю і запрашаюць паведамляць аб гатоўнасці стаць мецэнатамі па тэлефоне ў Мінску 60-76-17.

Словам, станем мецэнатамі! Зрабіць гэта няцяжка і галоўнае — высакародна.

М. ТРАФІМЧУК,
карэспандэнт-арганізатар Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП Беларусі, член ініцыятыўнай групы.

ЗА ПАКЛЁП— 500 РУБЛЁЎ

Калегія па грамадзянскіх справах Гродзенскага абласнога суда скончыла разгляд справы па іску пісьменніка Аляксея Карпюка да часопіса «Политический собеседник» аб абароне гонару і годнасці.

Сутнасць справы вось у чым. У 10-м нумары часопіса за 1990 год апублікаваны артыкул Я. Ледзянёва «Істіна даражэй за ўсё». Яго аўтар, так бы мовіць, «палемізуе з з народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым, які выступіў у «Литературной газете» за 4. 06. 90 г. у абарону Аляксея Карпюка і адвёў розныя інсінуацыі на адрас таварыша па пяру — у прыватнасці, з боку «Политического собеседника». Я. Ледзянёў, са спасылкай на «факты, узятыя з архіва (чамусьці не названага), абвінаваціў Карпюка ў тым, што ён прыпісаў сабе і сваім бацькам (!) удзел у партызанскай барацьбе з фашыстамі, уцёкі з нямецкага лагера смерці, што ён супрацоўнічаў з гітлераўскай адміністрацыяй, быў агентам дэфензівы і г. д., у тым жа духу. Ва ўсім гэтым, як высветліў суд, няма ні слова праўды. Дакументальна пацверджана членства Аляксея Нічыпаравіча Карпюка ў камсамоле Заходняй Беларусі, яго і яго бацькоў партызанскія заслугі. Бацька пісьменніка, член КПЗБ (што таксама спрабаваў адмаўляць аўтар публікацыі ў «ПС»), быў узнагароджаны ў час вайны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі. Звесткі, прыведзеныя ў часопісе, прызнаны судом паклёпніцкімі.

А. Карпюк у сваёй іскавай заяве патрабаваў, каб часопіс выплаціў яму ў якасці сімвалічнай платы за знявагу і паклёп 1 рубель. Зразумела — пасля публічнага абвяржэння лжывых фактаў. Суд, аднак, прызнаў такое «пакаранне» недастатковым. Судовая калегія вырашыла спагнаць за прычынены маральны ўрон 500 рублёў з рэдакцыі і 50 рублёў — з аўтара публікацыі Я. Ледзянёва на карысць істца...

У час размовы з Аляксеем Нічыпаравічам, у якой мы павіншавалі пісьменніка са справядлівым рашэннем суда, ён падкрэсліў: гэта не толькі яго асабістая перамога, гэта яшчэ і перамога права над сталінскімі метадамі барацьбы з «няўгоднымі».

НАШ КАР.

ХРОСНЫМ ХОДАМ ПА СТАЛІЦЫ...

Сёлета ў Мінску, упершыню ад часоў скасавання Уніі ў 1939 годзе, мінскія грэка-католікі легальна адзначалі Свята Уваскрэсення Госпадняга.

У абсталяванай у адным з прыватных дамоў па вуліцы Якуба Коласа капліцы ў ноч з 6 на 7 красавіка адбылося ўрачыстае набажэнства, якое правіў дэкан беларускіх грэка-католікаў а. Пётра Кузьмічоў.

Пасля па вуліцы Якуба Коласа, Чырвонай, Янкі Купалы, Максіма Горкага адбыўся хросны ход і каля царквы свсв. Пятра і Паўла была адслужана літургія. Айцец дэкан звярнуўся да прысутных з казаннем, у якім выказаў надзею, што наступны Вялікдзень мінскія грэка-католікі будуць святкаваць ужо ў гэтым храме.

На свяце прысутнічалі беларускія і ўкраінскія грэка-католікі з Полацка, Вільні і Кіева.

С. АБЛАМЕЙКА.

ТЫДЗЕНЬ МІЛАСЭРНАСЦІ?

Раніцай 3-га красавіка на вечна шумнай ад трамвайнага і аўтобуснага руху вуліцы Даўгабродскай было незвычайна ціха. Яшчэ больш незвычайна для рабочага дня выглядаў збор тысяч людзей на вуліцы. Забастоўка. Каля Мінскага электратэхнічнага завода застылі трамваі. Неяк недарэчы ўспомніўся радок з Маякоўскага: «гонку свою продолжали трамы уже — при социализме». Прыехалі... на дахах некалькіх абясточаных «трамаў» шчыльна сядзелі рабочыя ў спяцоўках. Карціна амаль што сюррэалістычная.

Можа, некаму ўсё гэта сапраўды падалося фантасмагорыяй — як і мірная акупацыя рабочымі плошчы ў цэнтры сталіцы, выступленні каля помніка правадыру рэвалюцыі стачкомаўцаў. Але хіба адміністрацыйнае павышэнне цэн у якасці пераходу да рынкавых адносін і фармальная кампенсацыя — гэта не абсурд? А новыя неймаверныя цэны ў рабочых і студэнцкіх сталоўках, школьных буфетах, павышэнне ледзь не ўдвая платы за дзіцячыя садкі — не фантасмагорыя? (Як вядома, тут адразу быў дадзены «задні ход». Але няўжо нельга было загадзя прадбачыць асаблівую непапулярнасць тых рашэнняў?) І ў рэшце рэшт, хіба не парадокс, што Беларусь — ледзь не адзіная з рэспублік, у якой аб'ём вытворчасці летась ВЫРАС на 5,2 працэнты ў параўнанні з планам — перажывае таварны голад? Забастоўкі ў «самай стабільнай» рэспубліцы падобна ўспышцы маланкі высветлілі ўсю абсурднасць каманднa-адміністрацыйнай сістэмы. Рэакцыя рабочых на чарговы «эксперымент» Цэнтра аказалася нармальнай, хоць і ў нечым нечаканай нават для іх саміх.

Даводзілася чуць версію, быццам рабочыя на Беларусі забаставалі з той прычыны, што ўзровень жыцця ў нас вышэйшы, чым у іншых рэспубліках, і таму, маўляў, шок ад «цэнавай тэрапіі» выклікаў бурную рэакцыю. Але справа ў тым, што рабочыя запатрабавалі не толькі павышэння зарплаты (а дакладней — магчымасці зарабляць столькі, колькі трэба на нармальнае жыццё). Яны запатрабавалі адстаўкі Прэзідэнта, правядзення датэрміновых шматпартыйных выбараў, вываду парткомаў з прадпрыемстваў, нацыяналізацыі маёмасці КПСС. Можна, зразумела, «не заўважаць» палітычных пытанняў і засяродзіць увагу на пажарных мерах па зніжэнні сацыяльнай напружанасці (адмена пяціпрацэнтнага падатку, перагляд тарыфаў, павелічэнне кампенсацый на дзяцей, зніжэнне расцэнак у грамадскім харчаванні і г. д.), што ўрад і зрабіў. І гэта, трэба прызнаць, само па сабе нямала. Такой актыўнасці, такой клапатлівасці кіраўнікоў усіх рангаў пра нас, простых грамадзян, і не ўспомніш. Выезды на прадпрыемствы, сустрэчы з рабочымі калектывамі, сумесныя (!) прапановы ўрада і федэрацыі прафсаюзаў, пастановы, брыфінгі... Магло падацца, што ўрад разам з афіцыйнымі прафсаюзамі і, канечне, партыйнымі органамі толькі і дбаюць пра дабрабыт народа — так бы мовіць, займаюцца дабрачыннай дзейнасцю ў рамках Тыдня міласэрнасці. Вось толькі розныя там стачкомы блытаюцца пад нагамі, перашкаджаюць...

На брыфінгу ў Доме ўрада Старшыня Дзяржэканомплана БССР С. Лінг расказваў пра намечаныя меры па стабілізацыі эканомікі, пра фінансавыя цяжкасці і зрывы паставак у рэспубліку. Павышэнне зарплаты, на яго думку, прывядзе да яшчэ большага дэфіцыту бюджэта, і нават фінансавага краху. Гаварыў важка, аргументавана, зацікаўлена, з веданнем справы і разуменнем адказнасці. Але не абмінуў выпадку сказаць: стыхійны пратэст рабочых спрабуюць выкарыстаць безадказныя людзі, якія грамчэй за ўсіх крычаць на плошчах. Відаць, ніяк не звыкнуцца ў высокіх кабінетах з думкай, што рабочыя могуць гаварыць с в а і м голасам, без пасрэднікаў.

(Працяг на стар. 4).

ВОЛЯ, АДКАЗНАСЦЬ, ЗГОДА

Заява Цэнтральнай рады БСДГ «Аб забеспячэнні фізічнага выжывання, негвалтоўнага развіцця Беларусі»

Дзяржаўныя, палітычныя і эканамічныя структуры Саюза знаходзяцца ў крытычным стане. У розных рэгіёнах краіны, у тым ліку і каля межаў нашай рэспублікі, разгортваюцца гвалтоўныя, разбуральныя працэсы, якія могуць перакінуцца і на беларускую зямлю. Гэта стварае пагрозу стабільнасці і развіццю рэспублікі, адбірае ў нас і нашых дзяцей апошнія шанцы на выратаванне ад чарнобыльскай навалы. Таму Беларуская сацыял-дэмакратычная Грамада мае намер рабіць актыўныя захады па дасягненні нацыянальнай згоды на Беларусі. Тым больш, што горкі чарнобыльскі вопыт яскрава сведчыць: мы можам разлічваць у асноўным толькі на свае сілы.

Барацьба за фізічнае і духоўнае выжыванне нацыі — гэта ў першую чаргу барацьба за эканамічна развітую і сацыяльна здаровую Беларусь. Нармальнае ж развіццё рэспублікі патрабуе наяўнасці грамадзянскіх і эканамічных свабод, палітычнай стабільнасці, якая немагчыма без узаемаразумення і згоды паміж асноўнымі палітычнымі сіламі сённяшняй Беларусі. Таму Цэнтральная рада Грамады выступае з ініцыятывай распрацоўкі і прыняцця «Хартыі нацыянальнай згоды дзеля выжывання», якая магла б засноўвацца на наступных прынцыпах:

— першаснасць і суверэннасць інтарэсаў Беларусі перад любымі іншымі;

— адмаўленне ад скарыстання гвалтоўных сродкаў ва ўнутрыпалітычнай барацьбе, у прыватнасці — адмаўленне ад скарыстання вайсковых і міліцэйскіх сіл у вырашэнні палітычных пытанняў;

— нейтральнасць дзяржаўных органаў у адносінах да палітычных партый і рухаў;

— забеспячэнне роўнага доступу да дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі палітычных партый, незалежных рабочых прафсаюзаў і рухаў розных арыентацый;

— легітымізацыя свабоднага ўдзелу ў негвалтоўнай дзейнасці любых палітычных арганізацый і ўтварэнняў;

— забеспячэнне роўных умоў і магчымасцей для існавання розных форм уласнасці;

— максімальнае спрыянне адраджэнню і развіццю беларускай мовы, культуры і нацыянальнай самасвядомасці;

— дэпартызацыя адукацыі;

— стварэнне ўласнай сістэмы рэспубліканскай бяспекі, першым крокам да чаго магло б стаць стварэнне ў складзе Узброеных Сіл СССР дэпалітызаваных вайсковых злучэнняў з ліку грамадзян ці нараджэнцаў Беларусі.

Гэтая Хартыя, тэкст якой мог бы быць разгледжаны і ўдакладнены ў выніку кансультацый паміж прадстаўнікамі ўсіх парламенцкіх груп і ўрада рэспублікі, можа быць потым зацверджана Вярхоўным Саветам Беларускай ССР.

Цэнтральная рада БСДГ лічыць, што выпрацоўка і падпісанне «Хартыі нацыянальнай згоды дзеля выжывання» і стварэнне адпаведнага Камітэта нацыянальнай згоды з прадстаўнікоў усіх партый і рухаў, што далучыліся да Хартыі, можа папярэдзіць разбуральныя працэсы ў жыцці рэспублікі, забяспечыць фізічнае і духоўнае выжыванне нацыі, негвалтоўнае, мірнае развіццё Беларусі. Наша выратаванне — у нашай добрай волі, у нашай сумеснай адказнасці за лёс свайго народа, у нашай згодзе!

АДГАЛОСКІ

На пачатку красавіка партыйная прэса змясціла паведамленне пад красамоўнай назвай «Грошы КПСС — дзецям Чарнобыля», у якім гаварылася аб пералічэнні 250 мільёнаў рублёў з партыйнага бюджэту на ажыццяўленне аздараўленчых мерапрыемстваў у абласцях Беларусі, падвергнутых радыяцыйнаму забруджанню звыш аднаго кюры на квадратны кіламетр.

Рэзалюцыя XXVIII з'езда КПСС выканана. Куды канкрэтна выдаткуюцца партыйныя мільёны? Іх «рэкамендавана накіраваць на будаўніцтва і забеспячэнне дзіцячых медыцынскіх устаноў, прыдбанне пуцёвак у санаторыі і аказанне дапамогі мнагадзетным сем'ям, паляпшэнне харчавання ў школах і дашкольных установах». Дабрачынна, ахвярна... Але ці не лепш было б, каб за гэтыя грошы былі пабудаваны на чыстай тэрыторыі рэспублікі рэабілітацыйны цэнтр, комплексная гематалагічная лякарня, з'арганізавана сістэма незалежнага радыялагічнага кантролю, што прапануюць, і не першы ўжо год, беларускія вучоныя? А так — атрымаюць дзеці тую ж грашовую кампенсацыю для школьных абедаў, але

Вер вачам сваім: беларускія «Крэсавяцы»

У «Гродненской правде» за 2 красавіка можна прачытаць наступную нататку: «Ні ў адным зборніку няма песень, якія выконвае фальклорны ансамбль «Крэсавяцы». Запісаны яны са словаў лідскіх старажылаў — аматараў польскай народнай творчасці». Далей распавядаецца аб гісторыі творчага калектыву, гастрольных паездак і г. д. Подпіс пад тэкстам: «По материалам БЕЛТА».

Канешне, у часы перабудовы і публічнасці ў разнастайных аматараў значна паболела магчымасцей дзеля самавыяўлення. Так бы мовіць, вольнаму воля. Толькі ніякавата робіцца, калі галасы аматараў польскага фальклору на Гродзеншчыне пачынаюць гучаць у зусім пэўнай і ніяк не бяскрыўднай палітычнай аранжыроўцы — «крэсавай». Зрэшты, аматарам фальклору палітычную непісьяно працуе «па той бок» ідэалогіі. Разам з тым — тыражаваць згаданы матэрыял без традыцыйнай ідэалагічнай экспертызы?.. Вось і не вер пасля такіх прыкрых ідэалагічных прамашак, што «польскае» пытанне ў Беларусі не падаграваецца штучна.

«Сеньёры» і злозычліўцы Адраджэння

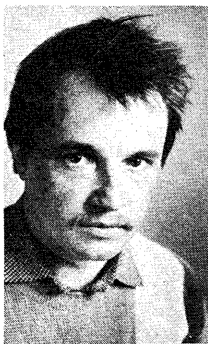
«Сеньёры Адраджэння, або Якіх духоўных настаўнікаў прапануюць нам некаторыя лідэры БНФ» — матэрыял з такой мудронай назвай быў пастаўлены ў сакавіку камуністычным газетам абласнога і раённага ўзроўню нейкім загадкавым прэс-цэнтрам «Ажур». Якраз напярэдадні другога з'езда БНФ мясцовыя газеты ў шэрагу нумароў, з працягам выдрукавалі ласкава прапанаваныя з мінскага прэс-цэнтра нататкі за подпісам А. Аляксандрава. Відаць, у сталіцы аматары скандальных, «прынцыповых» публікацый вымушаны лічыцца з адукацыі раць... рацьбы, праводзячы прамыя аналогіі паміж дзейнасцю такіх каларытных асоб, як А. Гітлер, В. Кубэ, В. Івaноўскі, Р. Астроўскі і... З. Пазняк, М. Ткачоў, Ю. Хадыка, А. Марачкін, В. Вячорка, Г. Грушавы. Такое ў А. Аляксандрава «складывается впечатление». Напрыканцы аўтар цалкам атаясамлівае сучасных дзеячаў Адраджэння ўвогуле і лідэраў БНФ у прыватнасці з нацыстамі: «Никого не щадили слуги нацизма, прикрывавшиеся высокими словами о «Бацькаўшчыне», «Айчыне», «Адраджэнні». Не приходится ожидать от них милосердия и сегодня».

«Впечатление» аўтара закончана на імператыўнай ноце. Магчыма, А. Аляксандраў такім чынам рупіўся мацней пераканаць чытачоў у сваёй слушнасці. Атрымаўся відавочны перабор... Але гэта зусім не вызваляе аўтара і сродкі масавай інфармацыі ад юрыдычнай адказнасці за змест надрукаваных «меркаванняў і ўражанняў».

Дарэчы, прэс-цэнтр «Ажур» існуе пры асацыяцыі ветэранаў друку Мінскай гарадской арганізацыі СЖ БССР.

Юрась ЗАЛОСКА.

Віктар ШНІП

Балада спакою

І чорныя птахі, і белыя птахі
Лятаюць над пляцам ля чорнае плахі.
І тоўпяцца людзі, як быдла, на пляцы,
Яшчэ ў кулакі не сціскаюцца пальцы,
Бо страх за сваё лупцаванае цела
Яшчэ не дае, каб падумаць хоць смела
Пра волю і долю, пра светлыя далі.
Дзе трэба крычаць, там маўчаць, як маўчалі.
І кат, нібы д'ябал, сякеру рыхтуе,
І вязень прад смерцю свой крыжык цалуе.
Свой крыжык цалуе і моліцца Богу,
Да смерці сваёй прывыкае патроху.
За што ж у хлапчыны жыццё забіраюць!
Не знае сам Бог, як і людзі не знаюць.
Ды толькі падпісана князем папера,
Ды толькі навострана катам сякера,
І толькі маўчаць, як праклятыя, людзі,
І тое, што пісана — тое і будзе...
А чорныя птахі, а чорныя птахі
Лятаюць над горадам, нібы манахі.

●

Прастор ахутаны туманам,
Расой асветлена трава.
— Жыццё напоўнена падманам!
Крычыць галодная сава.
І крыкам жудасным пужае
Мяне ля дымнага кастра.
Касцёр самотна дагарае —
Ісці далей прыйшла пара.
І я пайду па белым свеце
І праз туман, і праз падман.
І дым сарве з кастрышча вецер,
Нібы залётны хуліган,
І панясе па-над зямлёю.
Але пакуль гарыць касцёр,
І сцежка залатой змяёю
На ўзгорку цягнецца да зор,
Сядзець мне і глядзець у неба,
І слухаць злосную саву.
Я ёй бы даў, гаротнай, хлеба,
Ды сам, нібы сава, жыву,
Штодня губляюся ў тумане,
Але ўсё ж бачу праз імглу:
Дом, збудаваны на падмане,
Ператвараецца ў турму.

●

Лёгка адракаліся ад Бога,
Гэтак жа цяпер — ад партбілета.
Ды ў грахах я не вiню нікога,
Бо я сам мо горай прайдзісвета.
Лёгка адракацца ад паперы,
Толькі аніхто не адрачэцца
Ад машыны, ад сваёй кватэры
Ці ад дачы.
Ну а Раб нап'ецца
І засне ля жонкі невясёлай.
Што яму, што наша мова гіне,
Што пусцеюць, паміраюць сёлы.
Чорны пыл лятае па Айчыне.
Раб — ёсць раб. І што яму да Бога,
Што яму да нейкіх партбілетаў —
У яго свая ў жыцці дарога,
У яго свая святая мэта.
І сябе не лічачы рабамі,
Мы крычым, што дрэнна нам жывецца.
Як героі, ходзім пад сцягамі,
Толькі аніхто не адрачэцца
Ад пасады і ад службы ў Хама.
...І, спаліўшы партбілет на пляцы,
Ты ідзеш, нібы святы, да Храма
І дрыжаць, нібы у юды пальцы.

У пошуках долі

На жоўтае, нібы пустэльня, поле
Садзіцца шэры і гарачы пыл
З-пад кол вазоў — імчыцца люд за доляй,
Ды не дагнаць яе, як небасхіл.

І коламі разбітая дарога,
Як рэчышча самотнага жыцця,
Нясе людзей, якія вераць Богу,
Да шэрага, як мёртвы пыл, быцця.

Яшчэ не позна ім назад вярнуцца
Да родных ніў і дзедаўскіх крыжоў.
Ім страшна, што з іх дома засмяюцца,
Ды больш страшней, што ўжо няма дамоў,

А толькі попел, а на ім вароны
Капэшуцца, галодныя, крычаць.
І небасхіл наперадзе чырвоны,
Нібыта й там багацці ўсе гараць.

Ды кожны верыць — шчасце ўсё-ткі будзе.
Ламаюцца старэнькія вазы,
І ўжо ідуць пяшком за доляй людзі,
Кідаючы пад ногі абразы.

●

На свята божае у Храме,
Нібыта ў будні дзень у краме,
Стаім за свечкамі ў чарзе.
Чарга, як сонная, паўзе.
На сподак белы сыплем грошы,
Дае нам свечкі служка божы.
Мы задаволены сабой,
І хоць малітвы мы не знаем,
Падоўгу прад сабой рукой,
Пра Бога шэпчучы, махаем.
І палім свечкі ля ікон
І хочам, каб заўважыў Ён
Набожнасць нашу, наша гора.
І ўсе штурхаюцца, гавораць,
Успамінаючы чарта,
Што светлай долі не відаць...
І ў цеснаце не плачуць дзеці,
І свечкі тушыць д'яблаў вецер.

Бязглузды дождж

Бязглузды дождж, як наша існаванне,
Размыў дарогі да святых магіл.
Жыве ў маёй душы расчараванне
У Светлым Заўтра. Чорны небасхіл
Палохае таемнасцю сваёю.
Там спеюць навальніцы і вятры.
Хлапчук-сусед, сустрэўшыся са мною,
Жадае па-расейску гаварыць,
І пасміхаецца з маёй размовы.
А дождж ідзе, і мокрыя сцягі,
Нібы анучы, на дамах вясковых
Чакаюць свят. Святкуюцца грахі,
Узведзеныя ў святасць пралетарам.
І на душы самотна, што ў турме.
У клубе, што віном прапах, гітара
Брынчыць аб рускай тройцы і зіме...
А дождж ідзе бязглузды і бясконцы,
І людзі ўжо чакаюць Судны Час.
Па радыё нам абяцаюць сонца,
І, пэўна, будзе сонца, ды без нас.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

ЛЯХАВІЦКІЯ ПАРАДОКСЫ

Больш чым год, як прыняты Закон аб мовах Беларускай ССР. Амаль пяць месяцаў мінула з таго часу, калі закон пачаў дзейнічаць. Якія ж зрухі адчуваюцца ў справе адраджэння роднай мовы і нацыянальнай культуры ў Ляхавіцкім раёне зараз?

Адзін з парадоксаў — гэта вынікі падпіскі на беларускамоўныя газеты і часопісы на 1991 год. Я маю на ўвазе, перш за ўсё, бюджэтную падпіску для ачагоў культуры: бібліятэк, школ, устаноў, калгасаў, саўгасаў. У вёсках раёна пражываюць выключна беларусы, ды і ў райцэнтры таксама нацыянальны склад пераважна беларускага паходжання. Аднак з 50 грамадскіх бібліятэк сёлета толькі тры атрымліваюць «ЛіМ», пятнаццаць — часопіс «Спадчына» і ні адна бібліятэка не выпісала газету «Наша слова» і часопіс «Крыніца». Вось вам наглядны абразок, як аддзел культуры райвыканкама спрыяе адраджэнню роднай мовы, роднага слова.

Амаль пазбаўлены беларускамоўных газет бібліятэкі сярэдніх і васьмігадовых школ. З 23 сярэдніх і няпоўных сярэдніх школ толькі пяць атрымліваюць «ЛіМ», адна — часопіс «Спадчына» і ніводная «Наша слова». Дарэчы, «Наша слова» ў раёне атрымліваюць толькі 17 чалавек, гэта людзі з высокай нацыянальнай самасвядомасцю.

У раёне працуе больш за трыццаць настаўнікаў беларускай мовы, не менш і выкладчыкаў гісторыі, а выпісана толькі 42 экземпляры «ЛіМа», з іх 13 па бюджэтнай падпісцы, а значная колькасць індывідуальных падпісчыкаў не настаўнікі. Балюча і сорамна за настаўнікаў беларускай мовы ў раёне, якія ігнаруюць сваю прафесійную беларускамоўную газету, дзе друкуецца шмат матэрыялаў па беларускай літаратуры, багаты матэрыял з гісторыі Беларусі, культурнай спадчыны нашага народа.

Мяне вельмі здзіўляе пазіцыя дырэкцыі Жарабковіцкай сярэдняй школы за іх негатыўныя адносіны да беларускамоўнага перыядычнага друку. Па бюджэтнай падпісцы тут не выпісаны ні «ЛіМ», ні «Спадчына», ні «Наша слова». Як жа так атрымліваецца? Калісьці, у час панавання пілсудчыны ў Заходняй Беларусі, вёска Жарабковічы славілася ў Ляхавіцкім раёне высокай нацыянальнай самасвядомасцю яе жыхароў: тут існавалі самыя буйныя ў раёне гурткі Беларускай Сялянска-Рабочай Грамады, Таварыства беларускай школы, сябры якіх вялі самаахвярную барацьбу за родную мову, за адкрыццё беларускай школы. Пад націскам люду санацыйныя ўлады Польшчы вымушаны былі дазволіць выкладаць у Жарабковіцкай школе беларускую мову і беларускую літаратуру. Ігнараванне кіраўніцтвам Жарабковіцкай сярэдняй школы беларускамоўнай прэсы ніяк не стыкуецца з яго дэкларацыямі аб адраджэнні беларускай мовы.

Якую ж пазіцыю заняў аддзел народнай адукацыі Ляхавіцкага райвыканкама адносна падпіскі на беларускамоўную перыёдыку настаўнікамі раёна? Нейтральную. У апараце аддзела не бачна якіх-небудзь зрухаў у адраджэнні роднай мовы: у кабінетах і па-за кабінетамі гучыць ва ўсю моц «великий, могучий русский язык», кідаюцца ў вочы аб'явы, плакаты, дыяграмы таксама на рускай мове, мабыць, як у любым аддзеле народнай адукацыі Расійскай Федэрацыі. Праўда, мы з загадчыкам аддзела карыстаемся білінгвізмам: ён рэжа «по-русски», я — на беларускай мове. Абыходзімся без перакладчыкаў. (Загадчык аддзела чалавек тутэйшы, з вёскі, якая блізка каля райцэнтра. Па пашпарце — беларус. У свой час мы з ім вучыліся ў дзесятым класе, затым — у Баранавіцкім настаўніцкім інстытуце. Тады ён гутарыў на матчынай мове).

Парадоксам — ігнараваннем закона аб мовах — было ў пачатку навучальнага года адкрыццё ў райцэнтры рускамоўнай школы-гімназіі, хоць дзве школы райцэнтра таксама рускамоўныя. Гэта ніяк не стыкуецца з рэзалюцыяй, якая была прынята летась навукова-практычнай канферэнцыяй па адраджэнні беларускай мовы, арганізаванай Міністэрствам народнай адукацыі БССР і Таварыствам беларускай мовы. У рэзалюцыі было запісана, што школы-гімназіі ў Беларусі павінны быць беларускамоўныя. Хто праявіў такую звышінтэрнацыянальную ініцыятыву ў Ляхавічах, цяжка цяпер знайсці, абапіраючыся, як у нас заведзена, на «калектыўную думку», «аднагалоснае рашэнне», «адзінства поглядаў». Праўда, у аддзеле народнай адукацыі і дырэкцыя школы-гімназіі суцяшаюць, што ў перспектыве школа-гімназія стане беларускамоўнай. Але ж мы пераканаліся на практыцы, што нам абяцалі «ў перспектыве»...

Яшчэ адзін парадокс сведчыць аб пэўным застоі ў справе адраджэння роднай мовы ў раёне. Розныя афіцыйныя аб'явы, якія развешаны ў райцэнтры, — усе на рускай мове. Загляньце ў калідоры і кабінеты ўстаноў райцэнтра — скрозь тое самае. Часта даводзілася чытаць у прэсе, чуць з вуснаў наменклатурных работнікаў: маўляў, для адраджэння беларускай мовы спатрэбіцца шмат дзяржаўных сродкаў. Але варта спытаць у такіх «ахоўнікаў» дзяржаўнай казны: колькі трэба для таго, каб пісаць аб'явы на беларускай мове? Вядома, ні капейкі! Відаць, не ў гэтым справа, а ў іншым: некаторым партыйным функцыянерам і наменклатуры перашкаджае славуты звышінтэрнацыяналізм. Так і хочацца спытаць звышінтэрнацыяналістаў: «Дзе ж ваш нацыянальны гонар? Няўжо вы так пакрыліся луской нацыянальнага нігілізму, што пагардліва адносіцеся да матчынай мовы, да ўсяго роднага, забываеце, хто вы?» Звышінтэрнацыяналізм парадзіў у пэўнай часткі партапарату і наменклатуры манкрутства, людзей без роду і племені.

Параўноўваючы сучаснае з мінулым, дазволю сабе зрабіць экскурс у гісторыю раёна. Пры буржуазнай Польшчы ў раёне дзейнічалі шматлікія падпольныя камуністычныя ячэйкі, члены якіх распаўсюджвалі нелегальныя лістоўкі ЦК Кампартыі Заходняй Беларусі. Амаль у кожнай лістоўцы былі заклікі да змагання за адкрыццё беларускіх школ розных тыпаў, за беларускую мову ва ўстановах. А сёння спадкаемцы, нашчадкі былых камуністаў Заходняй Беларусі, партыйныя функцыянеры цураюцца беларускай мовы! На словах яны быццам бы і за адраджэнне роднай мовы і нацыянальнай культуры, а справы штосьці не відаць.

І апошні парадокс. Пры буржуазнай Польшчы ў Ляхавіцкім раёне недалёка ад вёскі Мазуркі (былая Мядзведзіцкая гміна) жыў памешчык Крагельскі. У канцы дваццатых, — пачатку трыццатых гадоў Крагельскі займаў пасаду Навагрудскага ваяводы. У польскім сойме ён выступаў за адкрыццё беларускіх школ у Заходняй Беларусі. Паляк па нацыянальнасці, пан Крагельскі заўсёды гутарыў з сялянамі навакольных вёсак толькі на беларускай мове. Дарэчы, як успамінаюць старажылы, ён у гутарцы стараўся ўжываць беларускія народныя прыказкі і прымаўкі. А вось нашы старшыні калгасаў, дырэктары саўгасаў — і не прыезджыя — двух слоў не звяжуць. Праўда, пра пана Крагельскага ў каменданта Мядзведзіцкага пастарунку было сваё меркаванне — за вочы ён гаварыў пра яго: «Холера большэвік».

...Крыўдна, балюча, маркотна на душы, калі бачыш, як далей ганьбуецца родная мова, прыходзіць у заняпад нацыянальная культура. Так і хочацца сказаць усім звышінтэрнацыяналістам-наменклатуршчыкам словамі загалоўка Звароту беларускай інтэлігенцыі да XXXIII з'езда КПБ: «Каму, якому народу служым?» Калі «новой исторической общности» homo soveticus з правінцыі «Северо-Западный край», то так і трэба сказаць народу, а не гуляць у хованкі.

Пакуль жа на бляклым фоне нацыянальнага адраджэння «белы дом» (так называюць жыхары раёна будыніну на чатыры паверхі, дзе размешчаны райкам КПБ, райвыканкам, райкам камсамола і іншыя раённыя ўстановы) працягвае пышна «квітнець русчызнаю»...

В. СОКАЛ,
выдатнік народнай адукацыі БССР.

Ляхавіцкі раён.

ТЫДЗЕНЬ МІЛАСЭРНАСЦІ?

(Пачатак на стар. 3).

Насуперак дамоўленасці, прадстаўнікам стачкомаў абмежавалі выхад у эфір да 5 мінут замест 15, а потым і наогул адмовілі ў праве даваць інфармацыю з першых вуснаў. І наіўна было б у дадзенай сітуацыі абвінавачваць кіраўніцтва рэспубліканскага дзяржтэлерадыё. Палітыку вяршаць тыя, у чыіх руках рэальная ўлада, а значыць — і кантроль над сродкамі масавай інфармацыі.

Можна сёння спрачацца, стыхійным ці свядомым стаў пратэст рабочых, ці правільную тактыку праводзяць стачкомы, ці выказваюць яны інтарэсы ўсіх працоўных або толькі часткі іх. Але гэта ўсё — для гісторыкаў. Хто і ў чым можа папракнуць забастоўшчыкаў? У цяперашняй сітуацыі куды важней знайсці адказ: што рабіць далей?

Віталь ТАРАС.

P. S. Як паведамілі ў гарадскім стачкоме, 9-га красавіка на аўтазаводзе, МТЗ, «Інтэграле», многіх іншых заводах Мінска прайшлі папераджальныя забастоўкі і мітынгі з патрабаваннем прадаставіць эфір прадстаўнікам бастуючых.

10-га красавіка скончыўся тыдзень, які рабочыя далі ўраду на роздум. Забаставалі каля 60 прадпрыемстваў і навучальных устаноў Мінска. Шматлікія калоны рабочых рушылі на плошчу Леніна, каб выказаць палітычныя патрабаванні. Выступаючы на мітынгу, першы намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР С. Шушкевіч заявіў, што ўвесь пакет патрабаванняў кіраўнікі рэспублікі перадалі Прэзідэнту СССР і прэм'ер-міністру. Ён паведаміў таксама аб рашэнні прадаставіць прамы эфір членам стачкомаў. У мітынгу ўзялі ўдзел народныя дэпутаты рэспублікі ад апазіцыі, актывісты незалежных прафаб'яднанняў, прадстаўнік стачкомаў Данбаса. Прагучалі заклікі да ўсеагульнай палітычнай стачкі і рабочай салідарнасці.

В. Т.

НАВУКА ЦІ ПАСЛУГАЧКА?

Функцыянаванне гістарычнай навукі ў нашым ідэалагізаваным грамадстве не магло не адбіцца на ёй адмоўна, як, дарэчы, і на іншых грамадскіх дысцыплінах. Догма супрацьпаказана любой навуцы, тым больш гістарычнай, якая вымагае аб'ектыўнага падыходу да кожнай падзеі ў жыцці народа, дзяржавы, калі б гэтыя падзеі ні адбываліся.

Сёння ў рэспубліцы ў галіне гістарычнай навукі працуе больш як 1200 чалавек, у тым ліку 80 дактароў і 600 кандыдатаў навук. Ці многа гэта? З пункту гледжання колькасці — так. А якасці?

Найбольш эфектыўнай формай падрыхтоўкі высокакваліфікаваных даследчыкаў з'яўляецца аспірантура. За пасляваенны час сетка яе значна пашырылася. Але, разам з тым, узнікае пытанне — чаму навучаюць у аспірантуры? Каб быць туды залічаным, трэба здаць так званы кандыдацкі мінімум — экзамен па марксісцка-ленінскай філасофіі і замежнай мове па курсе ВНУ, якую прэтэндэнт толькі што скончыў. Залічаны ў аспірантуру ўвесь час займаецца фактычна ў абранай ім галіне навукі — назапашванні і сістэматызацыі фактаў, неабходных для напісання дысертацыі. А вось як аспірант гэта робіць, залежыць толькі ад ягоных асабістых схільнасцяў, магчымасцяў, здольнасцяў (трэба прызнаць, што пэўную дапамогу аказваюць навуковыя кіраўнікі).

Бяда ў тым, што нашы ВНУ, па сутнасці, не арыентуюць студэнтаў на будучую навуковую працу. Ва ўсякім разе, у галіне гісторыі. Інстытуты зарыентаваны на падрыхтоўку ўмоўна-сярэдняга дэнацыяналізаванага настаўніка.

Наогул, гаворачы на гэтую тэму, трэба не выпускаць з поля зроку ўсю сістэму падрыхтоўкі прафесійных гісторыкаў у рэспубліцы. Варта прыгадаць мізэрную колькасць гадзін, адпушчаных у школе на гісторыю БССР, узровень падручнікаў, якія не вытрымліваюць аніякай крытыкі. Нагадаю толькі, што на перабудовачнай хвалі Міністэрства асветы БССР прыняло рашэнне аб выданні новага падручніка гісторыі для школы. У 1989 годзе ён, нарэшце, быў выдадзены, але новага ў ім, бадай, толькі прозвішча аднаго з аўтараў: замест Л. С. Абэцэдарскага — Э. М. Загарульскі.

У першую чаргу ад даследчыка-грамадазнаўцы патрабавалася лаяльнасць да існуючага ладу, безумоўная падтрымка палітыкі КПСС. Нагадаю ў гэтай сувязі артыкул былога першага сакратара ЦК КПБ П. М. Машэрава, прысвечанага задачам падрыхтоўкі навуковых кадраў у галіне грамадазнаўства: «К абитуриенту предъявляется однозначно прямолинейное требование — знание предметов. Но ведь это только часть обязательно необходимого! Эрудиция вообще мало что значит, если она не сочетается с высоким уровнем политической зрелости, идейно-нравственного потенциала личности». («Коммунист Белоруссии», 1974, № 5, с. 30). А на адным з пленумаў ЦК КПБ патрабавалася: «...поднять требования при отборе в аспирантуру по общественным наукам, принимать в нее, как правило, лиц, рекомендованных партийными комитетами (з пастановы пленума ЦК КПБ, 29—30.04.1974 г. КПБ в резолюциях... Т. 6. С. 534).

Узровень развіцця гістарычнай навукі, якасць даследчыцкай працы ў многім залежыць ад інфармацыйнага забеспячэння навукоўцаў. Але, нягледзячы на «рассакрэчванні» некаторых архіўных дакументаў, большасць з іх дасюль не даступныя для гісторыкаў.

У другой палове 80-х гадоў у дзяржаўных архівах рэспублікі знаходзілася звыш 7 млн. 300 тыс. адзінак захоўвання, з якіх больш за 5 млн. 340 тыс. — дакументальныя матэрыялы па гісторыі Савецкай Беларусі. Але палавіна іх рознымі інструкцыямі забаронена для азнаямлення. А, між тым, варта ўспомніць словы У. І. Леніна аб тым, что «Факты, если взять их в целом, в их связи, не только упрямая, но и безусловно доказательная вещь... надо установить такой фундамент из точных и бесспорных фактов, на который можно было бы опереться... Чтобы это был действительно фундамент, необходимо брать не отдельные факты, а всю совокупность относящихся к рассматриваемому вопросу фактов, без единого исключения...» (ПСС. Т. 30. С. 350).

Можна шмат гаварыць пра адсутнасць належнага матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння навуковай працы гісторыкаў. Прагрэс, мабыць, закрануў толькі пяро, якое эвалюцыянавала ад гусінага да металічнага.

Тым не менш, на Беларусі за пасляваенныя гады быў падрыхтаваны вялікі атрад гісторыкаў. Цікава параўнаць такія факты: у 60-я гады было абаронена ў галіне гістарычнай навукі 163 дысертацыі, 70-я—285, 1981—1987 гг. — 214 (падкрэслю, што гэтыя лічбы тычацца толькі дысертацый па гісторыі Беларусі і КПБ). А іх навуковая вартасць?

Дарэчы, у нас ніколі не распрацоўваўся крытэрый якасці гістарычных прац, звычайна звярталі ўвагу на іх актуальнасць, колькасць аркушаў і г. д. Напрыклад, пры вылучэнні ў 1978 г. на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР пяцітомнай «Гісторыі БССР» асабісты ўклад аўтараў гэтай працы вызначаўся па тым, хто колькі напісаў, як праводзіў кіраўніцтва аўтарскім калектывам, рэдагаваў рукапісы і г. д. Зыходзячы з гэтага, са 118 чалавек, якія бралі ўдзел у стварэнні гэтай працы, у прэтэндэнтах былі пакінуты толькі 10 чалавек. А вось іншы прыклад. Праца М. Ермаловіча, у якой даецца прынцыпова новая канцэпцыя ўтварэння Вялікага княства Літоўскага, наколькі мне вядома, засталася незаўважанай.

З агульнай колькасці вышэйзгаданых дысертацый каля 90 працэнтаў былі прысвечаны савецкаму перыяду гісторыі рэспублікі. І тут усё было падначалена кан'юнктуры. Напрыклад, у 70-я гады амаль 37 працэнтаў навуковых прац разглядалі розныя аспекты сёмай і восьмай пяцігодак развіцця народнай гаспадаркі, больш за 40 працэнтаў — дзевятай—дзесятай пяцігодкам. Гэтак гісторыкі выконвалі «сацыяльны заказ», звязаны з прыходам новага лідэра краіны.

Пра многае сведчаць і такія факты: за 27 гадоў (1961—1987 гг.) гісторыка-партыйнай тэматыцы было прысвечана больш як 58 працэнтаў усіх дысертацый. Адпаведна спецыялісты па гісторыі КПСС колькасна пераважалі сярод усіх гісторыкаў рэспублікі. Напрыклад, у Белдзяржуніверсітэце ў 1985/86 навучальным годзе на дзвюх кафедрах гісторыі КПСС працавала 48 работнікаў, у тым ліку 6 дактароў і 33 кандыдаты навук, а на трох кафедрах гісторыі БССР і СССР — адпаведна 33,4 і 26. А вось як планавала Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі патрэбу ў кандыдатах навук: на 1986 г. — 6 па гісторыі КПСС і ніводнага па гісторыі СССР, на 1989 г. — адпаведна 9 і 1.

Многія працы, прысвечаныя гісторыі КПСС, былі прасякнуты ідэямі сталінскага «Кароткага курсу». У гістарыяграфіі практыкаваліся выбарачнае цытаванне класікаў, абсалютызацыя партыйных рашэнняў пры поўнай адсутнасці іх крытычнага аналізу, тэндэнцыйны падбор фактаў, аднабаковы падыход да аналізу працэсаў і з'яў, дэкларавалася спрошчанае ўяўленне аб знікненні розніцы паміж горадам і вёскай, аб кіруючай ролі КПСС, аб развітым сацыялізме, як найвышэйшай форме сацыяльнага прагрэсу і г. д... Гістарычная навука была пазбаўлена сваёй выхаваўчай функцыі, у выніку чаго жыхары Беларусі больш ведалі гісторыю многіх іншых краін, чым свайго роднага краю.

Карані гэтых заган у гістарычнай навуцы (грамадазнаўстве наогул) трэба шукаць у таталітарным рэжыме, які склаўся за гады савецкай улады, у панаванні камуністычнай ідэалогіі. Адным з яе найбольш адыёзных выразнікаў быў гісторык Абэцэдарскі. Але і гэтая фігура, лічу, не адлюстроўвае ўсяго трагізму сітуацыі, у якую трапіла гістарычная навука. Ці не адразу пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі гісторыкі вымушаны былі адны факты замоўчваць, быццам іх і не было, а другія раздзьмухваць, а то і выдумляць, абы яны працавалі на пануючую ідэалогію. Таго з вучоных, хто меў уласную думку, чакалі рэпрэсіі.

Усё гэта з цягам часу і выкрышталізавалася ў паняцце, якое атрымала назву — савецкая гістарычная навука. Вядома, усялякая навука грунтуецца на пэўных метадалагічных прынцыпах, методыцы і г. д. Але ж гэта не азначае, што вучоныя павінны быць пазбаўлены права на самастойную думку, самастойны погляд на гістарычныя факты. Пра навуку ў таталітарнай краіне недвухсэнсоўна выказаўся (маючы на ўвазе канкрэтную сітуацыю ў Германіі 30-х гадоў) вядомы англійскі пісьменнік Джордж Оруэл: «Скажем, нет просто науки. Есть «немецкая наука», «еврейская наука» и т. д. Все такие рассуждения конечной целью имеют оправдание кошмарного порядка, при котором Вождь или правящая клика определяют не только будущее, но и прошлое. Если Вождь заявляет, что события «никогда не было», значит его не было. Если он думает, что дважды два—пять, значит так и есть». Сказана амаль пра нас. І самае сумнае, што таго славутага класавага падыходу да развіцця навукі ў нас не могуць пазбыцца і пасля смерці Сталіна. Скажам, у пятым томе «Истории КПСС» (1970 г.) пад рэдакцыяй акадэміка П. Паспелава сцвярджалася, што, нягледзячы на недахопы, «Краткий курс» адыграў станоўчую ролю ў вывучэнні гісторыі партыі, разгортванні ідэалагічнай работы. Ужо цяпер афіцыйная ідэалогія сустрэла ў штыкі спробы неяк разабрацца з «правай» і «левай» апазіцыяй у КПСС у канцы дваццатых гадоў, рэабілітаваць вядомых паплечнікаў Леніна, якіх знішчыў «правадыр усіх нацый і народаў». Сярод тых, хто навыперадкі імкнуўся выкрыць «рэвізіяністаў» ад гісторыі, былі памочнік Брэжнева В. Голікаў, пра якога нядаўна пісаў у часопісе «Знамя» акадэмік Г. Арбатаў: «...убежденный сталинист В. А. Голиков, мнивший себя «выдающимся марксистом»... малограмотный; он при случае выступал в печати в качестве «теоретика» в области экономики, культуры, идеологии, даже международных дел».

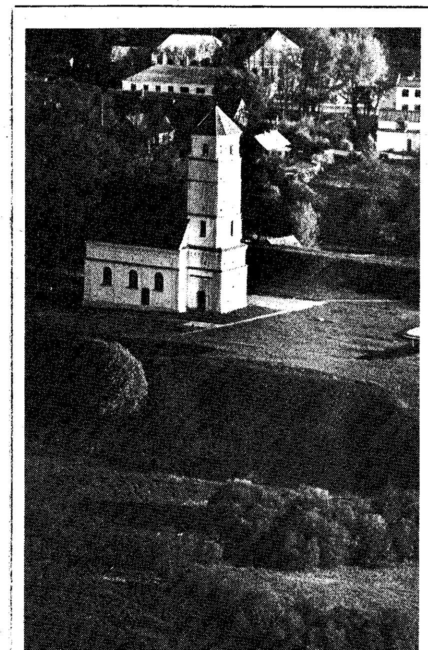
Аб якім марксісцкім падыходзе да вывучэння праблем гісторыі можна гаварыць, калі тыя, хто турбаваўся за «чысціню» марксізму, забыліся на адзін з ягоных галоўных прынцыпаў: падвяргаць усё сумненню. Яны забыліся і на выказванне Ф. Энгельса, якое сёння гучыць прароча: «Партия... должна находить свои законы лишь в своих живых, постоянно меняющихся потребностях. Если же она предпочитает подчинять эти потребности старым, уже окостеневшим и отмершим решениям, то она сама себе роет могилу».

Савецкая беларуская гістарычная навука ўнесла свой немалы ўклад і ў барацьбу супраць «нацыяналізму», якая разгарнулася на пачатку 70-х гадоў і вялася ў «лепшых» традыцыях гадоў трыццатых. Праўда, у адрозненне ад сталінскіх часоў, людзей не арыштоўвалі, а толькі звальнялі з працы, часам з «воўчым» білетам, так што ўладкавацца дзе-небудзь было практычна немагчымым. Галоўная віна «нацыяналістаў» была ў тым, што некаторыя з іх упарта размаўлялі па-беларуску, выпісвалі пераважна беларускія газеты, некаторыя крытыкавалі нацыянальную палітыку КПСС. На той час прыпадае вядомая пастанова Прэзідыума АН БССР і парткома Акадэміі навук, дзе гаварылася: «В институтах истории, языкознания, литературы, искусствоведения и фольклора и БелСЭ до недавнего времени работали люди, неправильно трактовавшие национальную политику КПСС и Советского государства». Мне ўдалося неяк выпадкова азнаёміцца з чарнавымі варыянтамі пастаноў Прэзідыума АН БССР. Вось адзін з іх. Ён тычыцца пастановы «О деятельности Института литературы им. Я. Купалы за 1972—1974 гг.» (першы варыянт): «Кандидат филологических наук Прашкович Н. И. в искаженном свете представлял национальную политику КПСС и Советского государства; кандидат филологических наук Зайцев В. И. в своей научной деятельности допускал методологические ошибки...» І Прашковіч, і Зайцаў былі тады звольнены з працы.

На гэтай хвалі асабліва ўмацоўвалася становішча Л. С. Абэцэдарскага як галоўнага неафіцыйнага «інспектара» гістарычнай навукі, заканадаўцы гістарычнай «моды» ў рэспубліцы. Менавіта ў той час выходзіць ягоная падагульняючая выкрывальная брашура «У святле неабвержных фактаў». Менавіта тады была забаронена канферэнцыя па этнагенезе беларусаў. Ідэю правядзення гэтай канферэнцыі крытыкаваў першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў, Прэзідыум АН БССР, акадэмічны партком. У прынятай імі пастанове пісалася, што «Институт искусствоведения, этнографии и фольклора и Бюро Отделения общественных наук необоснованно приняли решение о проведении симпозиума по проблеме этногенеза белорусов». Чаму «необоснованно» — прэзідыум і партком не растлумачвалі.

Па сутнасці, усе партыйныя рашэнні таго часу, што тычыліся развіцця навукі, асабліва гістарычнай, грамадазнаўства, патрабавалі ад вучоных выканання так званага сацыяльнага заказу, сфармуляванага ў партыйных дакументах. «Адгукнуўшыся» на пастанову ЦК КПСС «О дальнейшем улучшении идеологической, политико-воспитательной работы» (красавік 1979 г.), бюро Аддзялення грамадскіх навук пастанаўляе ўключыць у тэму «Актуальныя праблемы тэорыі і метадаў ідэалагічнай работы ў рэспубліцы» новыя раздзелы: «Камуністычнае выхаванне работнікаў прамысловасці БССР ва ўмовах развітога сацыялізму», «Развіццё сацыяльнай актыўнасці працаўнікоў сяла на сучасным этапе». У гэтым жа рэчышчы Інстытут мовазнаўства ўзяўся за распрацоўку тэмы «Роль русского языка как языка дружбы, межнационального общения, как фактора прогресса социалистической белорусской нации». Другі прыклад. Па даручэнні рэспубліканскага сходу партыйнага актыву была складзена і з 1981 г. распрацоўвалася праграма ўдасканалення сістэмы ідэйна-палітычнай работы ў БССР, узгодненай з аддзеламі ЦК КПБ. Над ёй працавалі 4 інстытуты Аддзялення грамадскіх навук АН БССР, 20 кафедр, 2 галіновыя НДІ, 300 навуковых супрацоўнікаў, у тым ліку 30 дактароў і 178 кандыдатаў навук, 30 аспірантаў.

Дарэчы, усе гэтыя навуковыя вышукі ўляталі не ў малую капейчыну. Напрыклад, распрацоўка чатырох тэм па гісторыі савецкага перыяду і адной па «капіталізме» ў Інстытуце гісторыі АН БССР у 1981 годзе абышлася адпаведна ў 202.1 і 72,0 тыс. руб. У 1985 г. на вывучэнне савецкага перыяду было выдаткавана ўжо 226,7 тыс. руб. Да слова мовіць, «сацыяльны заказ» практыкуецца і сёння, у перабудовачны перыяд.

Фота А. КЛЕШЧУКА.

У адным са сваіх дакладаў у 1990 годзе першы сакратар ЦК КПБ Я. Я. Сакалоў, называючы некаторыя тэмы па гісторыі КПБ, сказаў, што «гэта наш сацыяльны заказ».

Чытач можа спытаць: няўжо ў беларускай гістарычнай навуцы не было нічога станоўчага? Не, былі і пэўныя дасягненні, скажам, у вывучэнні некаторых пытанняў сацыяльна-эканамічнай гісторыі, народніцкага, сацыял-дэмакратычнага і рабочага рухаў, гісторыі гарадоў, Заходняй Беларусі, утварэння БССР, у некаторых дапаможных дысцыплінах і інш. Але ў дадзеным выпадку я свядома засяродзіў увагу на негатыўных момантах, бо яны, на маю думку, дасюль не даюць спаўна выкарыстаць інтэлектуальны патэнцыял беларускіх гісторыкаў, што, у сваю чаргу, абумоўлівае даволі невысокі ўзровень развіцця гістарычнай навукі ў рэспубліцы.

Ігар ШАЎЧУК,
кандыдат гістарычных навук.

КНІГАПІС

І. ЧЫГРЫНАЎ. Плач перапёлкі. Апраўданне крыві. Раманы. Мінск, «Юнацтва», 1990.

Два найбольш вядомыя раманы Івана Чыгрынава папоўнілі міжвыдавецкую серыю «Школьная бібліятэка». Старшакласнікі змогуць пазнаёміцца з творамі, у якіх праўдзіва адлюстраваны падзеі Вялікай Айчыннай вайны, паказаны не толькі батальныя сцэны, але і чалавек, здавалася б, у зусім не геранічных абставінах.

Н. ГІЛЕВІЧ. Бяжыць клубок з іголкамі. Загадкі. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Вэсэлка», 1990.

Украінскім немаўлятам прыйдзецца даспадобы гэтая кніжка. Амаль дзвесце загадак, напісаных Нілам Гілевічам і пераўвасобленых па-ўкраінску Тамарай Каламіец, якая, дарэчы, даўно ўносіць плённы ўклад у справу беларуска-ўкраінскага пабрацімства, прыадчыняюць дзверы ў свет, напоўнены таямнічасцю, нечаканасцю. Творы Н. Гілевіча, адрасаваныя дашкольнікам, абуджаюць дзіцячую фантазію, дапамагаюць развіццю лагічнага мыслення. Да ўсяго ж зборнік гэты цудоўна аформлены мастачкай Вольгай Думанскай. Яе малюнкі выкананыя ў традыцыйнай рэалістычнай манеры. Але разам з тым аўтарка не прытрымліваецца звычайнага «фатаграфавання» звяроў, птушак, розных прадметаў, якія называюцца ў адказах да загадак, а надзіва вобразна малюе іх.

І. НАВУМЕНКА. Апрасцімся, сябры!.. Апавяданні. Серыя «Бібліятэка «Вожыка». Мінск, выдавецтва ЦК КПБ, 1990.

Змест гэтага зборніка склалі новыя сатырычна-гумарыстычныя творы пісьменніка, з якімі чытач ужо знаёмы па перыядычнаму друку. У апавяданнях «Форум у Дзеркачах», «Доктар навук на хутары», «Не хачу быць каралём!», «Апрасцімся, сябры!..» і іншых І. Навуменка выказвае свае погляды на адмоўныя з'явы ў нашым грамадстве, у тым ліку і прыстасаванства ў творчым жыцці.

Віншуем!

Марыне Барсток—75... Нягледзячы на ўзрост, Марына Мікітаўна па-ранейшаму прымае актыўны ўдзел у літаратурным жыцці, часта выступае ў друку. Ад усяго сэрца віншуем юбілярку з юбілеем і прапаноўваем вашай увазе яе новую рэцэнзію.

Першая прыступка

Тры гады таму назад у «ЛіМе» была надрукавана падборка вершаў маладой аўтаркі Людмілы Рублеўскай. А ў мінулым годзе ў бібліятэцы часопіса «Маладосць» выйшаў яе першы зборнік «Крокі па старых лесвіцах», які ўвабраў лепшае і з ранейшых публікацый. Пахвальна такая няспешнасць і крытычны адбор для свайго першынца.

Кніжка, скажам адразу, мае своеадметны накірунак і стыль. Яна пра нашу гісторыю, культуру, яе творцаў і носьбітаў, пра сувязь часоў. Кампазіцыйна зладжаная, цэласная. У ёй няма вершаў выпадковых, адасобленых тэматычна, хаця знойдзем і слабейшыя і супярэчлівыя. Чаго не хапае ў ёй, дык гэта лірызму, асабіста перажытага, убачанага. Звычайна ў маладых аўтараў на першым месцы самараскрыццё, жаданне паспавядацца. А тут імкненне да аб'ектыўнасці, апавядальнасці, сімволіка, прытчавасць. Нават цяжка разгадаць некаторыя алегорыі.

Нездарма ж на старонках кнігі Рублеўскай чытаем такія сентэнцыі: «Жывяць душу таямніца і казка. Неба—бліжэй, а зямля—даражэй». «Быць панад часам—дадзена адзінкам». «Нявечна ўсё, пакуль нявечна памяць». Праз усю кніжку праходзіць думка аб непарыўнай еднасці продкаў і нашчадкаў, непадзельнасці сучаснага і адвечнага.

Самы, бадай, эмацыянальны, прачулы верш у кніжцы «Па шляху продкаў...»

Беларусь! Душы маёй
калыска!
Возера лілейнага святла!
Да сваёй загубы гэтак блізка
Ты яшчэ ніколі не была.

Людміла Рублеўская выкарыстоўвае розныя жанры фальклору, асабліва паданні з таемным, загадкавым сюжэтам («Змей», «Армагедон», «Згінаюцца дрэвы ад подыху...»). Найбольш нацыянальных элементаў знаходзім у вершах «Плачка», «Ваўкалака», «Грамніцы», «Шляхціц Завальня». Спыняе нашу ўвагу іх добры мастацкі ўзровень. Але хто такая Плачка, якая «шчаслівым плаціць напамінам пра жывое зло»? Яна і міфічная істота, што «плача па жывых, нібы ў ёй усе гняздзяцца душы здраджаных жанчын часоў былых». Яна і наша забруджаная Свіслач, што «Чорнай Плачкай» стогне па начах...».

Астатнія постаці—Ваўкалака, Дамавік, Лазнік—з даўняй пары прыжыліся ў беларускіх казках. Твор «Шляхціц Завальня» нясе ў сабе большае абагульненне. Ён навеяны чатырохтомным фальклорным зборнікам Яна Баршчэўскага, а хутчэй за ўсё ўрыўкам У. Караткевіча з кнігі «Зямля пад белымі крыламі» пра гэты зборнік.

Тут і зварот да вандроўнікаў, якія ў завіруху знаходзяць прытулак і цяпло на хутары шляхціца, тут і запалены на акне агеньчык як знак гасціннасці. Між іншым, знойдзены аўтаркай цікавы вобраз: «І свечка на акне варушыць сваю маленькую далонь».

І ўсё ж пры такім падыходзе ілюстрацыйнасць непазбежная, як у фальклорнай, так і ў гістарычнай тэме.

Перад намі «Балада пра Франца Савіча», беларускага паэта, публіцыста і грамадскага дзеяча дзевятнаццатага стагоддзя. Лёс яго трагічны. Яго арыштоўвалі, ссылалі ў салдаты, некалькі разоў уцякаў. Жыў на Украіне пад чужым імем, лячыў сялян.

Аўтарка знайшла ўдалую форму дыялога з героем, каб пачуць яго голас, даведацца пра шчырае жаданне вярнуцца на бацькаўшчыну.

...А зіма сувоі сцеле,
Сыпле бель на галаву.
— Як жывеце, доктар
Гельгег?
— А хіба я тут жыву?

У аснове балад пра Франца Савіча і Міхала Падабедава рэальныя факты іх біяграфій, драматызм лёсу. Яны маюць выразна акрэслены сюжэт.

Крытычныя ноты чуюцца ў адрас ліхвяроў друкара Івана Фёдарава, якія зляцеліся дзяліць яго спадчыну.

Панове, ну нашто друкарня
вам?
Вы ж і чытаць не ўмееце,
напэўна!
Ды кожны нешта цягне:
«Не аддам!»
І літары ссыпае па кішэнях.

Пра каханне Адама Міцкевіча, пра Максіма Багдановіча, хлопчыка, што ў зямлі чужой зарыты «з лірай залатою на грудзях...». Сказана фрагментарна і цьмяна.

У апошнім («Паэт і ўлада») надта далёкае збліжэнне зусім розных рэчаў («...І Багрым з ружжом па пляцы крочыць, і нацдэмаў сцеражэ Гулаг»).

Як філасофскія задуманы вершы «Немата» і «Дарога ў нікуды».

Самаўпэўненая, бяздумная дарога хвалілася, гучна крычала, што ведае, куды весці. І людзі пайшлі па ёй. Але паступова яна стала цішэць, траціць свой ранейшы імпэт і ўрэшце зусім змоўкла. Усе ўбачылі падман, туман вакол і пустэчу. Вельмі несуцяшальны вывад. Выходзіць, дарога падвяла, ашукала, людзі засталіся без веры. А ў вершы «Немата» змрочная будучыня прадвяшчаецца ўсёй планеце. Змаўкаюць паэты, музыкі, птушкі, старыя млыны — усё жывое ў прыродзе. Штучнае, надуманае ўступае ў свае правы, сее расчараванне. І толькі адно не дае зусім зняверыцца — «Кахання зямнога зіхоткі прамень». «Чорная быль» — адзіны верш, дзе хаця мелькам гаворыцца пра каханне. Але і тут аўтарка не забывае пра чорнае сонца, якога ўсё болей і болей, асабліва цяпер, у цяжкі, драматычны для нашага народа час.

Людміла Рублеўская сумуе па жывой, сапраўднай Беларусі, прыкметамі якой лічыць млыны, старыя могілкі, храмы, якія трэба адбудоўваць, а не знішчаць. Цяпер жа, на яе думку, многа штучнага, тэатралізаванага, толькі дзе-нідзе прамільгне непаўторнае, сваё.

...пакуль зубры блукаюць
між ялін,
І недзе на сямі вятрах
рыпіць вятрак,
І недзе водзяць па дварах
казу і Смех,
Не скончыцца мая
жывая Беларусь...

У тым жа годзе выйшаў і другі невялічкі зборнік Людмілы Рублеўскай (на ратапрынце) «Адукацыя». Тэматычна ён прымыкае да асноўнага, але больш агульны. Звяртаюць на сябе ўвагу два вершы: «Адукацыя» і «Слова Камілы Марцінкевіч». У першым суровае абвінавачанне старэйшых, настаўнікаў моладзі, якія калечылі юныя душы.

Нам ілгалі бессаромна доўга,
Хітра і бязлітасна манілі.
Слепату душы лічылі доўгам,
Тупасць — дабрачыннасцю
лічылі.
. . . .
А былы настаўнік ці
прафесар
Перад намі не апусціць
вочы—
Ён маніў таму, што быў
«пад прэсам»,
А цяпер таксама праўды
хоча.

Прачытаны абодва зборнікі Людмілы Рублеўскай. Асвоена першая прыступка яе творчай лесвіцы. Аўтарцы трэба рабіць новыя крокі, абапіраючыся на лепшае, што ёсць у гэтых кніжках.

М. БАРСТОК.

Людміла Рублеўская. Крокі па старых лесвіцах. Вершы. Бібліятэка часопіса «Маладосць», Мінск, 1990.

«ПА-НОВАМУ ЗІРНУЦЬ НА СВАЁ ЖЫЦЦЁ»

Матэрыялы, сабраныя пад вокладкай з выявай зламанага зялёнага парастка і аб'яднаныя экалагічнай праблематыкай, разнастайныя па стылі і жанры, што непазбежна пры выданні падобных зборнікаў. Перад складальнікам стаяла двайная задача — адабраць матэрыялы па тэме і затым размясціць іх у пэўным парадку, каб кніга набыла цэласнасць і скразны сюжэт. На мой погляд, Тамара Чабан паспяхова справілася са сваёй задачай.

Вядома, што рускія пісьменнікі XIX ст. будзілі народ вечнымі пытаннямі: «Што рабіць?» і «Хто вінаваты?». Алесь Адамовіч у сваёй публікацыі задаецца пытаннямі «Як гэта магло здарыцца?» і «Ці можа такое паўтарыцца?» Мы памятаем, што Алесь Міхайлавіч адным з першых прыцягнуў увагу грамадскасці да таго факта, што на долю Беларусі ў 1986 г. прыйшлося звыш 70 працэнтаў радыеактыўных ападкаў, ён першым спрабаваў прабіць шлях да праўды на самым высокім узроўні. Не будзем несправядлівымі да ўсіх, хто меў прамое або ўскоснае дачыненне да катастрофы, — паняцці пра гонар і сумленне атрафіраваліся не ва ўсіх. Сумны прыклад акадэміка Лягасава, подзвіг пажарных на палаючым рэактары, мужнасць дактароў, якія ратавалі людзей, усведамляючы небяспеку, у тым пераконваюць. На жаль, штосьці не чуваць публічнага пакаяння, прызнання сваёй віны і некампетэнтнасці з боку асоб, што прымалі ўдзел у праектаванні і эксплуатацыі АЭС, а таксама прылучыліся да ўтойвання інфармацыі ад выбуху ў самыя першыя, самыя небяспечныя дні. У якасці каментарыя к даследаванню А. Адамовіча (інакш яго не назавеш) хочацца прывесці словы К. Ларэнца: «Можна лічыць псіхічным захворваннем, калектыўным зацменнем розуму той факт, што людзі, ап'яненыя сваімі тэхналагічнымі перамогамі, робяць глупства прыкладваць тэхнічныя сродкі да жывой прыроды, разбураючы такім чынам асновы свайго ўласнага жыцця. Але калі яны настойваюць на гэтым, ведаючы, што адбіраюць у сваіх унукаў ужо не толькі мора, нават і кісларод, то гэта болей, чым грэх, гэта злачынства».

Сімптаматычна, што начальнік змены на АЭС успамінаў, ужо ў больніцы, што ў многіх у галовах адразу пасля аварыі круцілася слова «дыверсія», бо калі нічога не можаш зразумець і растлумачыць, то на самога д'ябла падумаеш. Як высветлілася, «д'ябал» меў зусім рэальных прадстаўнікоў у асобе бюракратычнага апарату, узбагачанага новымі прыёмамі прыстасавання да абставін, не мяняючыся па сутнасці і галоўнай мэтай маючы самазахаванне. Гэта прадбачыў яшчэ Леў Талстой, які пісаў: «Извратить же человеческое устройство всегда найдутся тысячи способов у людей, руководствующихся в жизни только заботой о своем личном благополучии». Да адказнасці і сумленнасці «ўладу маючых» і заклікае ў першую чаргу Алесь Адамовіч.

Іншая кропка адліку ў наступных публікацыях — «Запіскі аб радыяцыі» Барыса Сачанкі і «Сенакос у канцы красавіка» Віктара Казько. Дзённікавыя запіскі Б. Сачанкі пакідаюць асабліва моцнае ўражанне дзякуючы гранічнай шчырасці і немудрагелістасці. Гора людское, выказанае жывым словам, не можа не кранаць.

«Сядзім з маці, гамонім.

— Нешта ж часта пачалі паміраць у нас людзі,—уздыхае, прызнаецца, маці. — Во ходзіць-ходзіць чалавек, потым за грудзі схопіцца... Брык — і няма...

— І хто найчасцей памірае? — пытаю я. — Старыя, маладыя?

— Не, во такога веку, як ты. Мужчыны. Тыя, хто за каровамі ходзіць, у лесе працуе ці на трактары...

І маці бярэцца пералічваць, хто за апошні час памёр. Называе імёны, прозвішчы...»

Пра самае страшнае гаворыцца проста, без надрыву, з «годнасцю пакуты». Аўтар, здаецца, ужо не шукае выхаду, ён канстатуе духоўны і фізічны стан сваіх аднавяскоўцаў — і ўзвышаецца да трагедыі. Кож-

---

«Зона бяды». Пісьменнікі, вучоныя, публіцысты пра экалогію. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1990.

ВЯРТАННЕ ПРАЗ ПАКУТЫ

«Народная газета» і часопіс «Полымя» нядаўна пазнаёмілі чытачоў з дакументальнай аповесцю «У кіпцюрах ГПУ» беларускага драматурга Францішка Аляхновіча. У газеце аповесць ішла пад рубрыкай «Друкуецца ўпершыню». Вось за гэта і ўхапілася «ўсебаковая» «7 дней», называючы Ф. Аляхновіча «вядомым буржуазным палітычным дзеячам і літаратарам». Каму «вядомым», калі яго творы забаронены, забаранялася нават называць прозвішча пісьменніка? Вядомым хіба рэдакцыі тыднёвіка, бо мае доступ да сакрэтных архіваў. Дзеля «добрай» справы не пашкадавала вялікі кавалак месца на паласе, дала фотамантаж з «Менскай газэты», дзе ў 1941 годзе друкавалася гэтая аповесць.

Па «семидневке» выходзіць, што Францішак Аляхновіч, якога ў 1926 годзе заманілі на культурную працу ў Мінск, нявінна адпакутаваўшы сем гадоў на Салаўках, не павінен быў аб гэтым праўдзіва пісаць, каб не стаць «буржуазным дзеячам». Дзіўная логіка. А што «Менская газэта» змясціла дакументальную аповесць, няма нічога дзіўнага. Кожны варожы бок (маю на ўвазе нямецкіх захопнікаў) стараецца на чым-небудзь зламіць свайго праціўніка, падарваць яго аўтарытэт у вачах грамадскасці па магчымасці праўдзівымі фактамі. Аднак самі факты ад гэтага не перастаюць быць праўдзівымі. Міжволі прыгадваецца польская прымаўка «Жэбы кузка не скакала, тобы нужкі не зламала». Інакш кажучы, каб ГПУ не мучыла ў канцлагерах нявіннага чалавека, то ён не пісаў бы ўспамінаў пра сваю няволю.

Іншая справа, калі ў прапагандзе дапускаецца фальсіфікацыя. Для прыкладу згадаю катынскія расстрэлы афіцэраў Войска Польскага, у тым ліку і беларусаў. Доўгі час афіцыйная савецкая прапаганда ўнушала сваім грамадзянам, што зверскую расправу ў Катыні ўчынілі фашысты. І мы паверылі, бо бачылі шматлікія злачынствы акупантаў у іншых месцах. А ў сапраўднасці, як цяпер вядома, злачынства зрабілі войскі НКВД. Чаму «7 дней» пра гэта не дае вялікі фотамантаж?

Вернемся, аднак, да Аляхновіча, да яго аповесці. Магу шчыра зазначыць, што дакументальны твор Ф. Аляхновіча прачытаў я ўпершыню ў «Народнай газеце». А паколькі раней давялося чытаць у «Новом мире» «Архіпелаг ГУЛАГ» А. Салжаніцына, то таксама магу сказаць некалькі слоў. Твор рускага пісьменніка, які доўга збіраў і шырока выкарыстаў матэрыял аб сталінскім генацыдзе, вызначаецца палітычнай накіраванасцю, падмацоўваецца нават цытатамі з Леніна. У нататках беларускага літаратара падаюцца амаль «голыя» факты, не называюцца праўдзівыя прозвішчы, каб не пашкодзіць зняволеным, не адчуваецца ніякай нацяжкі. «7 дней» баіцца ганьбіць жывога Аляксандра Салжаніцына, а на мёртвага Францішка Аляхновіча можна валіць, што хочаш, — не ўстане, не дасць адпор.

Францішак Аляхновіч быў вельмі папулярны ў Заходняй Беларусі як пісьменнік-драматург. Вясковыя самадзейнікі рэдка калі абыходзіліся без твораў гэтага аўтара. Яшчэ не выветрылася з памяці, як моладзь вёскі Чамяры, што на Слонімшчыне, ставіла спектаклі па творах «Калісь», «Дзядзька Якуб», «Заручыны Паўлінкі», «Чорт і баба», «Пан міністр» і інш. На гэтыя прадстаўленні прыходзілі людзі з навакольных вёсак і часам не маглі памясціцца ў гумне.

Асабліва цяжка было атрымаць у павятовага старасты дазвол на спектакль па п'есе «Калісь», паколькі гэты твор паказваў рэвалюцыйныя падзеі. Не раз ад уладаў чулі адказ: «То большэвіцка пропаганда». А тут «7 дней» дае іншую ацэнку — «буржуазный политический деятель и литератор». Дзе ж праўда?

Яшчэ не хапае аднаго ярлыка Аляхновічу — «националист». А можна прышыць, прачытаўшы камедыю «Пан міністр». Аўтар паказвае, як нядошлы «беларускі» дзеяч, рыхтуючыся да сваёй пасады, вывучае беларускую мову. І калі маладая настаўніца, не ведаючы, што ягоныя мары стаць міністрам праваліліся, гаворыць, што ў слове «любоў» літара «у» пішацца з хвосцікам, пан міністр ускіпеў: «Гэта чорт з хвосьцікам!». Паколькі ў цяперашніх міністраў лягчэйшы лёс — неабавязкова вучыць беларускую мову, то Аляхновічу яшчэ адзін ярлык дадаць не цяжка.

Трэба сказаць, што пісьменніцкі аўтарытэт Францішка Аляхновіча быў да некаторай ступені падарваны публікацыяй аповесці «У кіпцюрах ГПУ» ў польскай віленскай прэсе. Камуністычная прапаганда ацаніла твор, як паклёп на Краіну Саветаў (а мы верылі ў Савецкі Саюз, як у Бога). Нічога дзіўнага, што апошнім часам, хоць балюча, павінна была адбыцца палітычная пераарыентацыя, бо адкрыліся народу жудасныя факты. Цяпер мы ведаем, што такое сталіншчына, берыеўшчына, ГУЛАГ, Салаўкі, Курапаты... І хто б пра гэта ні пісаў, «буржуазны» ці камуністычны літаратар — генацыд ёсць генацыд, з якога б боку ён ні праяўляўся і чым бы ні прыкрываўся. Францішак Аляхновіч паверыў у Савецкі Саюз і паехаў туды працаваць — пасадзілі. А што было б, каб, напрыклад, Іван Бунін вярнуўся ў СССР?

Дзякуй «Народнай газеце» і «Полымю» за публікацыю, за вяртанне яшчэ аднаго пісьменніка да свайго народа і ў гісторыю беларускай літаратуры.

Анатоль ІВЕРС.

г. Слонім.

НЕАБХОДНЫЯ ЎДАКЛАДНЕННІ

У наш час, бадай, як ніколі раней, узрасла цікавасць да мінулага — гістарычных падзей, грамадскага жыцця, культуры, у тым ліку і літаратуры. Прыцягваюць увагу ўспаміны нашых старэйшых пісьменнікаў аб пражытых гадах, таварышах па літаратурным цэху. З цікавасцю чытаецца артыкул Я. Скрыгана «Сяргей Фамін і яшчэ нехта». Ён друкаваўся ў перыёдыцы, увайшоў у кнігу «Некалькі хвілін чужога жыцця» («Мастацкая літаратура», 1990). Тут успамін галоўным чынам пра С. Фаміна — студэнта універсітэта. Так, сапраўды, у 1927 — 1930 гадах паэт вучыўся ў БДУ. Дакладна абрысаваны партрэт юнака, яго адзенне, прычоска. Пададзены трапныя дэталі: «зухавата адкінутая на самую патыліцу кепка так, што відзён быў толькі задраны ў неба казырок; загарэлы ціхі твар; нясмеласць, нават нейкая крыўда ў вачах».

«Праз колькі немалога часу» Я. Скрыган даведваецца, што С. Фамін працуе ў Горках. Ён рашае наведаць паэта, а заадно і свайго земляка Ю. Гаўрука. «Немалы час» — гэта крыху нацяжка, бо наведванне магло адбыцца не больш як праз два гады: С. Фамін трапіў у Горкі пасля заканчэння універсітэта ў 1930 г., а Ю. Гаўрук працаваў там па 1931 год.

У Горках мемуарыст сустрэў Сяргея не аднаго. Яшчэ па універсітэце Я. Скрыган памятаў «дзяўчыну стройнай постаці, з адухоўленым тварам», якая заўсёды з нецярпеннем чакала Сяргея ля ўваходу. Цяпер жа «ад колішняй красы мала што асталося... А ў абліччы нейкі стомлены спакой і прыцішанасць». Яна скардзіцца на мужа: «Нейкі ён раскіданы, усяму адкрыты, вечна спяшаецца некуды паспець... Гэтак і ў вершах, гэтак і ў рабоце. Гэтак і ў сям'і. Праўда, мы яе і не маем, я дзяцей нават не асмелілася заводзіць».

Гэтае апошняе «прызнанне» вельмі здзіўляе. Так, жонкай Сяргея стала яго аднакурсніца гамяльчанка Марыя Якаўлеўна Вашчылка. Разам яны закончылі вучобу, паехалі на працу. Але ж... Паехалі да месца працы ўтраіх, з дачкой Інай, 1928 года нараджэння. А праз тры гады ў іх з'явілася другая дачка — Аліна. Так што летам 1931 г. Марыя Якаўлеўна магла быць маці дзвюх дачок ці, у крайнім выпадку, чакаць папаўнення сям'і. Між іншым, праз тры гады сям'я яшчэ раз папоўнілася: нарадзіўся сын Аляксандр.

Варта яшчэ не абысці ўвагай, што Марыя Якаўлеўна была клапатлівай і любячай маці. Як магла, ратавала дзяцей у трагічны час пасля арышту Сяргея. Рашуча адхіліла прапанову адмовіцца ад мужа

Успаміны Я. Скрыган напісаў амаль праз паўвека пасля той апошняй сустрэчы. Думаецца, тут памяць крыху падвяла пісьменніка.

Яшчэ больш здзіўляюць запіскі С. Грахоўскага адносна даты смерці С. Фаміна. У артыкуле «Як знікалі паэты» («Звязда» за 6 верасня 1989 г.) ён сцвярджаў, што дата смерці паэта — 1941 г. — фальсіфікаваная, што яго застрэлілі раней. Хоць, па ўсім відаць, аўтар не ведае даты арышту С. Фаміна. Тады ж, 20 кастрычніка, «Звязда» надрукавала ўдакладненне, што на пачатку Вялікай Айчыннай вайны паэт быў жывы. Расказваў чалавек, які быў з Сяргеем у адным лагеры. Але С. Грахоўскі не прыслухаўся да слушных довадаў і ў перапрацаваным артыкуле ў «Дзень паэзіі-90» катэгарычна называе дату ў біяграфічных даведках пра С. Фаміна ашуканскай. Праўда, доказаў ніякіх не прыводзіцца, усё трымаецца на эмоцыях.

Вядома, у той час маглі расстраляць і раней, а потым прывесці любую дату. Такое здаралася неаднойчы. Але ў 1935 г., здаецца, яшчэ не існавала трагічна вядомых Курапатаў. Ды асноўнае не ў гэтым.

Вось афіцыйныя паведамленні КДБ БССР і пракуратуры Комі АССР. Арыштаваны С. Фамін быў 4 студзеня 1935 г. у Горках. 28 красавіка таго ж года Спецыяльнай калегіяй Вярхоўнага Суда БССР прыгаворани да расстрэлу. Пасля апеляцыі Вярхоўны Суд СССР расстрэл замяніў на 10 год пазбаўлення волі з далейшым пазбаўленнем правоў на 5 год.

Не паверым афіцыёзу? Тады сведчанні родных і... самога Сяргея.

Яго сястра паведамляе, што брат пасля суда нейкі час знаходзіўся ў Ладзейным Полі ў перасыльнай турме. Пакаранне адбываў у Комі АССР. Адтуль зрэдку прыходзілі ад яго родным паштоўкі, пісьмы. Тое-сёе захавалася. Вось напісаная Сяргеем 7 сакавіка 1939 г. паштоўка з чатырма штэмпелямі, адрасаваная маці. Захаваліся чатыры старонкі вялікага васьмістаронкавага пісьма ад 18 мая 1941 г., якое нельга чытаць без хвалявання і якое заслугоўвае публікацыі. У гэтым пісьме, дарэчы, ёсць радкі, адрасаваныя кожнаму з траіх дзяцей паасобку.

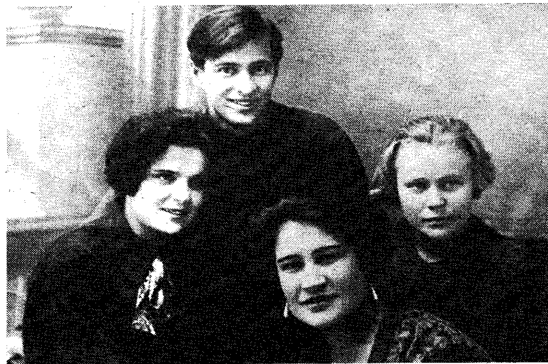
З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны распачалася кампанія па выяўленні «ворагаў народа» сярод раней аб'яўленых такімі «ворагамі». І зноў паведамленне пракуратуры з Сыктыўкара. 29 верасня — 2 кастрычніка 1941 г. над групай з дзевяці чалавек, у якую ўваходзіў і С. Фамін, адбыўся другі суд. Абвінавачанні тыя ж самыя: контррэвалюцыйная дзейнасць, падрыхтоўка паўстання. Ранейшы і прыгавор — расстрэл. І нарэшце не прызначаны для староннягa вока апошні запіс у асабовай справе: прыгавор прыведзены ў выкананне 4 снежня 1941 г. у 01 гадз. 06 хвілін.

Так што ні фальсіфікацыі, ні ашуканства ў даным канкрэтным выпадку няма.

Гэта добра, што з'яўляюцца ўспаміны пра бязвінна загінуўшых. Але тут неабходны такт, абачлівасць, дакладнасць. Інакш да такой высакароднай справы траціцца давер.

У красавіку гэтага года спаўняецца 85 год з дня нараджэння С. Фаміна, паэта выключнай шчырасці і чысціні помыслаў.

Г. ЮРЧАНКА.

С. ФАМІН з жонкай (крайняя злева) і аднакурсніцамі.

ны вобраз у запісках — як тая гарачая часцінка, пра якую піша аўтар, — ён прапякае наскрозь...

Віктар Казько ў сваім нарысе перш за ўсё мастак. І хоць мастацкі пачатак тут не заўсёды арганічна спалучаецца з публіцыстычным, пісьменнік усё ж знаходзіць патрэбны тон, выходзіць на значныя абагульненні. «Раненыя людзі ішлі па смяротна знявечанай, скалечанай на стагоддзі зямлі. І ўсё, з чым сутыкалася вока, было ў іх веданні і волыце і ўжо адчужана і адарвана, адабрана ад іх, ад чалавека. І на роднай праматухне-Зямлі сам чалавек здаваўся сабе іншапланецянінам».

Чарнобыльская бяда праявіла нашы сацыяльныя беды, як павелічальнае шкло. Немагчыма без болю і скрухі чытаць эпізод пра тое, як ад прыезджых людзей хаваліся старыя, што без дазволу вярнуліся на заражаныя землі.

«— Самасёлы. Партызаны, — растлумачыў гаспадар. — Во дзе слёзы, во дзе адно толькі гора. Сацыяльна безабаронныя больш чым дзеці».

Прырода — ахвяра, у нашым выпадку справакаванай чалавечымі рукамі катастрофы. А чалавек мае ўсе ролевыя функцыі — ён і віноўнік, ён і ахвяра, ён і выратавальнік. Займальней чым дэтэктыў чытаюцца нататкі Роберта Пітэра Гейла і Томаса Гаўзера, выратавальнікаў па самой прафесіі і па духоўным складзе. Напісаныя ў форме дзённіка, яны здзіўляюць і захапляюць дзелавітасцю, сабранасцю і кампетэнтнасцю аўтараў. Не могуць не выклікаць нашай павагі ўпартасць і цярплівасць, праяўленыя міжнароднай групай дактароў, якія прыехалі ў Маскву, каб палегчыць пакуты і паспрабаваць выратаваць людзей. Запіскі доктара Гейла асабліва цікава чытаць таму, што з дапамогай «Апошняга папярэджання» бачыш наша жыццё збоку, чужымі вачамі, і абсурднасць гэтага жыцця робіцца відавочнай. Чаго варты эпізод пераня сення цэнтрыфугі з сёмага паверха на пяты, прычым вырашэнне пытання залежала ад людзей, не маючых уяўлення ні аб стэрыльнасці, ні аб тым, што такое цэнтрыфуга.

Доктар Гейл аддае належнае самаадданасці і прафесіяналізму нашых спецыялістаў, даючы, напрыклад, высокую ацэнку доктару Воранаву. Аднак колькасць недарэчнасцей і перашкод, з якімі сутыкаліся ўрачы, адзінай мэтай якіх было дапамагчы пацярпеўшым,—не паддаецца пералічэнню. І хоць пункт погляду аўтараў запісак не заўсёды супадае з нашым, прачытаць іх рэпартаж карысна.

Пасля тэкста густога, шчыльнага, насычанага фактамі і лічбамі, складальніца змясціла вершы — ужо сам выгляд разраджанай прасторы паэтычных старонак спрые пераключэнню. Кожны з паэтаў, чые вершы надрукаваны ў зборніку «Зона бяды», уносіць свой боль, сваё светаадчуванне ў агульную танальнасць кнігі, аднак няма магчымасці спыніцца на вершах падрабязней. Яны да месца ў дадзеным зборніку, хоць і не вызначаюць яго каштоўнасць.

Яшчэ адзін вялікі раздзел прысвечаны экалагічным праблемам Беларусі, узятым больш шырока і не толькі ў сувязі з чарнобыльскай катастрофай. У ім большасць з нарысаў тычыцца меліярацыі, экалогіі вады і паветра. Нельга не адзначыць пранікнёныя нататкі Анатоля Казловіча, у якіх прасочваецца прамая сувязь паміж чыстай крынічнай мовай і некранутай прыгажосцю прыроды. Строга навуковым падыходам і аргументаванасцю прываблівае артыкул вучоных — Р. Гарэцкага і А. Кудзельскага. Закончыць гэтыя накіды хацелася б, перафразіруючы доктара Гейла: «Зона бяды» ўзбагаціла мяне новымі ведамі пра свет, у якім мы жывём, змусіла па-новаму зірнуць на сваё жыццё і, пераасэнсаваўшы яго, лепш спазнаць сябе.

Люба ТУРБІНА.

ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСАЎ СЬВЕТУ The Society of the Byelorussians of the World

БАЦЬКАЎШЧЫНА

1991

МЫ—З ВАМІ!

Адгарнуўшы гэтую старонку, вы, шаноўныя чытачы, пэўна, здзівіліся—штосьці новае, своеасаблівая газета ў газеце!

Менавіта такім чынам Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» вырашыла праз друк падаць свой голас, распачаць маўленне з суродзічамі, душа якіх заўсёды шчымела ў ростані з родным краем. А незагойная рана Чарнобыля яшчэ больш абвастрыла і паглыбіла пачуцці любові, спачування і роднасці. Дый працэс нацыянальнага абуджэння, пад сцягам якога развіваецца сёння чалавецтва, а народы Савецкага Саюза асабліва, не мог не ўскалыхнуць і беларусаў.

Сёння ўсё больш людзей пазбаўляецца ідэалагічнага ачмурэння, рашуча адмаўляе тэорыю і практыку бязродных Манкуртаў, што на працягу дзесяцігоддзяў зацята выхоўвалі сабе падобных. Аднак нельга славаблуддзем, гвалтам і ашуканствам вытруціць з народа тое, што спрадвеку назапашвалася ў ім і складае яго натуральную існасць. Мы з'яўляемся сведкамі вяртання людзей да сваіх першавытокаў, дзе крынічнай чысцінёй бруіцца родная мова, паўстаюць велічныя постаці слаўных дачок і сыноў Беларусі — Ефрасінні Полацкай і Усяслава Чарадзея, Францыска Скарыны і Льва Сапегі, Янкі Купалы і Алеся Чарвякова, Уладзіміра Караткевіча і Гаўрылы Гарэцкага...

На абсягах ад Смаленска да Сахаліна, дзе за межамі БССР жыве блізу двух мільёнаў беларусаў, узніклі і працягваюць нараджацца новыя зямляцтвы і таварыствы, задача якіх у нацыянальным яднанні і далучэнні да беларускасці, мацаванні повязей суродзічаў з Бацькаўшчынай.

Ды гэта, хочацца верыць, толькі пачатак, бо калі параўнаць цяперашняе з гадамі дваццатымі, дык становіцца відавочнай пакутлівасць і замаруджанасць нашага сённяшняга Адраджэння. Прычына і выйсце ў самой Беларусі: тое, як будзе ў сённяшніх яе адміністрацыйна-тэрытарыяльных межах увасабляцца духоўная і дзяржаўная годнасць, так і адаб'ецца на свядомасці ўсіх беларусаў...

Сёння Беларусь і яе народ перажывае нялёгкі час. Эканамічны, духоўны, маральны і экалагічны крызіс, які ахапіў усё грамадства, спарадзіў страх, няver'е, роспач, нараканні і няўпэўненасць перад заўтрашнім днём. Высокае, спрадвечнае патанае ў жыццёвай неўладкаванасці, што глуміць людскія душы і розумы. Людзі нібы заблудзіліся і знаходзяцца ў паняверцы, ім бракуе разумення, што выйсці з тупіка на прастор можна толькі разам, не ў сварках і звадках, а пры адчуванні братняга локця, усведамленні агульнанацыянальных задач.

Гэта не проста словы і не пустыя заклікі, а ўрокі чалавецтва, бо ніводзін народ не выходзіў з крызісаў без духоўнай мацнаты і адзінства. Таму сёння няма больш актуальнай і высакароднай задачы, як вяртанне народа самому сабе, выхаванне ў яго пачуцця ўласнай годнасці. Гэта немагчыма без адчування сябе паўнаўладным гаспадаром на ўласнай зямлі, без глыбокай веры і ведання сваёй гісторыі, мовы, культуры, традыцый, падмацаванага асэнсаваннем і засваеннем здабытага іншымі народамі.

Вынікам духоўнага ўзвышэння, якое ўключыць ў сябе і матэрыяльныя дасягненні, павінна з'явіцца адраджэнне суверэннай беларускай дзяржавы, дзе лепшыя маральныя якасці нашага народа (яго традыцыйная працавітасць, лагоднасць, зычлівасць, памяркоўнасць, разважлівасць, бескарыслівасць, дабрыня, цярплівасць) спалучацца з апанаваннем вопыту найбольш тэхнічна развітых краін.

Усё гэта добрыя пажаданні, скажа сёй-той, але ж без актывізацыі ўнутраных душэўных сіл народа немагчымы ніякі поступ наперад, а пазбаўленае перспектывы жыццё страчвае гістарычны сэнс. Крызіс, які спакваля і адначасова раптам абрынуўся на ўсё грамадства, самым непасрэдным чынам адбіваецца на самасцвярджэнні згуртавання, у тым ліку і на яго выдавецкіх магчымасцях.

Мы з удзячнасцю скарысталі гасціннасць «ЛіМа», рэдакцыя якога пагадзілася адзычыць «Бацькаўшчыне» свае старонкі. Прапановы супрацоўнічаць мы мелі і ад іншых выданняў, але гэтае найбольш адпавядае і нашай пазіцыі, і нашым імкненням наладзіць сувязі з суродзічамі. І ў гэтым найбольш упэўніліся яшчэ напярэдадні Устаноўчай канферэнцыі, калі на старонках «ЛіМа» апублікавалі Зварот да беларусаў свету, на які атрымалі вельмі шмат водгукаў як з самой Беларусі, так і з-за яе межаў, дзе была аднадушная падтрымка нашай дзейнасці, што мацавала нашу веру ў нямарнасць распачатай справы, з'яўлялася найлепшым аргументам супраць тых, хто настойліва імкнуўся пасеяць у нашых душах роспач і зняверанасць. Паказальна тое,што выступленні ў іншых газетах, у тым ліку і ў сарыентаваным на сувязі з суайчыннікамі «Голасе Радзімы», зваротных водгукаў амаль не мелі...

Выданне самастойнай газеты — у нашых умовах справа нялёгкая, асабліва калі выданне мае сур'ёзныя намеры,не падладжваецца пад нізкапробныя густы, не разлічвае на знешні эфект. Ну а калі паслядоўна захоўвае вернасць роднай мове, дык цяжкасці павялічваюцца ўдвая. У нашым жа выпадку яны большаюць яшчэ і ад таго, што мы хочам весці дыялог з замежжам, а гэта патрабуе дадатковых намаганняў і выдаткаў. Але як нам патрэбен сёння гэты кантакт, гэтая сувязь з людзьмі, як паасобнымі, так і з'яднанымі ў згуртаванні, зямляцтвы, што і ў ростані захоўваюць адданасць Беларусі, прызнаюць сябе яе шчырымі дочкамі і сынамі! Адначасова мы хацелі б устанавіць больш цеснае супрацоўніцтва з перыядычнымі выданнямі, што ўжо маюць сталыя традыцыі і аўтарытэт у беларускім свеце («Ніва» ў Польшчы, «Беларус» у ЗША, «Голас Беларусі» ў Канадзе), ці толькі што ўтвараюцца («Рокаш»—орган беларускіх вайскоўцаў з Казахстана, «Полацак» у ЗША) і іншымі.

Але, зразумела, выданне ў стольным Менску не можа арыентавацца толькі на беларускае замежжа, бо справа нацыянальнага адраджэння — гэта, як ужо зазначалася, найперш справа самой Беларусі. Падтрымаць усё сапраўды самабытнае, чыстае, святое, што захавалася ў нашым народзе праз вякі няволі, уціску, ашуканства і гвалту і выяўляецца ў здольнасці супрацьстаяння і выжывання, але ні ў якім выпадку не помслівасці, злосці, пагарды да людзей іншых нацый,— менавіта ў гэтым мы бачым сваю задачу.

Такім чынам, мэты «Бацькаўшчыны» ў дачыненні да Беларусі і беларускага замежжа — супадаюць, бо народ адзіны, па сваёй сутнасці бязмежны, ён або ёсць, або яго няма. Кажучы пра нацыю, мы маем на ўвазе не штосьці невыразнае, абстрактнае, фармальна-пашпартнае, а носьбітаў патрыятычнай ідэі незалежна ад таго, дзе яны жывуць: у Менску ці на нікому невядомай ферме ў далёкай Аўстраліі. Пакуль што, удакладнім, невядомай, бо трэба зрабіць усё належнае, каб вартыя таго патрыёты Бацькаўшчыны вярнуліся праз межы і адлегласці да свайго народа, як вяртаюцца сёння з далечы гадоў і стагоддзяў імёны тых, хто жыў дзеля Беларусі, але потым быў прымусова адлучаны ад свядомасці народа, здавалася б назаўсёды сцёрты з яго памяці.

Дзеля здзяйснення нашых задач патрэбен і перыяд станаўлення, і сваё асобнае выданне. Будзем спадзявацца, што ўсё гэта не зацягнецца, што «Бацькаўшчына» здолее выдаваць уласную, сапраўды народную па мове і духу газету. Менавіта з вас мы хочам пашырыць свой актыў, пры спрыянні якога будуць запалены ачышчальныя вогнішчы любові да роднага краю як тут, на Бацькаўшчыне, так і за яе межамі. Такімі вогнішчамі будуць суполкі і зямляцтвы, але, галоўнае, каб не было фармальнай прысутнасці ў іх, каб кожны ўсвядоміў сябе часцінкай народа, што прайшоў тысячагадовы шлях развіцця, уславіў сябе і ў ратных подзвігах на абарону Бацькаўшчыны і ў духоўных здабытках, але сёння перажывае нялёгкі час, апынуўся на мяжы свайго нацыянальнага небыцця.

Ды не трэба паддавацца панікі, мабілізуем свае духоўныя і фізічныя сілы і зробім усё дзеля таго, каб кліч «Жыве Беларусь!» спалучыўся з рэальнымі і плённымі дзеяннямі на славу і жыццяздольнасць нашай любай Бацькаўшчыны!

Дзівідэ эт імпэра — можа быць, самы папулярны лёзунг усіх дыктатур і дыктатараў, якія ўладарылі над людзьмі. Што тычыцца беларусаў, дык уладарыць над імі не мог толькі дурань ці абсалютны слабак. Цяжка знайсьці ў Эўропе народ, які быў бы для таго болей здатны за беларусаў.

Але ўсяму, што мае пачатак, мае быць і канец. Прыйдзе канец і ўладараньню над беларусамі. Не будзем тут удакладняць — чыйму і якому ўладараньню. Каб тое здарылася хутчэй і меней балюча, і арганізавалася нашае згуртаваньне «Бацькаўшчына». Яно не супраць якой іншай сілы ці нацыі — яно за беларусаў, іх зямлю, волю, іхнія інтарэсы ў сьвеце. Раз'яднаныя на працягу дзесяткаў гадоў мы ўрэшце прыйшлі да спазнаньня пільнай неабходнасьці згуртаваньня. Незалежна ад мейсца жыхарства, веравызнаньня, культурнага ўзроўню. Здаўна вядома, што найлепш ладзіць уласны дабрабыт у межах уласнай сямейкі. Нацыі, якія мелі для таго здатныя варункі, ужо шмат чаго дасягнулі. Нам таго дасягаць праз дзесяцігоддзі нялёгкае працы, турбот, барацьбы.

Дык — у шлях добры!

І жыве Беларусь!

Васіль БЫКАЎ.

Паход айца Матусевіча да Папы Рымскага

З Ватыкана ў Мінск, пасля сустрэчы з Папам Рымскім Янам Паўлам II вярнуўся вядомы святар Ян Матусевіч, адзін з тых, хто адраджае Беларускую каталіцкую царкву ўсходняга абраду. У выніку гэтага наведвання Рыма завяршылася прызнанне на міжнародным узроўні зноў створанай на Беларусі уніяцкае царквы.

Папа Рымскі блаславіў яе дзейнасць. Шаноўны святар ахвотна згадзіўся адказаць на нашы пытанні.

— Айцец Ян, навошта ў рэспубліцы спатрэбілася, шчыра кажучы, рэаніміраваць уніяцтва? Яно ж не існуе на Беларусі паўтара стагоддзя! І навошта вам, каталіцкаму святару з добрым аўтарытэтам, спатрэбілася прайсці праз сцяну неразумення вашае паствы, холад афіцыйнага рымска-каталіцкага касцёлу, насцярожаныя адносіны свецкіх улад да адраджэння уніі? Навошта спатрэбілася гэтая дарога да новага храма, што злучыў у сабе адначасова рысы праваслаўнай і каталіцкай царквы?

— Разумееце, мы беларусы, ад самага свайго нараджэння як народа з'яўляліся «уніятамі», жылі на мяжы ўсходніх і заходніх этнічных і культурных традыцый. І невыпадкова фарміраванне беларускага народа як этнічнай адзінкі ў XVI стагоддзі якраз і завяршылася стварэннем уніяцкай нацыянальнай царквы.

Яна сапраўды арганічна спалучае ў сабе рысы праваслаўнага храма і касцёла. Але гэта не імітацыя, не пераймание адной ці другой царквы. Уніяцтва—лагічны вынік унутранай эвалюцыі ўсходняга абраду (Праваслаўя) на нашых землях. Своеасаблівасць і глыбокая народнасць яго праяўляюцца не толькі ў беларускай мове, на якой вядзецца служба божая, у той час як афіцыйнай мовай праваслаўя з'яўляецца царкоўнаславянская, але і ў шматлікіх іншых прыкметах,—у спевах, літургіі, апратцы святароў.

Архітэктура рэдка дзе ацалелых уніяцкіх храмаў, іканастас уніяцкай царквы — вось канцэнтрацыя духоўнага аблічча беларуса, яго культуры і светаўспрымання. Напрыклад, у музеі старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР захоўваецца фонд абразоў. Які з іх ні вазьмі, хаця б, напрыклад, «Нараджэнне Хрыста»—ярка праглядваецца нацыянальны каларыт.

На мой погляд, без адраджэння уніі нельга аднавіць сапраўды духоўныя, нацыянальна-культурныя традыцыі беларусаў.

Абнадзейвае, што нашы клопаты зразумеў, а пошукі падтрымаў і блаславіў Папа Рымскі Ян Павел II. Ён таксама заўважыў, што аснова асноў уніяцкага храма — экуменічны пачатак, накіраваны на аб'яднанне, сумесную працу з іншымі хрысціянскімі канфесіямі, мір, цярплівасць і дабрыню, на ўсё тое, што садзейнічае збліжэнню і ўзаемаразуменню людзей.

Сам я доўгі час быў пробашчам Рымска-каталіцкай парафіі святых Апосталаў Пятра і Паўла на Ашмяншчыне, але перайшоў ва уніяцтва, каб быць поплеч з народам, са-

ЗАСПЯВАЙМА РАЗАМ!

Да верша, які ніжэй прапануецца вашай увазе, патрабуецца невялічкі ўступ.

Было яно так. Пад час майго побыту на Беласточчыне адзін з самых слынных у Польшчы беларускіх пісьменнікаў, вядомы грамадскі дзеяч, старшыня Беларускага Дэмакратычнага Аб'яднання (скарочана БДА)— палітычнай партыі, якая здабыла істотную перамогу на выбарах у мясцовыя органы ўлады і паслядоўна адстойвае інтарэсы карэннага, гэта значыць беларускага насельніцтва на Беласточчыне Сакрат Яновіч сказаў:

— Я вершаў не пішу, ды востра адчуваю патрэбу для «Бацькаўшчыны» (С. Яновіч з'яўляецца сябрам Рады згуртавання беларусаў свету. — **Я. Л.**) мець сваю песню, штосьці накшталт гімна ўсіх беларусаў. Таму і вырашыў паспрабаваць у гэтым жанры. Але мой верш зусім не прэтэндуе на манаполію. Перадаючы яго вам, такім чынам хачу запрасіць на конкурс усіх беларускіх паэтаў і кампазітараў, незалежна ад таго, дзе, у якой краіне яны жывуць. Будзе выдатна, калі народзіцца сотня ці нават і болей такіх песняў. Дай Божа, каб усе яны пайшлі ў народ! А якая найбольш прыжывецца сярод беларускага люду — той і слава найбольшая!..

Што і казаць — ідэя актуальная і высакародная! Бо, напэўна, шмат каго з нас і раней ахоплівала пачуццё сораму, што мы не маем нацыянальнага гімну, песні, якую б можна было заспяваць разам ці ва ўрачыстых момантах нашага жыцця, ці проста сабраўшыся разам, такой, каб словы гэтай песні чула прамаўлялі да беларускай душы, незалежна ад таго, жыве чалавек у Беларусі альбо ў далёкай Аўстраліі.

А мо хто паспрабуе давесці, што такую ролю выконвае цяпер Дзяржаўны гімн БССР? Ды ствараўся ён зусім не дзеля патрэб нацыянальнага Адраджэння, і таму сёння, калі на вачах разбураецца тое, што ён славіў, становіцца відавочнай яго састарэласць, яго цэнтрысцкая афіцыёзнасць, у выніку чаго сама ідэя дзяржаўнасці Беларусі ператвараецца ў фікцыю, горкую іронію і пацельванне саміх над сабой. Пра ўсё іншае, як шанаванне нацыянальнай годнасці, што абавязкова складае душу гімнаў усіх свабодных і незалежных народаў, казаць не даводзіцца!

Кажучы так, мы не хочам, бо і права на гэта не маем, рэвізоўваць ці скасоўваць Дзяржаўны гімн. Хай сабе і надалей цешыць уладарнае вуха, калі ён яму так даспадобы прыйшоўся! «Бацькаўшчына» ж звяртаецца да сваіх шчырых сыноў, паэтаў і кампазітараў, якім, спадзяёмся, будзе блізкай ідэя Сакрата Яновіча стварыць сапраўды народную (у сэнсе яе пашырэння ў народзе) песню, якая б магла істотна паўплываць на наша нацыянальнае абуджэнне і духоўнае адраджэнне. Асабіста мне давялося быць сведкам таго, як яшчэ на пачатку перабудовы ад раніцы і да позняй ночы спявала плошча перад тэатрам у Львове. Паверце, што гэта было нават куды больш узрушальна, чым шматтысячныя гучнагалосыя мітынгі! Дый калі мы зазірнем у гісторыю, дык убачым, што ў вызначальныя перыяды, калі вырашаўся лёс таго ці іншага народа, быць яму ці назаўсёды знікнуць у цемры стагоддзяў, нараджаліся глыбока патрыятычныя песні, якія перажылі шмат пакаленняў і да сёння будзяць народны дух, актывізуюць сілы народа на волю і шчасце!

Дык, як той казаў, за справу, дзецюкі! Усё годнае ўвагі, зразумела, будзе апублікавана на старонках «Бацькаўшчыны».

Яўген ЛЕЦКА.

ПЕСНЯ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Не просім ласкі ані злітавання.
Самі мы возьмем лёс нам належны,
Будзем народам, бо айчыну маем,
На век беларускім, свету незалежным.

На памяць продкаў ўсе даем прысягу,
Не гнуць каленяў у часы трывогі.
Доля нам не пані, за нашу знявагу —
Ганьба і пагарда, хай ратуюць богі!

Крыўдзе не дамося, прэч адгонім ліха.
Пойдзем жа шляхамі да жыцця і славы.
Разам і наперад! Хто сядзіць там ціха!!
Наш штандар высока і трубяць фанфары.

Не просім ласкі ані злітавання.
Самі мы возьмем лёс нам належны.

Сакрат ЯНОВІЧ.

дзейнічаць яго нацыянальна-духоўнаму адраджэнню.

— Але ж цяпер і іншыя хрысціянскія канфесіі імкнуцца ўлічваць нацыянальную спецыфіку.

— Дзякуй Богу, што на гэту дарогу ўзышлі нашы праваслаўныя браты і не адмаўляюць такі шлях браты-каталікі лацінскага абраду. Але нават калі касцёл і царква пачнуць маліцца па-беларуску, яны ўсё роўна не стануць сапраўды беларускімі. Бо ў іх жа свае рытуальныя спевы, свой абрад, свая вопратка ў святароў. Усё гэта прыйшло з Візантыі або з Рыма. І толькі уніяты трансфарміравалі агульнасусветныя хрысціянскія каноны ў народнае духоўнае рэчышча. І дарэчы, не толькі ў Беларусі, але і на Украіне, у Расіі. У Расіі цяпер таксама адраджаецца і развіваецца уніяцкая царква са сваёй народнай вялікароскай мовай.

Але ні мы ў Беларусі, ні нашыя ўкраінскія і расійскія браты не з'яўляюцца сапернікамі Праваслаўнай царкве альбо касцёлу. Мы не зацікаўлены ў нейкіх сутычках, канфрантацыях. У параўнанні з названымі канфесіямі мы вельмі слабыя, дзесяцігоддзямі яшчэ будзем уставаць на ногі і маем патрэбу ў падтрымцы, увазе з боку братоў Хрыстовых. Бо глядзіце, што атрымліваецца. Праваслаўная царква толькі ў Мінску мае тры храмы і ўзяла ў горадзе яшчэ некалькі ўчасткаў для пабудовы новых цэркваў. Касцёлу за апошні час таксама вернуты два цудоўныя культавыя збудаванні. У нас жа няма нічога. Па кватэрах на малітву збіраемся і хадайнічаем аб вяртанні, напрыклад, у сталіцы ўсяго адной Петрапаўлаўскай царквы на Няміэе, якая калісьці належала уніятам. Такая ж праблема і ў створаных уніяцкіх суполках у іншых гарадах і мястэчках Беларусі. Добра хоць, што ўлады дзякуючы новаму закону аб свабодзе сумлення не чыняць нам перашкод у малітвах.

Праўда, у цэлым адносіны да уніі ўсё яшчэ вельмі насцярожаныя, у рэгістрацыі суполак адмаўляюць пад самымі рознымі прычынамі.

— Пэўна, айцец Ян, для гэтага ёсць падставы. Унія бачыцца не толькі як новая рэлігійная канфесія, але і палітычная сіла з пэўнай нацыяналістычнай афарбоўкай?

— Вы, як і нашы апаненты з некаторых органаў улады, абапіраецеся на састарэлыя догмы не толькі сталінскіх, але і царскіх часоў, часоў польскай шляхты. Абодва гэтыя бакі змагаліся за свой уплыў на Беларусі і таму імкнуліся насадзіць сваю рэлігію—касцёл альбо праваслаўную царкву.

Але народ прыгарнуўся да уніі і пад яе сцягам развіваў сваю культуру амаль тры стагоддзі. Так, за гэты час беларускае уніяцкае паньства апалячылася, але ў цэлым царква так і засталася народнай і нацыянальнай. За гэту непакору і яршыстасць яе прыгняталі як палякі, так і расейскі цар.

Але ж цяпер часы, дзякуй Богу, іншыя. Таму заклікаю не звяртаць увагі на магчымыя крыўды і спрэчкі, згуртавацца з іншымі славянскімі і хрысціянскімі народамі, у міры і дружбе будаваць агульны дом. Такі вось запавет наша уніяцкая дэлегацыя атрымала і ў час сустрэчы з Папам Рымскім. Зразумела, што не прыслухацца да нашага Сусветнага Архіерэя мы ніяк не можам.

— Але ж у нашай памяці яшчэ застаюцца канфлікты, што палыхнулі на Заходняй Украіне паміж уніятамі і праваслаўнымі. Там жа ваша царква сілаю адымала храмы. Ці не здарыцца так і на Беларусі?

— Сапраўды, такія канфлікты здараліся. Але не таму, што уніяты гэткія злыя і нецывілізаваныя, як іх спрабавалі выставіць у афіцыйнай прэсе. Тамтэйшыя грэка-каталікі прасілі вярнуць ім тыя культавыя будынкі, што раней, да вайны, належалі канфесіі. Але не дапрасіліся і не дачакаліся. У выніку страсці накаліліся. І прыхаджане-уніяты самачынна ўвайшлі ў цэрквы, увялі ў іх сваіх святароў. Аднак, заўважце, на чужыя храмы зусім не пакваліліся, вярнулі толькі тое, што калісьці належала канфесіі.

І канфлікты згаслі. У Львове, напрыклад, цяпер мірна ўжываюцца як праваслаўныя, так і уніяцкія святары і прыхаджане.

Калі ўжо мы завялі размову пра рэлігію і палітыку, то скажу, што не трэба было б нашым уладам усё яшчэ падазрона глядзець на уніятаў. Наша царква павінна заняць і, вядома ж, зойме належнае ёй на Беларусі месца, не дасць празмеры ні паланізаваць, ні русіфікаваць беларусаў.

Бо глядзіце, што атрымліваецца. Згодна з перапісам насельніцтва ў рэспубліцы жыве каля 400 тысяч палякаў. А вось што датычыцца каталікоў лацінскага абраду, то паводле асцярожных падлікаў заходніх спецыялістаў, і па падліках Ватыкана,—іх на тэрыторыі Беларусі два з палавінай мільёны. Узнікае слушнае пытанне: што, гэтыя два з паловай мільёны таксама палякі? У польскіх крыніцах сцвярджаецца: так, кожны каталік на Беларусі—гэта паляк. Усё гэта сведчыць аб тым, што існуе пэўная тэндэнцыя лічыць усіх беларусаў-каталікоў палякамі і тым самым сцвердзіць гістарычнае права Польшчы на тэрыторыю Беларусі.

Вось дзе поле дзейнасці для уніяцкай царквы. Бо, грунтуючыся на нацыянальнай глебе, яна, без сумненняў, знойдзе дарогу да людскіх сэрцаў і душы, верне іх да веры бацькоў. Без канфліктаў, сутычак, сварак. Да таго ж мы свабодныя ад усялякага адміністрацыйнага прымусу, самастойныя. Толькі Папа Рымскі з'яўляецца нашым дарадцам і духоўным настаўнікам.

Гутарку вёў
Алесь ІГНАТОВІЧ.

РАДКІ З ПІСЬМАЎ

Лёс нашай Бацькаўшчыны горкі і цяжкі. Гісторыя шматвяковага прыгнёту зрабіла сваю чорную справу: мы адракліся ад сваёй роднай мовы, культуры, гісторыі, могілак сваіх продкаў. Беларусы не хочуць быць беларусамі і не трэба іх у гэтым вінаваціць. Бо пануючая сістэма вытравіла з людзей нацыянальныя рысы, а сённяшняя разбураная эканоміка канчаткова адвярнула чалавека ад духоўных інтарэсаў.

Менавіта аб гэтым і пішуць нам людзі ў сваіх пісьмах. Вось радкі з пісьма, якое нам даслала Святлана Макарэвіч з Салігорска: «...Многія яшчэ застаюцца абыякавыя да лёсу Беларусі, і чакаюць, што нехта іншы павінен за іх рабіць, а яны пачакаюць да лепшых часоў, прыйдуць на усё гатовае, навошта ім аддаваць свой час і свае сілы на тое, што прыйдзе калі-небудзь само. Але само нічога не прыходзіць, за ўсё трэба змагацца: за тое, каб кветкі цвілі і дрэвы раслі — змагацца, каб дзеці раслі, здаровы былі — змагацца, і трэба хутчэй нам усім дзеля гэтага сабірацца. Толькі ўсе разам мы зможам падняць і адрадзіць мову, культуру, гісторыю, лепшае жыццё».

Так, нам трэба згуртавацца, і іменна як нацыі, калі мы такой хочам быць, а не існаваць паасобку, як бязродныя індывідуумы. Час нам ужо зразумець, што мы не можам быць рускімі, украінцамі, палякамі, літоўцамі. Мы можам быць толькі беларусамі, альбо нікім. Нікім мы ўжо сталі, цяпер нам трэба прайсці зваротны шлях.

Так думае не адна Святлана. Так думаюць многія, хто даслаў нам свае пісьмы. «Мы павінны вярнуць пачуццё нацыянальнай годнасці сабе, усім тым, хто нарадзіўся на гэтай зямлі, чые продкі мелі тут свае карані і лёс параскідаў іх па свеце. І няхай маленькая суполка беларусаў у далёкай Канадзе ці ў іншым месцы будзе прытулкам нашаму вандроўнаму беларусу. І каб кожны беларус, дзе б ён ні жыў, ведаў, што тут, на Бацькаўшчыне, яго сустрэнуць як чалавека, бо тут жывуць такія ж людзі, як ён», — піша Іосіф Палубешка з Мастоў Гродзенскай вобласці.

Цікавыя думкі і меркаванні ў сваіх пісьмах выказваюць Віктар Варанец з Гародні, Плешчанкоў Генадзь з пас. Сосны, Рыгор Клімовіч з Гомеля. На іх думку, «Бацькаўшчына» павінна стаць банкам інфармацыі, якая дапаможа наладзіць сувязі паміж рознымі рэгіянальнымі згуртаваннямі ва ўсім свеце.

Алена ДЗЕНІСЮК.

Сустрэча з Верай Рыч

Брытанскую паэтэсу, крытыка і выдатную перакладчыцу беларускай паэзіі на ангельскую мову Веру Рыч ведаюць у нашай рэспубліцы, на жаль, толькі спецыялісты. «Жалезная заслона» доўгія гады надзейна закрывала ад нас сапраўдных, бескарыслівых сяброў беларускай літаратуры, якія не зважаючы, а мо і не ведаючы (што, дарэчы, і лепей) пра пэўныя партыйныя забароны, прапагандавалі ў замежжы лепшыя дасягненні нашых літаратараў.

І вось нядаўна Вера Рыч завітала на пасяджэнне «Бацькаўшчыны», што адбывалася ў Доме літаратара. Цікавай, змястоўнай і непасрэднай была гутарка, якая праходзіла амаль без дапамогі перакладчыцы. Прапагандыстка беларускай літаратуры расказала аб сваёй дзейнасці ў Англіі, паведала аб праблемах, якія чакаюць яе на гэтым шляху, прачытала ў перакладзе вершы беларускіх паэтаў.

На развітанне Мікола Ермаловіч падарыў госці сваю кніжку «Старажытная Беларусь». Гэты якраз момант я і занатаваў на здымку.

Дзмітрый ЛУПАЧ.

ПОШУК СВАЯКОЎ

Вашкевіч Пётр Іванавіч (220089, БССР, г. Мінск, вул. Грушаўская, д. 131, кв. 23) шукае стрыечных братоў і сясцёр свайго бацькі Вашкевіча Івана Анісімавіча (нарадзіўся і памёр у вёсцы Навасёлкі Пружанскага р-на, Гродзенскай вобл.); Басак Пётр Пятровіч (1914 г. н.); Басак Піліп Пятровіч (1916 г. н.), Басак Іосіф Пятровіч (1918 г. н.), Басак Таццяна Пятроўна (1930 г. н,). Іх прыкладны адрас: St Temins, Ontario, Rox 402, 405, Canada.

Грэкава Антаніна Львоўна (213435, БССР, Гомельская вобл., Брагінскі р-н, Першамайскі с/с, вёска Трылесіна) шукае свайго дзядзьку Бялясава Аляксея Іванавіча (выехаў у Амерыку каля 1914 года), а таксама яго нашчадкаў.

Вярбіцкі Мікалай Васільевіч (220131, БССР, г. Мінск, вул. Мірашнічэнкі, д. 12, кв. 344) шукае дзяцей сваёй цёткі Ярашэўскай (Мальцавай) Фені Ільінічны, якая выехала ў ЗША прыкладна ў 1910—1912 гадах і жыла ў (30-я гады) ў г. Балтымор.

Тройніч Уладзімір Макаравіч са Слуцка шукае свайго сваяка Сцешыца Івана Міхайлавіча (нарадзіўся на Старобіншчыне ў 1892 годзе, жыў у штаце Мічыган, ЗША), а таксама яго нашчадкаў.

Валошка Ірына Баляславаўна (БССР, Гродзенскай вобл., Лідскі р-н, вёска Гуды) шукае сваяка па прозвішчы Шылко (каля 80 год), які жыве ў Канадзе.

Лапко Людміла Васільеўна з Мінска шукае сваячку Пекшуеву Ірыну Мікалаеўну, якая ў 1941 годзе трапіла ў Фінляндыю. Пекшуева І. М. нарадзілася ў 1912 годзе ў Петразаводскай вобласці.

Тэлефанаваць і пісаць ЗБС «Бацькаўшчына» на адрас: Мінск, вул. Сухая, 4, тэл. 23-66-21. Рахунак «Бацькаўшчыны» № 700307 у камерцыйным банку «Беларусь», тэлефакс 23-67-26.

ІНТЭРВ'Ю Ў НУМАР

УЗНЯЦЦА «НАД»...

Карэспандэнт «ЛіМа» гутарыць з мастацкім кіраўніком Беларускай дзяржаўнай філармоніі Ю. ГІЛЬДЗЮКОМ.

— Юрый Мікалаевіч, пра тое, што восьмая «Мінская вясна» будзе прысвечана творчасці Моцарта, вы казалі яшчэ ў леташнім сваім інтэрв'ю. І сярод нашых чытачоў, спадзяюся, ужо не засталося такіх, хто б задаў недарэчнае пытанне, накшталт: «А якое дачыненне да «Мінскай вясны» мае Моцарт!» І ўсё ж, калі ласка, патлумачце канцэпцыю сёлетняга фестывалю...

— Пра Моцарта можна гаварыць бясконца, тэма гэта невычэрпная... Нам сёння як ніколі неабходны зварот да такіх геніяў, каб асвятліць свой шлях у далейшае, знайсці духоўнае апірышча ў пошуках выйсця з цяжкіх сітуацый нашага часу. Вялікія мастакі-універсалы, як Леанарда да Вінчы, Моцарт, Рафаэль, Талстой, Пушкін, заўжды давалі магчымасць знайсці выйсце чалавецтву — ад зла да дабра, ад страху да радасці, ад цемры да прасвятлення, ад прыземленага да ўзвышанага. Імя Моцарта не сыходзіць з афіш ва ўсім свеце, і сёлета гэта асаблівa адчувальна, бо ў сувязі з 200-мі ўгодкамі з дня смерці кампазітара ЮНЕСКА звярнулася да музыкантаў, творцаў, даследчыкаў з усяго свету — правесці пад эгідай Моцарта ўвесь год, каб выявіць як мага больш поўную характарыстыку асобы генія, даць магчымасць пачуць і рэдка выконваемыя яго творы, і папулярныя, у выкананні лепшых артыстаў.

Мы атрымалі шэраг прапаноў па правядзенні такіх канцэртаў. Але вырашылі не аб'ядноўваць іх у нейкія пасобныя цыклы, а прысвяціць традыцыйны вясновы фестываль. І не таму, што няма чаго паказаць з набыткаў беларускіх кампазітараў. Імя Моцарта яднае сёлета і намаганні дзеячаў беларускай культуры: кампазітараў, выканаўчых калектываў і салістаў. Імя Моцарта дае нам магчымасць ажывіць канцэртнае жыццё, якое прыкметна збяднела ў сувязі з тым, што большасць масцітых музыкантаў працуе па кантрактах, а то ўжо і стала, за мяжой. З імем Моцарта звязана і агромністая выканаўчая культура, і жанравае багацце: сімфоніі, інструментальныя канцэрты, харавыя творы, оперы — ад камічных, папярэдніц сучаснай музычнай камедыі, да драматычных палотнаў...

Я дасюль пад уражаннем «Тэлевізійнага знаёмства» з Уладзімірам Співаковым, які, прынамсі, сказаў, што мастацтву патрэбна свабода, паветра. І Моцарт на нашым фестывалі — гэта таксама паветра, неабходнае нам для захавання высокай філарманічнай культуры, якой цяжка існаваць ва ўмовах догмаў, планаў: маўляў, трэба выканаць вось такія творы вось у гэтыя дні, і ніякіх адступленняў... Співакоў сказаў яшчэ адну важную рэч: нас вучылі, што мастацтва — гэта адлюстраванне жыцця, але ж мастацтва — гэта тое, што над жыццём, тое, што ўзнімаецца вышэй, здатнае лунаць...

— Але калі творчы геній Моцарта лунаў «над», дык ягоная, так бы мовіць, чалавечая абалонка была часцінкай зямнога недасканалага жыцця, і тут таксама ёсць зачэпка для разважанняў...

— Так, у Моцарта ўсё было побач: смех і слёзы, дабро і зло, ноч і дзень, сам ён быў надзвычай супярэчлівы, і зямныя клопаты не былі для яго чужыя. Жыццё Моцарта не было такое сонечнае, як некаму можа падацца, і не ў напудраных парыках шчыраваў ён над сваімі творамі. Ён пакутаваў ад запазычанасцяў, бо спачатку мусіў выконваць заказ, а потым атрымаць грошы — раней не авансавалі працу нават такога майстра, як гэта робіцца цяпер у дачыненні, скажам так, да самых розных нашых кампазітараў. За сваё нядоўгае жыццё ён змяніў мноства кватэр, так і не прыдбаў для сябе пастаяннага жытла, хоць меў сям'ю, дзяцей, і толькі пасля смерці знайшоў сталы прытулак — у брацкай магіле... А творчую спадчыну пакінуў агромністую: каб прачытаць адно толькі яе каталог, складзены Людвігам ван Кёхелем, трэба ці не паўтары гадзіны!

— Вось і фестывальная афіша ёмістая: канцэрты прадоўжацца аж да 30 красавіка, праўда, з паўзамі на нейкія дні. Юрый Мікалаевіч, я дапускаю, што не ўсё пройдзе з моцартаўскай дасканаласцю, але ж гэта не той выпадак, калі трэба параўноўваць добрых музыкантаў з лепшымі, а лепшых з бліскучымі. Дзякуй Богу, што такі фестываль наладжаны, што пачаўся ён удала і што ў людзей захавалася яшчэ патрэба «ўзняцца «над».

— Праграма фестывалю «Амадэус» адпавядае высокім духоўным патрэбам: «Рэквіем» і «Каранацыйная меса», папулярныя дывертысменты і вядомая нават не музыкантам 40-я сімфонія, раннія санаты для скрыпкі і клавесіна, шэраг квартэтаў і трыо, рэдка выконваемыя інструментальныя канцэрты, царкоўныя санаты і надзвычай папулярны твор, дакладная назва якога — серэнада «Маленькая начная музыка»... Удзельнікі канцэртаў — Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР і капэла імя Шырмы, наш камерны аркестр і камерны хор, дырыжоры Я. Колабаў (Масква), Л. Крэмер (Германія), Ю. Цырук і В. Собалеў (Мінск), Дзяржаўны Каўнаскі хор і ансамбль з Вільнюса, камерныя калектывы «Салісты Узбекістана», «Салісты Ленінграда», «Musika Viva» і «Da camera e da chiesa» з Масквы, ансамблі з Канады, Італіі, наш «Класік-Авангард». Сярод салістаў — і вядомая спявачка Н. Герасімава, і малады лаўрэат міжнародных конкурсаў піяніст С. Мільштэйн, і вучні Музычнага ліцэя... Дарэчы, адкрываць новыя імёны — у традыцыях «Мінскай вясны» і нашай філармоніі. Ну, а сёння ў савецкім мастацтве ўсё належыць маладым, бо, як я ўжо казаў, больш масцітыя працуюць за мяжой.

Звяртаю ўвагу чытачоў на канцэрты беларускіх выканаўцаў. 23 красавіка Дзяржаўны камерны аркестр БССР з маладым кіраўніком В. Собалевым і Мінскі дзяржаўны камерны хор пад кіраўніцтвам таксама маладога дырыжора І. Мацюхова пакажуць незвычайную работу — адну з апошніх опер Моцарта «Выкраданне з сераля». Выканаць яе на канцэртнай сцэне, «у фраках», музыканты ўзяліся, каб хоць неяк кампенсаваць праблемы з моцартаўскім рэпертуарам нашага Вялікага тэатра. Запрошаны салісты з розных гарадоў Саюза, а адну з галоўных роляў рыхтуе... І. Мацюхоў!

29 красавіка наш камерны аркестр і зусім маладыя салісты прадставяць «музычныя дарункі» Моцарту — новы масток паміж творчасцю генія пазамінулага стагоддзя і нашым часам. Кампазітары адгукнуліся на просьбу філармоніі паўдзельнічаць у фестывалі «Амадэус»: Варыяцыі До мажор на тэму Моцарта напісаў

«ТУТЭЙШЫХ» ВІТАЮЦЬ ТАМТЭЙШЫЯ

Купалаўцы на маскоўскіх гастролях

Гэтым разам купалаўцы завіталі ў Маскву пад час бурлівых палітычных спрэчак напярэдадні З'езда народных дэпутатаў Расіі, пад самы канец тэатральнага сезона, які амаль аднадушна прызнаны сталічнымі крытыкамі ціхім і невыразным. «Парадоксамі цішыні» назваў яго вядомы тэатразнаўца Г. Дубасаў у «Советской культуре». Аднак пасля прагляду трох спектакляў тэатра імя Янкі Купалы па п'есе «Тутэйшыя» ўсе — і гледачы, і тэатральная грамадскасць, і прадстаўнікі прэсы — аднадушна прызналі, што беларускаму тэатру ўдалося парушыць цішыню, ускалыхнуць гледачоў, даць ім магчымасць зноў вярнуцца ў атмасферу сапраўднага тэатральнага відовішча.

Актывісты Маскоўскага культурнага таварыства імя Ф. Скарыны, якія перад адным са спектакляў правялі ў той самай зале свой сход, прысвечаны гадавіне БНР, шчыра віталі і артыстаў, і рэжысёра М. Пінігіна, які знайшоў для шматпакутнай п'есы Купалы цікавае пастановачнае вырашэнне. Згодныя з імі былі і шматлікія прадстаўнікі маскоўскай грамадскасці, дзеячы літаратуры, тэатра.

ЛЕАНІД ХЕЙФЕЦ, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР, галоўны рэжысёр Цэнтральнага Тэатра Савецкай Арміі расказаў пра свае ўражанні—значна большыя, чым проста ўражанні ад працы рэжысёра і ад спектакля купалаўцаў:

«Гэта перш за ўсё—сустрэча з радзімай, з тэатрам, які для мяне бясконца дарагі. Гэта сустрэча з юнацтвам, з музыкай беларускай мовы. Я глядзеў, як іграюць маладыя артысты, і прыгадваў беларускі тэатр тае пары, калі ў ім працавалі бліскучыя нацыянальныя акцёры. І я вельмі ўсцешаны тым, што ў купалаўскіх «Тутэйшых» я адчуў глыбокае разуменне беларускіх нацыянальных каранёў, народнага погляду і на тэатр, і на яго форму, і я ўбачыў, што беларускі тэатр жывы, што ў яго цудоўная таленавітая моладзь».

АЛЕСЬ АДАМОВІЧ, доктар філалагічных навук, пісьменнік:

«Калі б жыў Янка Купала, дык ён, мусіць, перш за ўсё сказаў бы: «Няўжо? Няўжо мы дажыліся да таго, што паставілі гэту маю п'есу?» Я, вядома, не буду гаварыць за Купалу, буду казаць пра сябе. Калі я прагледзеў спектакль да канца, я зразумеў, што гэта рэч сапраўдная. Бо ў першую дзею — так бы мовіць — я цяжка, не адразу ўваходзіў, не адразу прыняў атмасферу спектакля. Я зразумеў імкненне рэжысёра праз батлейку зрабіць тэатралізаванае відовішча, таму што ставіць гэтую п'есу строга рэалістычна было б сёння і сумна, і нецікава для гледачоў. Анікст калісьці сказаў, што трэба мець вялікую культуру, каб не даваць парады рэжысёру. У мяне, мабыць, недастатковая культура, і мне хочацца даць адну параду. Мяне не зусім задаволіла рашэнне рэжысёрам вобраза Янкі Здольніка. Усе персанажы тэатралізаваны, а Здольнік — дэкламатар, рупар ідэй, здаецца, ён не з гэтага спектакля. Тое, што ён гаворыць, кладзецца на нашу беларускую сітуацыю, усё гэта нам, вядома, патрэбна, але тады, можа, варта было б зрабіць яго цішэйшым, сур'ёзнейшым. Або — і яго крыху варта было б спарадзіраваць па законах батлеечнага жанру, у якім існуюць і астатнія героі. Але ў цэлым — гэта выдатны спектакль, з'ява ў нашым тэатральным мастацтве».

ЯЎГЕН СІМАНАЎ, народны артыст СССР, мастацкі кіраўнік Тэатра Дружбы Народаў:

«Спектакль «Тутэйшыя» выклікаў у мяне пачуццё глыбокай радасці. Ваш тэатр перш за ўсё даў своеасаблівы ўрок Маскве. Мне апошнім часам многае не падабаецца з таго, што адбываецца ў тэатрах Масквы і ў маскоўскай тэатральнай крытыцы. Я нават стаў думаць: можа, справа ў маіх прыхільнасцях да старога тэатра, які мяне выхоўваў, да Малога, МХАТа, Вахтангаўскага, і гэтая мая незадаволенасць — толькі рыса майго характару? Таму калі я ўбачыў сапраўднае мастацтва, узрадаваўся яму і зразумеў, што гэта не я такі ўжо рэтраград, а проста тое, што мне не падабаецца, сапраўды ідзе, як кажуць, не ў той бок. Спектакль, які я ўбачыў, — гэта цудоўны спектакль, адухоўлены спектакль, натхнёны спектакль. Ён заснаваны на глыбокай драматургіі, ён музычны, ён духоўна насычаны глыбінёй, і сама беларуская нацыя паўстае ў ім ва ўсёй сваёй велічы і прыгажосці. Я хацеў бы сёння нагадаць А. Астроўскага: «Нацыянальны тэатр, не кажучы ўжо пра рэпертуар, яго самы будынак узбуджае ўжо народны патрыятызм. Нацыянальны тэатр ёсць прыкмета паўналецця нацыі, гэтак жа, як акадэміі, універсітэты, музеі... Колькі радасці і гонару дае ён нацыі!» Гэтыя словы вельмі дакладна перадаюць сённяшні ўзровень і сённяшні стан тэатра імя Янкі Купалы. Мне здаецца, што гэта такі тэатр, які менавіта сёння і павінен існаваць.

Запісаў В. НІКІФАРОВІЧ.

НАШЫ ГОСЦІ

ПАМІЖ НЕБАМ І ЗЯМЛЁЙ

У Мінску прайшлі камерныя канцэрты спявачкі Ліны МКРТЧАН

Асабіста для мяне з гэтым імем цяпер звязана вельмі многае, каб я забыў яго. Гэта зямны Космас. Нехай даруе Ліна Уладзіміраўна маё сарамяжлівае захапленне... Урэшце, гэта цэнтр безвыходнага душэўнага болю. Я зусім рэальна адчуваю, як гэтая жанчына нясе яго ў сабе...

—... Вы сказалі, што ўнутры мяне жыве боль, які ад мяне не залежыць. У значнай ступені гэта ўсё-такі не так. Я пражыла ўжо вялікае жыццё. І ў мяне заўсёды быў выбар жыццёвай дарогі, які застаўся і дасюль. Ды справа ў тым, што выбар быў зроблены задоўга да майго нараджэння і ўвесь мой далейшы лёс настолькі дакладна і ясна пацвердзіў немаг-

А. Залётнеў, канцэртшцюк «Журботны дар Моцарту» — С. Бельцюкоў (заўсёдныя ўдзельнікі «вясны»), уверцюру «Амадэус» — малады ленінградскі аўтар Ю. Красавін. Дзякуй ім за цікавую працу: яны сапраўдныя музыканты, калі адважыліся звярнуцца да Моцарта ў сваёй творчасці. Падобныя прыклады былі ў гісторыі музыкі: «Мацартыяна» Чайкоўскага, напрыклад, і інш. Мінчане ўжо слухалі таксама і сучасны твор, натхнёны музыкай Моцарта,— «Моц—Арт» А. Шнітке ў канцэрце ансамбля «Класік-Авангард».

— Юрый Мікалаевіч, «Мінская вясна» працягваецца, але зараз хочацца зазірнуць і крышку наперад: што чакае філармонію і слухачоў у бліжэйшы час?

— Ну, напрыклад, камерны аркестр выпраўляецца за мяжу: Югаславія, Нарвегія, ФРГ, Італія... Прызнацца, мы не без цяжкасцяў сабралі на фестываль менавіта беларускіх музыкантаў — яны ў сёлетнім сезоне пачалі выклікаць сапраўдную цікавасць замежных імпрэсарыо. Былы «Госконцерт» не хацеў паказваць Беларусь на міжнародным узроўні, хоць і абяцаў з году ў год нейкія канцэрты, а потым выбіраў для паездак сімфанічны калектыў з Масквы. Ды ўсё змянілася. І цяпер нашы сімфанічны аркестр ды шырмаўская капэла, якія вырваліся, нарэшце, у Еўропу «напрасткі», атрымалі там выдатную прэсу і — ангажэмент. Італія, Германія, Францыя, Іспанія... Аркестр гатовы ўдзельнічаць у святкаванні 500-годдзя Калумба, куды запрасілі менавіта наш, беларускі аркестр. Увосень маюць адбыцца Дні Беларусі ў Ніжняй Саксоніі, куды паедуць салісты, прынамсі, малады скрыпач А. Рылатка, духавы квінтэт філармоніі, камерны аркестр. Ансамблю народнай музыкі «Свята» прапанавалі вялікія гастролі па Канадзе. Дарэчы, нарадзіўся новы калектыў, ансамбль палескай песні, які рыхтуецца да сустрэчы са слухачамі: мо з часам і яго аўдыторыя пашырыцца?

А наконт нашых фестываляў... Будзем адмаўляцца ад такіх, якія нічога, апроч каласальных арганізацыйных турбот, не даюць ні слухачам, ні самім музыкантам. Шукаем любыя магчымасці, каб слухач прыходзіў у нашы залы, каб не памерла філарманічнае мастацтва раней, чым канчаткова апусцеюць магазіны, калі такая сітуацыя нас не абміне. Мы з дапамогай Міністэрства культуры цяпер усе сродкі стараемся накіроўваць на зарплату музыкантам, каб захаваць наш культурны генафонд, усе тыя прафесійныя сілы, дзякуючы якім можам правесці любы фестываль на высокім узроўні, а значыць, быць і цэнтрам прыцягнення для яркіх выканаўцаў, пра чые гастролі мы сёння марым.

У бліжэйшы час будзе нагода сабрацца ў Мінску і нашым музыкантам, і гасцям: 26 красавіка адзначаецца пяцігоддзе з дня чарнобыльскай трагедыі. Ладзім вялікі дабрачынны канцэрт, які будзе трансліравацца па спадарожнікавым тэлебачанні і пакажа ўсяму свету, што беларускае мастацтва не памерла...

— Пакуль што гэта так. І беларуская музыка займае ў праграмах, вядома, на апошняе месца, хоць «Мінская вясна» не сталася сёлета, як павялося, паказам прэм'ер.

— Беларуская музыка гучыць сёлета нават у большым аб'ёме! Мы пачалі сезон прэм'ерай «Курапатаў» К. Цесакова, прадстаўлялі творчасць Г. Гарэлавай, Л. Шлег, новую сімфонію Д. Смольскага, камерную музыку нашых «авангардыстаў»... Складана планаваць сімфанічныя прэм'еры, бо аркестр на нейкі час застаўся без галоўнага дырыжора, і ўвогуле, мала такіх майстроў, якія маглі б асвоіць новыя буйныя палотны. Толькі зусім нядаўна Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР знайшоў кіраўніка: ім стаў даўні наш сябра, які шмат гадоў таму быў галоўным дырыжорам і паспрыяў росквіту калектыву, — Віктар Паўлавіч Дуброўскі. У сакавіку вельмі паспяхова прайшоў іх супольны канцэрт на «Фестывалі фестываляў» у Італіі. Так што будзем спадзявацца на адраджэнне лепшых традыцый нашага аркестра.

З цікавымі прапановамі наконт адраджэння беларускай музычнай спадчыны звярнуўся ў філармонію вядомы саліст оперы В. Скорабагатаў, адзін з папулярызатараў, энтузіястаў рэнесансу той музыкі, што стваралася і жыла на Беларусі ў даўнія часы. Ён сам шукае рэпертуар для распачатага ім цыкла «Анталогія беларускай вакальнай музыкі», імкнецца аб'яднаць намаганні падзвіжнікаў, і дзякуючы дзейнасці В. Скорабагатава ўжо ёсць падстава для таго, каб зрабіць 5—6-дзённы фестываль «Адраджэнне беларускай капэлы» з паказам вакальнай, інструментальнай, опернай музыкі 18 стагоддзя.

— «Адраджэнне» — гэта гучыць аптымістычна. Спадзяюся, і кіраўніцтва філармоніі, і Міністэрства культуры знойдуць магчымасці ўзняцца над будзённымі цяжкасцямі і дапамогуць энтузіястам, каб адбыўся такі беларускі фестываль у наступным сезоне. Дзякуй, Юрый Мікалаевіч, за гутарку.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

чымасць якой бы там ні было іншай дарогі, што я аднойчы прыняла яе так, як чалавек прымае колер сваіх вачэй або лініі на сваёй руцэ...

У мяне не было, няма і ніколі не будзе дома. Хоць і ёсць нейкае месца, дзе я магла б неяк быць. У мяне ўвогуле не можа быць дома. Мае семнаццаць гадоў блуканняў, прычым блуканняў не толькі ва утылітарным, матэрыялізаваным сэнсе гэтага слова — пошукі жылля, работы — не, гэта, паверце, далёка не галоўныя блуканні ў жыцці! Я бясконца люблю мора, з якім даўно разлучана. І гэта ці не самая моцная і самая галоўная з усіх маіх страт. Я ніколі нічога не ўмела набыць — у абсалютным сэнсе гэтага слова. Я ўмею толькі губляць. Я ўсё жыццё ўсіх хаваю — і ў прамым і ў пераносным сэнсе. Я амаль семнаццаць гадоў маўчала — увесь той час, што жыла ў Адэсе. Аднойчы я не тое што зразумела — я адчула, што мне хапае гукаў мора. Я не ведаю, як гэта растлумачыць... Але, паехаўшы ў Маскву, мора я страціла. Тады ж і заспявала. І з самага пачатку гэта быў настолькі дзіўны і незразумелы многім голас, што, відаць, тут ёсць нейкая сувязь: паміж маўчаннем і перапоўненасцю нейкімі гукамі — галоўным чынам мора і неба. Але калі я ўпершыню заспявала, гэта было штосьці неадэкватнае ўсяму. Такім чынам, з самага пачатку маіх гадоў «вучэння» (я бяру гэтае слова ў двукоссе, таму што практычна нічому не навучылася) я так і не здолела стаць адэкватнай ні таму, што ад мяне патрабавалі, ні таму, што я бачыла, ні таму, і гэта самае смешнае, што мне хацелася б. Магчыма, гэта адна з тых прычын, з-за якой мяне адусюль гналі. Я вучылася ў трох школах і трох ВНУ. Усё гэта доўжылася цэлую вечнасць! Мне дагэтуль не верыцца, што гэта скончылася, хоць нічога не змянілася!

— Вы гаварылі пра пашырэнне пазнання: сённяшні дзень здольны пашырыць унутраную прастору чалавека. Што вы канкрэтна разумееце пад гэтым? Што новага набылі вы сёння ў параўнанні з мінулым?

— Ведаеце, гэта толькі так здаецца, што з кожным днём чалавек робіцца лепшым. На самай справе пад гэтым веданнем, якое я называю рассоўваннем прасторы, чалавек пагружаецца ў жахлівы свет. І ўменне захаваць у сабе боскі пачатак у час гэтага страшнага фантасмагарычнага жыцця і рассоўвае ўнутраную прастору. І гэта дае ўсё большую магчымасць зразумець чужы боль, чужыя думкі. Я вельмі не люблю цытаваць каго б там ні было... Аднак сярод разваг Льва Мікалаевіча Талстога, якога я цаню як найвялікага рускага пісьменніка, ёсць адна цудоўная і вельмі простая — пра тое, што добры чалавек жыве сваімі думкамі і чужымі пачуццямі, а кепскі чалавек жыве сваімі пачуццямі і чужымі думкамі. Дык вось, чым больш рассоўваецца ўнутраная прастора чалавечай душы, тым больш здольнасці і жадання жыць усё-такі чужымі пачуццямі. Але гэта ўжо ідэал.

— Здаецца, у апошняе дзесяцігоддзе XX стагоддзя наша краіна зноў хрысціянізуецца. Але для мяне вера існуе на тым узроўні, на якім усведамляе яе і паэт Юрый Шаўчук: сваё разуменне ён звязваў з тым унутраным станам, які ўзнікае ў чалавека ў восеньскім лесе, які скідае пад ногі сваё адзенне.

— Шаўчука люблю, але без храмаў вера ўвогуле немагчымая. Калі б гэта было рэальна, то найвялікія геніі зямлі рускай не ўзвялі б такія неверагодныя па сваёй красе і дасканаласці храмы. І кожны мог бы маліцца ў сябе на рабоце!.. Не, вы не зусім маеце рацыю. Канешне, галоўная ўмяшчальня Бога — гэта ваша душа і без Бога ў душы няма сэнсу ісці ў храм. Хоць многія ідуць проста дзеля таго, каб атрымаць задавальненне ад таго сінтэзу культуры, якога больш нідзе і ні ў чым убачыць у такой ступені немагчыма.

— Ліна Уладзіміраўна, у перадачы Уладзіміра Малчанава «Да і пасля паўночы» вы гаварылі, што былі шчаслівай, калі пайшлі ў манастыр. Аднак вы вярнуліся ў свет...

— У перадачы ў сувязі з абмежаваннем часу ўсё атрымалася крыху скамечаным. Таму вы і многія іншыя людзі зразумелі менавіта так: мне там было добра, але я ўсё-такі пайшла з манастыра. Ды не! Не. Я ж не прыйшла ў манастыр, каб прыняць падстрыг. Гэта былі асабістыя абставіны — я пахавала ўсю сям'ю. І пайшла ў манастыр, каб набрацца сілы, каб здолець жыць далей. А больш нідзе я не магла атрымаць гэтыя сілы! І я сапраўды была шчаслівая там. І вярнулася ў свет, каб далей спрабаваць быць, каб штосьці паспець. І гэтак было неадночы. І я заўсёды вярталася туды, калі канчаецца паветра.

— Сёння ў вас дастаткова сіл?

— ...Сёння я, можа, прачнулася з пачуццём, што ўва мне няма не толькі сіл, але наогул жыцця. А заўтра, магчыма, я прачнуся з думкай: "Як страшна, Госпадзі, што ў мяне гэтулькі сіл!". Таму што ў мяне няма магчымасці іх ажыццявіць. Я ж не магу выйсці на вуліцу спяваць. А ў Маскве усе канцэртныя залы для мяне зачынены. Я вельмі рэдка спяваю ў Піцеры — гэта адзіны горад, які дае мне сілы жыць.

Усё жыве толькі ўнутры мяне і ніякага выйсця!.. Усе манаграфічныя , праграмы, усе сцэнарыі — усё жыве нейкім дзіўным жыццём. Адна ідэя зжырае другую, таму што яны не могуць умясціцца ў гэтай невялікай прасторы ўнутры. А выйсця няма. Але трэба жыць... Яшчэ да так званай перабудовы многія думалі, што я з'еду. І нават людзі, якія разумеюць мяне — хто я, навошта я, у імя чаго я, Госпадзі! — лічылі, што гэта самазабойства — заставацца. А з восемдзесят пятага года ўсім стала ясна, што я не паеду...

— Дзякуй за гутарку.

Фота аўтара.

МУЗЫЧНЫ КУФЭРАК

«ЮВЕНТУС» ШУКАЕ СЯБРОЎ

Так моцна адчувальны сёння недахоп культуры: і культуры вытворчасці, і культуры адукацыі, і—галоўнае—культуры чалавечых і міжнацыянальных зносін. Мабыць, гэта і сталася падставай надзвычай цяжкага становішча, у якім мы ўсе апынуліся. Ужо шмат сказана і напісана пра тое, як нам падняць узровень культуры, што трэба дзеля гэтага рабіць. На маю думку, сваю долю ў гэтую справу можа ўнесці кожны...

Некалькі гадоў таму група студэнтаў Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў аб'ядналася ў харавы калектыў «Ювентус», які ўзначаліла Галіна Цмыг, тады студэнтка Белдзяржкансерваторыі. З часам гэты самадзейны калектыў ператварыўся ў салідны хор, які ўжо набыў папулярнасць і сярод выкладчыкаў і студэнтаў інстытута, і сярод вучняў некаторых школ. У яго цудоўны і складаны рэпертуар: старажытная беларуская, заходнееўрапейская і руская музыка, духоўная музыка, беларуская народная і сучасная замежная музыка. Канцэртная праграма складае амаль дзве гадзіны. Практыкуецца такая форма выступлення, як канцэрт-лекцыя.

Хор «Ювентус»—гэта суполка аднадумцаў, людзей, улюбёных у сваю справу. Шкада, што ён вымушаны «варыцца ва ўласным соку», бо канцэртная дзейнасць яго вельмі абмежаваная. На маю думку, нельга, каб такі калектыў заставаўся без увагі, і, што яшчэ горш, без справы. Менавіта моладзь можа стаць лепшым прапагандыстам музычнай культуры.

Калектыву патрэбны спонсар, людзі, якія б дапамаглі з арганізацыяй канцэртаў, гастроляў, якія зацікаўлены ў духоўным, культурным і нацыянальным адраджэнні нашага народа, бо што яшчэ можа быць сёння больш важным для нашай шматпакутнай Беларусі...

Генадзь КЕСНЕР,
намеснік старшыні сябрыны ТБМ імя Ф. Скарыны, студэнт Інстытута замежных моў.

СТАРАСВЕЦКІ ГОЛАС БЕЛАРУСІ

Той, хто прыйшоў 28 сакавіка на канцэрт цыкла «Анталогія беларускага рамансa» ў Залу камернай музыкі, не пашкадаваў. Дзве гадзіны, якія гучала вакальная музыка Беларусі 18 стагоддзя, сталіся гадзінамі адкрыццяў і радасці.

Слаўны гэты вечар нездарма анансаваў «ЛіМам», бо яшчэ раз пераканаў: нам ёсць чым ганарыцца. Але мы толькі пачынаем па-сапраўднаму адкрываць для сябе, што зямля наша мае самабытную гісторыю, багатыя культурныя традыцыі, якія вельмі натуральна ўпісваюцца ў агульны кантэкст еўрапейскага мастацкага развіцця. І няхай музыка, што гучала на гэтым вечары, несла адчувальны адбітак аматарскага салоннага музіцыравання 18 стагоддзя, быў у ёй і дух арыгінальнасці, і намёк на нацыянальны каларыт. Прыемная для слыху, яна дала вельмі дакладнае ўяўленне пра светаадчуванне і ўзровень культуры чалавека таго часу.

Ужо шмат гадоў ідзе руплівая праца па збіранні матэрыялаў з гісторыі развіцця музычнай культуры на Беларусі. Дзякуючы таленавітым пасрэднікам паміж даследчыкамі і шырокім слухачом, а ў дадзеным выпадку гэта спявак В. Скорабагатаў, канцэртмайстар Г. Каржанеўская і ансамбль «Кантабіле», «ажыла» ў гуках Беларусь 18 стагоддзя.

Шчырым словам пра важнасць пошукавай дзейнасці, адраджэння культурных традыцый мінулага, асаблівасць знойдзенага музычнага матэрыялу вечар адкрыла мастацтвазнаўца В. Дадзіёмава. Канцэртная праграма, адметная вялікім густам і прадуманай драматургіяй, уключала фрагменты з опер Р. Вардоцкага «Апалон-заканадаўца, або Рэфармаваны Парнас» (гэты твор у канцэртным выкананні аматары музыкі аднойчы ўжо мелі магчымасць бачыць і чуць у ДАВТе БССР), І. Д. Голанда «Агатка, або Прыезд пана», рамансы В. Казлоўскага, М. К. Агінскага, псальмы В. Цітова і невядомых аўтараў 18 ст. на тэксты з «Псалтыра рыфматворнага» Сімяона Полацкага.

Спявак В. Скорабагатаў быў аднолькава выразны і ўпэўнены ў стварэнні такіх палярных вобразаў, як персанажы «Апалона» і «Агаткі». Гэтае «узвышанае» і «зямное» ўраўнаважвалася ў чароўных любоўных рамансах В. Казлоўскага, выкананых вельмі тонка і артыстычна. У выкананні гэтых твораў (І аддзяленне) чулым і раўнапраўным партнёрам спевака была піяністка Г. Каржанеўская.

У ІІ аддзяленні гучалі псальмы і сшыткі рамансаў Міхала Казіміра Агінскага (на ягоныя ж вершы), сваяка вядомага стваральніка паланеза «Развітанне з радзімай». Тут В. Скорабагатаў выступіў у цудоўным ансамблі з музыкантамі «Кантабіле»: В. Фраловым, Г. Гедыльтэрам, П. Сакіным, С. Драбкіным, К. Шаравым. Выдатныя па збалансаванасці гучання, выразнасці меладычнай лініі кожнага інструмента, высокай культуры гуку, ансамбль «Кантабіле» таленавіта ажыццявіў задумы і знаходкі В. Скорабагатава. Асабліва добра прагучалі інструментальныя інтэрмедыі ў цыкле рамансаў Агінскага.

«Падарожжа» ў музычнае мінулае дало слухачам (а іх было ў гэты вечар нямала) падставу для роздуму, прынесла спакой душы і на нейкі час зрабіла гарманічным і наша сучаснае светаўспрыманне.

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ.

Віктар ЯРАЦ

●

Сёння сэрца маё на антэну маёвай ластаўкай
узляцела ў здзіўленні і не хоча свой голас хаваць
перад ранішнім промнем, што гамоніць з травінай і краскаю,
перад громам далёкім, што з-за лесу чуваць.

Як трапеча душа, што вышэй за ігрушыны,
колькі ў ёй спадзяванняў на цяплынь і дабро!
Зноў аблокі да мора нясе, перагружаны,
нібы з крэйдаю баржы, пацішэлы Дняпро.

Як буяюць навокал лугавіны зарэчныя,
і палі, і гароды, і трава, што ў глыбокіх ярах...
І так верыцца сэрцу, што ўсё гэта — вечнае
тут, дзе вецер Айчыны не толькі чаромхай прапах.

●

Тут словам не выказаць болю.
Маўкліва сыходжу з шашы
на сцежку світальную ў полі —
яе не размылі дажджы.

Смяецца раса—і, здаецца,
усё тут жыве, як жыло.
Ліецца нябёсаў святло
на жыта, сцяжынку і сэрца.

Ліецца святло па-над полем,
вярэдзіць душу, у якой
часцінкі нябачнага болю
з'яднаны з журбою зямной.

Раманс чарнобыльскай эпохі

Пахнуць сосны дняпроўскія — морам.
(Цэзій паху не мае).
Водар мёду — ад ліп і чабору.
(Стронцый паху не мае).
Сок — салодкі і горкі — корань.
(А плутоній не мае смаку).

Тым летам

Тым летам, горкім і спякотным,
калі пылііўся кожны шлях,
вязлі дзяцей у цягніках —
малых выгнаннікаў самотных.
За Волгу, пад Урал паўночны —
далей ад подыху бяды.
Гулі трывожна правады.
Гарачыня сляпіла вочы.
Хоць падбадзёрвалі ў газетах
мужы дзяржаўныя людзей,
але — хто мог — той вёз тым летам
адсюль дзяцей—далей-далей.
Далей — хоць Крым ці Чэбаксары,
далей — хоць Пенза ці Уфа.
Палессе ўслед, нібы туга,
маўчала расстралянай хмарай.

Смерць Янкі Купалы

І прыходзіць жанчына, падасланая чорнаю сілай,
і ўсміхаецца ўсмешкай з паглядам сцюдзёных вачэй,
ад якіх павявае глыбінёй прыхаванай магілы —
той пасцеллю, што сцелюць найхітрэй, найямчэй.

Ці паверыў бы ён, каб сказалі аднойчы,
што яму паміраць за давер вышыні,
на якой — будзе ўсмешка змяі
і зміныя чорныя вочы,
за якімі — дзяржавы суровай
самаеды-сыны.

Рэквіем па нявінна забітых

Без жалю нелюдзі, забойцы.
Адкуль іх жорсткасці выток!
Маўчаць забітыя.
А сонца
пытае нас:
— Віноўны хто!

Рэшата

У вёсцы, дзе сляды маленства
пазалізваны языкамі дажджоў,
маці правейвала рэшатам
зерне — каб чыстым было.
І проса, як жоўтыя росы,
свяцілася ў рэшаце белым.

Сёння на свеце, засмечаным
стружкамі мітуслівых слоў,
мару не пра палёты міжзорныя —
пра рэшата,
якое б змагло
правейваць цяжкую праўду
ад пустацветнай хлусні.

●

На дне Дняпра — якіх дуброў дубы,
якіх вякоў, што лісцем адшумелі!
На бераг іх выцягваюць, нібы
часоў знямелых і душу, і цела.
Будуюць мост. І моцны коўш з глыбінь,
нібы кручок, што ў пашчу трапіў сому,
зачэплены за ствол, злуецца, што слабы;
магутны экскаватар чуе стому.
Жалеза ные, нібы хворы зуб,
пакуль на бераг жвірысты, самлелы,
у гліне сіняй ляжа чорны дуб —
радок пісьма ад продкаў несцелы.
Ён — з тых дуброў, што спяць даўным-даўно,
дзе голас траў нябытам паланёны.
Дубовы ствол, які пакінуў дно,
глядзіць на свет — і дыхае, здзіўлёны.

●

Яшчэ драўлянымі паромамі
не пераевезен луг нябёс.
Яшчэ жыве зямля бяроз
і мак цвіце, хоць забаронены.

●

Дзе клён, дзе ліпа, дзе вярба, дзе дуб —
не разгадаць: усе ў адным убранні.
Калодзежа стары, намёрзлы зруб
маім світальным грэецца дыханнем.

Гайдаецца вада, а ў ёй пагляд
тваіх вачэй з-пад веек заінелых,
яшчэ не затуманены ад страт
і здрад у свеце, што названы белым.

Дзе зло, дзе зайздрасць, дзе падман, дзе здзек —
пасля спытаеш у нябёсаў сініх.
Вядро вады, як дар падземных рэк,
цягну з глыбінь, дзе пар гусцей за іней.

●

Ад сосен — цені на паляне
ляглі ў траве пасля дажджу.
Над ёю будзе зорка ранняя
свяціць спагадна мурашу.

Ты не пытай пра дзень і вечнасць
у стромкіх дрэў і мурашоў:
тут сэрца музыкаю лечаць,
калі стамляюцца ад слоў.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

ДЫК ЦІ НА КАРЫСЦЬ АЙЧЫНЕ?

Пра «душачак» капіталізму, пра кітайцаў, пра чорную котку ў цёмным пакоі, пра сепаратыстаў, нацыяналістаў, экстрэмістаў, пра паклёпнікаў і шантажыстаў і іншыя д'ябальскія сілы ў лагеры дэмакратаў спяшайцеся прачытаць (хто яшчэ не паспеў гэтага зрабіць) у дэтэктыўна-захапляльным артыкуле другога сакратара Брэсцкага абкома В. Гетманчука ў газеце «Заря» за 6 сакавіка 1991 г.

Сапраўды, час мінае, але норавы, на жаль, змяняюцца марудна. Калі чытач захоча знайсці ў аўтара артыкула «Во благо ли Отечеству?» аб'ектыўны аналіз сітуацыі ў рэспубліцы і ў краіне, то яго чакае вялікае расчараванне. А вось калі чытач захоча даведацца наконт «сіл д'ябальскіх», г. зн. дэмакратаў, успомніць мову і практыку ідэалагічнага таталітарызму, то ў асобе В. Гетманчука ён знойдзе для сябе карыснага суразмоўцу, вялікага настаўніка і выкрывальніка іншадумцаў.

Аўтару «мучительно больно», што мы забыліся, як у мінулым аднадушна, па ўказцы партыйнай наменклатуры, бэсцілі тых, хто пасмеў выказаць сваю думку, сваю пазіцыю. Настальгія па такім мінулым так і скразіць амаль у кожным абзацы артыкула. «Вот уж поистине удивительная способность, — ускліквае аўтар, — забывать то прошлое, что составляло неотъемлемую часть нашей истории». Яму «огорчительно, что к обозу антикоммунизма причисляют себя и некоторые недавние идеологи развитого социализма и антирелигиозной борьбы».

Прысуд выносіцца «бывшим» бязлітасны: «Наибольшая опасность таится в том, что многие из этих людей участвуют в воспитательном процессе, учат жизни молодое поколение. Не трудно себе представить, что вынесут *юноши и девушки из* речей таких воспитателей». І тут В. Гетманчук расчароўвае сваіх уважлівых чытачоў. Бо аўтар упарта замоўчвае, што ж яны сапраўды вынесуць з гэтых гаворак. Чытач застаецца ў недаўменні: альбо гэта прынцыповая пазіцыя сакратара (замоўчваць і намякаць), альбо спроба заінтрыгаваць.

А дэмакраты сваю пазіцыю ў сферы адукацыі не хаваюць. Яна ў тым, каб даць моладзі аб'ектыўныя, пазбаўленыя ўсялякіх ідэалагічных забабонаў, веды аб грамадстве.

Хоць і шкада сакратару губляць «бывших», палітычнае жыццё прымушае яго дзейнічаць. У Харкаве адбыўся Дэмакратычны Кангрэс. З яго трыбуны «откровенно звучит призыв становиться под новые знамена», — абураецца аўтар. Але што ж тут супрацьзаконнага? І хто замінае сакратару склікаць людзей пад свае старыя сцягі?

Але пра гэта ў артыкуле гаворка не ідзе. Ідзе гаворка пра «бывших», пра тое, што «легче громко хлопнуть партийным билетом и прослыть «демократоборцем», пра тое, што «ортодоксальные *диктаторы демократии*» хочуць «добраться до власти, отстранить законно избранные Советы в тех регионах, где они не отвечают интересам национал-радикалов и изменить основу государства». Больш за тое, «речь идет о ниспровержении власти, устранении нашей партии с политической арены».

В. Гетманчук правільна ацаніў новую палітычную сітуацыю для яго партыі. Але ва ўмовах шматпартыйнасці за права быць правячай партыяй трэба змагацца. Дык і змагайцеся. Навошта ж займацца, кажучы вашай мовай, «всемирным гвалтом»?

Далей аўтар скардзіцца на тое, што не толькі ўладу хочуць адабраць гэтыя дэмакраты, але і «серьезные посягательства раздаются из стана «демократов» на землю». Але што тут дзіўнага, ці ж не селянін павінен быць гаспадаром зямлі?

Дзеля справядлівасці адзначым, што ў артыкуле сустракаюцца і моманты «нового политического мышления». Так, напрыклад, В. Гетманчук патэтычна ўсклікае: «Нам дороги гражданский мир и общенациональное согласие». Як не пагадзіцца?

Але хочацца спытаць у В. Гетманчука: «А ці на карысць людзям, ці для дабра Айчыны» такі яго «дыялог» з дэмакратычнымі сіламі?

По даручэнні Клуба «Дэмакратычны рух», асацыіраванага члена БСДГ — А. ЛЯЎКОВІЧ, кандыдат філасофскіх навук; С. ШАШ, кандыдат філасофскіх навук; І. КАТЛЯР, кандыдат філасофскіх навук; В. ДУДКО, кандыдат філасофскіх навук; А. ГРЫБКО, кандыдат геаграфічных навук; І. КОЖУХ, кандыдат фізіка-матэматычных навук.

г. Брэст.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

СТАРЫМІ МІНСКІМІ АДРАСАМІ...

«Мінск. Старонкі жыцця дарэвалюцыйнага горада» — кніга з такой назвай, напісаная Захарам і Соф'яй Шыбекамі, выйшла ў выдавецтве «Полымя». Нельга сказаць, што Мінск, асабліва ў апошнія гады, быў пазбаўлены ўвагі даследчыкаў.

Успомнім, якім святам для аматараў *мінскай даўніны стала ў 1985 годзе кніга* «Рэха даўняга часу» З. Пазняка (дарэчы, афіцыйнага рэцэнзента дадзенага выдання). Або якім настальгічным флёрам былі ахутаны старонкі фотаальбома «Мінск на старых паштоўках» В. Целеша (1984). Як скрупулёзна, вуліца за вуліцай, дамок за дамком, малявалі архітэктурныя краявіды Мінска Т. Чарняўская і А. Пятросава ў манаграфіі «Помнікі архітэктуры Мінска XVII — пачатку XX ст.» (1984). Або як пасля доўгага забыцця ажыла на нашых вачах (а потым і на планшэтах і малюнках-рэканструкцыях рэстаўратараў) былая Саборная плошча, апетая ў артыкулах і кнізе У. Дзянісава «Плошча Свабоды ў Мінску» (1985). Дадамо сюды цэлы том Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі, прысвечаны менавіта Мінску (1988). Не забудземся і на шматлікія газетныя і часопісныя артыкулы, на гарачыя дыскусіі і мітынгі, тэле- і кінасюжэты, якія адлюстравалі разгубленасць былых і цяперашніх гранданачальнікаў перад маладым імпэтам тых, хто патрабаваў адказу за шматгадовае метадычна-садысцкае руйнаванне старо*га Мінска і гарантый, што падобнае не* паўторыцца ў будучым. І як апафеоз — скандальныя публікацыі-даносы аб «пазіцыі» і «позе»: маўляў, як там у вас, абаронцаў гэтага каменнага смецця, з палітычнай добранадзейнасцю і ідэалагічнай загартоўкай?

Словам, усё было — ад азарэння адкрыццяў да змроку невуцтва, ад кахання да каварства, ад вялікага да смешнага...

Ну што, здавалася б, пасля ўсяго гэтага можна яшчэ сказаць на зададзеную тэму? Ці можна тых, хто ненавідзіць, прымусіць кахаць, а тых, хто кахае, кахаць яшчэ больш? Можна!

Захар і Соф'я Шыбекі робяць гэта, ператвараючы памяць пра родны горад з абстрактнага паняцця ў жывое пачуццё. Кнігу гэтую нельга проста прачытаць, тым больш — пералістаць. Бо, перагортваючы яе старонкі, пачынаеш міжволі чытаць ці то з сярэдзіны, ці то з канца, ці то з пачатку. Чытаючы, не можаш не перажываць: прыкметы былога канкрэтныя, рэальныя, яны запыняюць — не спяшайся, угледзься... А ўглядаючыся — пачынаеш любіць.

Мне запярэчаць — перабольшанне. Усе кнігі пра ўсе старыя гарады такія: адкуль назва, калі ўзнік, што было, дзе было, хто быў, што засталося... Ці значыць гэта, *што ўсе старыя гарады* трэба абавязкова любіць?

Ну, перш за ўсё, любіць старыя гарады ўсё ж такі лепш, чым іх ненавідзець — за цеснату, хаос вуліц, непрадказальнасць тупікоў, за адсутнасць *шырокіх* праспектаў, належнага камфорту, мардастых манументаў і г. д. Любіць ужо хоць бы таму, што ў іх не засумуеш, не азлобішся, не агрубееш да стану вульгарнага хамства, якім, на жаль, вельмі часта пазначаны шырокія прасторы, што расчышчаны для недасягальных сацыяльных перспектыў.

Старыя гарады багатыя на жыццёвую мудрасць; высакародныя і далікатныя, яны ўтаймоўваюць гордасць, лечаць немітуслівасцю, прысутнасцю былога, якое, па словах паэта, «словно дышит в забытьи». А потым, кніга ж — пра наш з вамі, чытач, горад. Пасля ўсяго, што з ім зрабілі войны і самадуры-чыноўнікі, якія горшыя за ўсякія войны, нельга не здзівіцца, як шмат ён яшчэ захаваў! Сапраўды, невынішчальны дух старога Мінска!

Прайдзіцеся па «Старых мінскіх адрасах» (так названы адзін з раздзелаў кнігі), загляніце ў «Вітрыну гарадскога жыцця», пазнаёмцеся з «Гараджанамі» — і вам не застанецца нічога іншага, як *шчыра пакланіцца аўтарам.*

Так, кніга «может служить пособием для исследователей-историков, краеведов, экскурсоводов», як сказана ў бясстраснай анатацыі. Але ж яна, гэтая кніга, несумненна, для «шырокага кола чытачоў», а дакладней, для мінчукоў — тых, хто адчувае ці жадаў бы сябе адчуваць законным спадкаемцам горада з 900-гадовай радаслоўнай.

Ды вось бяда: з генеалогіяй сваёй большасці мінчукоў прыйдзецца знаёміцца толькі бадай што ў бібліятэках. *Бо паперы ў выдавецтве хапіла ўсяго на* 13 тысяч экземпляраў. Мо паднатужымся — перавыдадзім?..

Анатоль ВАРАВА.

Адам ГЛОБУС

Крок у Койданава

ЭСЭ

1. Грым

Не звязвайся! Папярэджвалі разумныя людзі. Не звязвайся з тэлебачаннем.

Але разумныя людзі ўсё ж памыліліся. Не шкадую я тых дзён, што прапрацаваў над перадачаю «Крок». І вось чаму... Па-першае: мне давалі тэхніку — рафік, камера, студыя, мантажная... Два разы давалі на рэалізацыю маёй ідэі. Можа, мала два разы? А другім жа зусім не даюць, вось Анатолю Сысу ці Анатолю Сідарэвічу з Сяргеем Дубаўцом, напрыклад. Па-другое: мяне ў трох перадачах выпускалі (не трэба смяяцца, гэта тэлевізійны слэнг — выпускалі) у прамы эфір, і можна было сказаць тое, што думаеш. Ну і па-трэцяе: плацілі, 30—40 рублёў за перадачу, пасля якой мой загрыміраваны твар рабіўся падобны да муміі не скажу якой. Адно ўдакладню: грыміраваў мяне дзядзька Саша — вялікі майстар рэстаўрацыйнай справы. Ён нават аднаўляў твар Пятра Міронавіча Машэрава ў труне, а гэта вам не абы-што, бо пазнавалі ж Машэрава пасля аўтакатастрофы не па твары, а па вопратцы. Я, вядома, не Машэраў, але і мяне дзядзька Саша загрыміроўваў як мае быць. Мяне і трэба грыміраваць. Бо вушы чырванеюць, не ад сораму, а ад лямпаў асвятляльных. Як навядуць на цябе, як утвораць інсаляцыю — паніпічаць усе цені, як зробяць пекла, дык вушы не вытрымліваюць — пачынаюць гарэць. А з чырвонымі вушамі ў прамым эфіры рабіць няма чаго. Усе ж падумаюць, што вярзу лухту, і таму замест вушэй у мяне сцягі чырвоныя. Вось і кажу я перад перадачаю: «Дзядзька Саша, загрымíруйце мне вушы, зрабіце іх белымі». І майстра-грымёр робіць і расказвае показкі пра вядомых людзей рэспублікі. «Выходзіць на сцэну артыстка Александроўская, ёй тады год шэсцьдзесят было, выходзіць і заспявае: **«Помню я еще молодушкой была...»** А з залы голас: «Ну і памяць!» Вушы мае скачуць ад смеху і з чырвоных робяцца бел-чырвона-белымі, а потым і зусім бялюткімі. І можна працаваць і не баяцца нават падманваць даверлівых гледачоў...

2. Вар'ятня

Перадача «Крок» пачынаецца з пошуку сюжэтаў. Асабіста я іх шукаў на мінскіх вуліцах. Шпацырую з Уладзімірам Сцяпанам і прапаноўваю — давай здымем насценныя надпісы і пракаменцуем, што ранай на сценах крэмзалі: «АС/ДС», «Metalica», «Д. МН.», пазней пайшло: «Краіна ў кратах!», «Жыве Беларусь!» (А ў дзвары маіх бацькоў—«Жiве Беларусь!»), БНФ, «Горби, вон из Кремля!», «Ельцина к стенке!», «БНФ—Баку», нарэшце з'явілася: «Сала», «Хлеб», «Мяса», ну і апагей усяго манументальнага сценапісу: «Цой», «Цой жыв!»... Сцяпан падводзіць рысу: «Можна зняць сюжэт на адну хвіліну». «І кліп з Цоем прылепім,— дадаю я,— атрымаецца пяць, а гэта ўжо хлеб».

Шпацыруем далей, п'ём каву. Сцяпан скардзіцца, што «Крок» не пускаюць у вар'ятню, а вар'ятня зараз на хвалі — «Урачы шкоднікі», «Палітычныя вязні ў кашулях з трохметровымі рукавамі», «Рэпрэсії і псіхіятры»... І ў мяне з'яўляецца ідэя!

Ёсць адна катэгорыя людзей, якія, нават калі трапляюць у вар'ятню, у турму, у войска, за мяжу, на завод, у калгас — куды заўгодна, пэўныя фантасты сцвярджаюць, што нават у другім часе і на другіх планетах, яны застаюцца нязменнымі. Гэтыя людзі належаць, як пісаў педант Генрых Бёль, да апошняй на зямлі вольнай прафесіі. А зваць іх проста — мастакі. Вось пра мастакоў у вар'ятні і вырашана было зняць сюжэт. Мой першы сюжэт. Вядома, што сумесна са Сцяпанам, з рэжысёрам Рэвунковым, з апаратурам, з гукаапаратарам, з шафёрам і гэтак далей, бо БТ ёсць БТ — завод, калгас, войска і нейкім чынам вар'ятня. Але ж на кожную турму павінен быць мастак.

Ад знаёмых я ведаў, што ў сценах мне патрэбнай клінікі ёсць урач, які сімпатызуе творчым асобам, што ён збірае калекцыю з твораў сваіх пацыентаў. Усе арганізацыйныя пакуты ўзяў на сябе Сцяпан. І нарэшце рафік з брыгадай тэле-экстрэмістаў (так нас пазней назваў доктар Круглянскі — прыхільнік творчасці **инакомыслящих**), уехаў на тэрыторыю лякарні...

...Пад час усяго інтэрв'ю над намі стаяў, склаўшы рукі на грудзях, галоўны ўрач. Можа, у яго за гады працы замацаваўся такі добразычлівы і разам з гэтым халодны, як сталь на марозе, выраз твару. Не ведаю. Але працавала пад яговым наглядам было няўтульна. Зрэшты, пра якую ўтульнасць можна казаць у лякарні. «У нашых пацыентаў не павінна з'яўляцца станоўчых рэакцый на бальніцу!» — зазначыў той самы Круглянскі. Тут можна не хваляваіцца, гэты пастулат відавочна выконваецца. Але не дзеля пастулатаў я ехаў, а дзеля таго станоўчага, што ёсць у адносінах паміж псіхіятрамі і мастакамі. Не ведаю, ці пагодзяцца са мной дактары, але станоўчага шмат.

Толькі пачынаюцца адносіны, назавём умоўна «мастак—лекар», не тады, калі дарослы творца заходзіць у прыёмны кабінет са скаргаю на здароўе, а ў дзяцінстве.

Тлумачу: каб стаць прафесійным мастаком, неабходна пачынаць рэгулярныя заняткі як мінімум у 5—6 класах, а то і раней, потым скончыць вучэльню і інстытут. Асабіста я не сустракаў на Беларусі прыстойнага мастака, які б не прайшоў гэтае школы тэрмінам у 10—14 гадоў. І такі доўгі час ён праводзіць у даволі грунтоўна ізаляваным ад большай часткі грамадства асяроддзі, дзе свае законы, свае каштоўнасці, свой кодэкс гонару. Напрыклад: вы будзеце тлумачыць мастаку, што карціна добрая толькі тады, калі за яе плацяць вялікія грошы, а ён вас не зразумее, як не знойдзеце паразумення і ў пытаннях партыйнасці, дзяржавы, войска... І не бачу нічога дзіўнага,бо як толькі грамадства заўважае, што чалавек малюе, дык першае, што робіць — вылучае яго і выштурхоўвае за межы сваіх іерархічных структур. У дзяцінстве гэта даволі драматычны працэс. Але ў юнацтве і маладосці вельмі прывабны. Быць мастаком, як музыкам і паэтам, досыць прэстыжна сярод моладзі, але насіць званне «мастак» раўназначна, ці амаль тое самае, што — дзівак, псіх, шыз, а калі абагульніць,— ненармальны. Вось таму тэлеінтэрв'ю з Круглянскім будавалася на слове «норма». Для большасці слова «норма» мае станоўчы сэнс, для мастакоў жа норма раўназначна творчай нялдатнасці, смерці. Круглянскі паказваў перад камерай малюнкі і карціны, мы са Сцяпанам задавалі пытанні:

— Ці многа мастакоў звяртаюцца па дапамогу ў вашу лякарню?

— Як вы думаеце, мастак сам ставіць дыягназ, што ён хворы, ці гэта робіцца ў бальніцы?

— Ці зможаце вы па малюнках вызначыць: хворы чалавек ці не?

— Ці згодны вы, што ў асобныя перыяды дзяржаве выгодна называць пэўных мастакоў хворымі людзьмі, а пэўныя перыяды ў мастацтве праявай пашкоджанага розуму?

Круглянскі сказаў, што мастакі трапляюць у лякарню нячаста і зазвычай па ўласным жаданні. Па малюнках амаль немагчыма вызначыць — хворы стваральнік ці не. Асабліва ў прафесіяналаў. І я зрабіў высновy—мастацкія творы не знаходзяцца ў прамой залежнасці ад тых вызначэнняў псіхічных захворванняў, якімі апелюе сучасная псіхіятрыя.

А вось апошняе пытанне пра дзяржаву ў тэлезапіс не трапіла, бо не паспеў я дагаварыць, як галоўны ўрач запатрабаваў выключыць апаратуру. Асабліва я не стаў перажываць, бо ўсё, што хацеў, зрабіў — даказаў, што ў творчай барацьбе мастацтва з навукай, а ў дадзеным варыянце з медыцынай, мастак перамагае. Але дзеля прыстойнасці згадаў Далі і Мандрыяна, якіх у СССР публічна абзывалі вар'ятамі. Ды стылю ракако з маньерызмам, бо пра іх таксама гаварылася, як пра разумовую і творчую дэградацыю вышэйшых слаёў грамадства.

Рэвункоў чамусьці палічыў гэтае пытанне важным, а галоўнага ўрача занадта катэгарычным. Спрэчка пачала разгарацца з хуткасцю падзення ў шахту. Урач разважаў і крытыкаваў тэлебачанне, а рэжысёр — медыцыну. Сварка набыла небяспечны характар, яна праходзіла ўжо на вуліцы, і ў ёй удзельнічалі з боку рэжысёра — шафёр з апаратарам, а з боку ўрача—мажная жанчына ў маленькім накрухмаленым каўпачку.

— Вы толькі краты на вокнах паказваеце і розную парнаграфію па тэлевізары!

— А што, у вас няма на вокнах кратаў?

— А вы звадзіце буйнага вар'ята ў прыбіральню на пятым паверсе. І каб не было кратаў, я паглядзела б, хто з вас першы ляжаў бы на гэтым вось асфальце.

Пачаўся дождж.

Раптам Круглянскі звярнуўся да мяне і Сцяпана з прапановаю паглядзець яшчэ адну папку з малюнкамі. У кабінеце ён дастаў з шафы каньяк і чаркі.

— Спрачацца не трэба,— разважаў доктар.— Вось ваш рэжысёр увесь час шукае канфлікты там, дзе іх няма. Якія рэпрэсіі на Беларусі? Так, я згодны, маглі памыліцца, нават згодны, што маглі быць асобныя выпадкі перавышэння паўнамоцтваў з боку лекара. Але што гэта ўсё значыць у параўнанні з колькасцю выратаваных ад турмы, ад войска, ад хваробы? Вось той жа мастак Хацкевіч-Мінскі, якому за ўласную дурасць пагражала 15 гадоў зняволення. Гэта ж смешна: абвінавацілі дзівака ў тэрарызме. Толькі гэта зразумелі ў лякарні і сярод мастакоў, а не ў турме і пракуратуры. дыскрэдытаваць лякарню, а тым больш вар'ятню, вельмі лёгка. А вось пабудаваць яе і працаваць у ёй зможа не кожны...

У кабінет зазірнула маладзенькая занепакоеная медсястра і сказала, што нас ужо чакаюць.

На тэлестудыі пайшлі перакосы: замест каляровай выявы на экране з'явілася чорна-белая. Рэжысёр Рэвункоў ніяк не мог супакоіцца пасля сутычкі з галоўным урачом...

Але каньяк змікшыраваў канфлікт, і са студыі я выходзіў задаволены і вясёлы.

Сюжэт з вар'ятняю не выйшаў у праграме «Крок». Рэдактар Цімохіна тлумачыла, што ён асацыяльны і вялы, а праблемы, вакол якіх круцілася размова, нецікавыя шырокаму гледачу...

Шырокі глядач, вузкі глядач, глядач тупы, глядач дэбіл...

Праз пару месяцаў сюжэт выпусцілі на экран у перадачы «У жывапісе, графіцы, скульптуры». Розгалас ад яе не пайшоў, але ні абразлівых лістоў, ні скаргаў тэлевізія не атрымала. Напэўна, амбіцыйны мастак палічыў бы такі вынік за правал, а я і Сцяпан атрымалі задавальненне — праца зроблена ад А да Я, ці правільней: ад Я да ТЫ. А гэта шмат, бо наступны мой сюжэт так і не ўбачылі гледачы.

3. Койданава ці Дзяржынск?

Другі сюжэт я назваў «Тэленавела пра Койданава». Задума была вельмі простая — паехаць і зняць «у лоб» невялікі горад з ягонымі праблемамі. А праблемы я ведаў, бо там нарадзіўся.

Надвор'е стаяла кіслае, дождж то пачынаўся, то пераставаў — правінцыя патанала ў смузе і гразі.

Пачаліся здымкі на станцыі Койданава. Я падышоў да маладога мужчыны ў зашмальцаванай балоннеавай курткі і спытаў:

— Які гэта горад?

— Дзяржынск,— на твары праступіла нядобразычлівая хітрасць.

— А чаму на станцыйным будынку напісана «Койданава»?

— Не ведаю, спытайце у каго іншага...

На ганку круціліся дасціпныя дзеці — два хлопцы ў брудных ботах і вязаных шапках.

— А вы ведаеце чаму ў горадзе Дзяржынску станцыя называецца «Койданава»?

— Ведаем...

— Чаму?

— Таму, што горад раней называўся Койданава.

Тут я папрасіў аператара зняць краявід, бо, па задуме, на фоне станцыйных буданчыкаў хацеў паставіць песню рокгурта «Бонда». Пакуль мы рабілі, так бы мовіць, уступ-уверцюру, рэжысёр Рэвункоў і рэдактар Цімохіна знайшлі за станцыяй вялізнае паню з Леніным і надпісамі накшталт: «Праўда — зброя перабудовы!» Я не вялікі прыхільнік пляц-рэалізму, але стаў перад паню і сказаў, што клянуся гаварыць пра Койданава праўду, толькі праўду і нічога акрамя той жа ж малапрыемнай праўды. Сцяпан таксама пакляўся.

— Куды цяпер,— спытаў шафёр, які спазніўся на здымкі на паўгадзіны, і якога Рэвункоў пракляў разам з «Крокам» і БТ разоў са сто.

— На пляц, да помніка першаму чэкісту.

Раней, у часы майго піянерскага дзяцінства, помнік стаяў у скверы і паглядаў з аблушчанага пастамента на кіёск з марозівам. Цяпер палову сквера высеклі, замест марозівага кіёска пабудавалі вялізны райкама-гаркама-выканкам, помнік апынуўся ў цэнтры пляца, і яго пафарбавалі пад бронзу, але жалеза-бетонная сутнасць усё ж засталася.

На прыступках, пад Дзяржынскім, я перапыніў чародку школьніц з доўгімі косамі, белымі бантамі і яркімі сумкамі. Выдатны матыў сацыялістычнага рэалізму.

— Мы за Койданава! — зацікавілі дзяўчаткі.

— Гэта старажытная назва... Мы любім наш горад і ягоную гісторыю... У нашай газеце «Шлях камунізму» пісалі пра назву, і ў нашай школе ўсе за Койданава.

Школьніцам відавочна падабалася камера, але трэба было ісці далей, і мы пайшлі да магазінаў.

Я сціснуў мікрафон, як эскімо, і пачаў маналог пра чаргу па хлеб, у якой выстойвала на пачатку 60-х усё Койданава па тры-чатыры гадзіны.

Краіна сеяла кукурузу, хлеба не хапала, давалі па два боханы ў рукі, стаялі сем'ямі — з дзецьмі. Зіма, мароз, цёмная тоўстая змяя-чарга на пляцы... Насупраць крамы — праваслаўны храм. І поп, «Дай Бог яму здароўя!» — казалі цёткі з чаргі, здагадаўся не зачыняць царкву, і людзі хадзілі туды грэцца. У халодным прапахлым ядлоўцам і воскам саборы не падаў снег і не свістаў пякучы вецер.

Ад часоў мінулых я вывернуў маналог на сучаснасць з яе пустымі крамамі. А потым перайшоў да рэлігії.

У Дзяржынскім раёне няма касцёла. Койданаўскія католікі ездзяць або ў Рубяжэвічы або ў Мінск, раён вялікі, католікаў шмат, а ў будынку, дзе быў касцёл — музычная школа. Тое, што дзеткі праваслаўных, католікаў, яўрэяў, камуністаў і беспартыйных вывучаюць сальфеджыо, выдатна. Але тое, што старыя кабеты павінны гадзінамі трэсціся ў бітма набітых аўтобусах і электрычках, каб наведаць сабор і асвянціць велікоднае яйка, блага і не па-людску. А менавіта так склалася ў маім родным горадзе, дзе мясцовыя ўлады гвалтам перарабілі касцёл у клуб і ціха клуб у музычную школу. На ўсе патрабаванні католікаў вярнуць будынак, начальнікі на чале са старшынёй гарвыканкама Свалыгам адказваюць адно, што няма куды падзець 326 дзетак з нотнымі сшыткамі. Абыцанкі вярнуць будынак у 1995 годзе не задавальняюць католікаў.

«Нам цяпер касцёл патрэбны,—казала мне Камілія Вацлаваўна Мілько.— Мы ж старыя жанчыны. А дзе той 95 год? Можам жа і не дажыць. Мы ж свае просім, а не чужое. І рамонт мы самі зробім, хай толькі аддадуць касцёл...»

У сваім тэлеманалогу я не стаў доўга тлумачыць пра касцёл у Койданаве, а толькі назваў саму праблему.

500 католікаў патрабуюць вярнуць касцёл, мясцовыя ўлады адмаўляюць і тым часам будуюць сабе палац — райкамагаркама-выканкам, у якім можна размясціць 5, а то і 10 музычных школ па 326 дзетак у кожнай. І паставілі той палац якраз насупраць помніка Феліксу Дзяржынскаму, пэўна, спадзеючыся, што ён, калі што якое, абароніць.

Ад маналога я перайшоў да інтэрв'ю. Мужчына гадоў сарака з батонамі пад пахаю, відавочна, намерваўся нешта сказаць.

— Скажыце, калі ласка, якую назву павінен насіць ваш горад? — я паднёс мікрафон.

— Койданава!.. Таму што Дзяржынскі — кат. Ён жа столькі людзей у зямлю паклаў. А яму яшчэ і помнікі ставяць...

— А нашто вам тры батоны?

— Сям'я вялікая. Думаеце збіць мяне з тропу?! — мужчына пакрыўдзіўся,— але я скажу. Вось тут, перад хлопцамі... (Натоўп, што назбіраўся каля магазіна, зашумеў.) Вы тут у цётак пыталіся, як мы жывём. Яны збаяліся сказаць. А жывём мы, як тая скаціна ў хляве, а, можа,

(Працяг на стар. 15).

Галіне БУЛЫКА

Confiteor[1]
Як бы мне адшукаць чалавека, які забыўся пра словы, — і пагаварыць з ім!
«Чжуан Цзы».

Алесь Асташонак
Уначы, калі светла
Споведзь

ВЫ КАЖАЦЕ, што не ведаеце мяне?.. Лухта, я сам сябе не ведаю. І, як сказаў паэт, царства яму нябеснае ці зямля пухам, збаў мяне ад гэтага, Божа... А хіба вы самі ведаеце сябе?.. Не, гэта толькі вам здаецца. Я вось бачу, што вы безнадзейны ідэаліст, хоць вы будзеце з усяе сілы даводзіць, што вы мужчына ў росквіце гадоў. Але што, уласна, ёсць росквіт, як не заняпад? І наадварот?.. Але, я моцны і ў рыторыцы, і ў казуістыцы. Калі б я жыў адначасна з якім-небудзь Мікалаем Кузанскім, дык перамагаў бы на любых дыспутах, хоць усе кляштары збірай. Ну чым дакажаце вы, што мае сцвярджэнні фальшывыя, а вашыя — не?.. І запамятайце, што той самы Кузанскі сказаў: нашае веданне ёсць усяго толькі веданне няведання. Не верыце?.. А я вось перакананы. І ў тым, што Кузанскі не памыляўся, і ў тым, што я на любых дыспутах перамог бы. Мніхі ж ішлі б ад логікі, а я — супраць... Вас іншаму вучылі?.. Схаластыка. Жыццё ідзе супраць логікі, колькі ні вучыся. Прыгледзецца трэба. Вунь бачыце, шыкоўны брунет у белым смокінгу ловіць таксоўку?.. А дзяўчына пры ім якая?.. Ну, нарэшце згадзіліся. Бачыце, колькі ў яе ў руках кветак?.. Столькі і вам не панесці. А яна панясе. Ад радасці. Што вы так тузаецеся, калі міма вас дэфілююць служкі парадку? Усё-такі ноч. Дык вось: яна і прыгожая, і розумам не пакрыўджаная — я па хадзе бачу, а стала... ну як бы гэта мякчэй сказаць... асобаю лёгкіх паводзін. Але вось вульгарнасці не набыла. Дзіўна?.. А чаму яна, такая прыгожая-разумная, гэтай самай асобаю стала?.. Бо прыгожая і разумная і атрымала, няйначай, дыплом. Гэта ў нашай краіне, дзе кожны першы пісьменны. У нас ёй толькі асобаю і быць. Ну што яна са сваёй прыгажосцю ды ўяўленнямі аб шчасці дзе-небудзь у Сенненскім раёне?.. Я на яе баку. Бо яна вартая аравійскага прынца... Прафесія ў мяне якая?.. Ну што вы, так адразу не цікава. Вернемся лепей да нашых бараноў. Чаму яна столькі кветак у сваіх руках панясе?.. Бо асобам кветкі не дораць. Ім плацяць, іх пояць, іх кормяць. Ёй, можа, увогуле ўпершыню кветкі падарылі... Можа, яна пасля гэтага асобаю расхоча быць. Зрэшты, яна і так, мабыць, не хоча. Mais que faire, як кажуць французы, што рабіць у прапанаваных абставінах?.. Прыгожыя кветкі, нічога не скажаш... А вы калі-небудзь дарылі даме букет з трыццаці трох ружаў на доўгіх сцяблінах, па дзесяць, як цяпер, рублёў за штуку?.. Не?.. Тады мне вас шкада. Вы не ведалі жаночай удзячнасці. Не паскупіцеся хоць раз. Трыста трыццаць рублёў на кветкі і пяцёрка на таксоўку для дастаўкі дадому. А гэты брунет у смокінгу, я мяркую, ёй не менш як пяцьдзесят штук падарыў. І ведаеце, колькі ён таксісту на чай дасць?.. Траяк?.. Смеяцеся. Траяк, гэта калі за рог. А ў вас цяпер у кішэні траяк ёсць?.. Іду ў заклад, у вас рубель
ёсць?.. Іду ў заклад, у вас рубель
ёсць?.. Іду ў заклад, у вас рубель

кі — гэта не лічыцца. Сумна, васпане, у вашай кішэні. Але затое ў вас выдатная памяць. Вось вам зноў антылогіка: мяркуючы па вашай мове і абліччы вы таксама атрымалі некалі дыплом. А вось каб жыць, як гэты брунет, трэба дрэнна вучыцца ў школе і часцей бываць на вуліцы. Так казаў мой сябра Юрка Пелюшонак. Ён стаў доктарам, таму што быў фехтавальшчыкам. Ён калоць умеў. А яшчэ і плаваць. Вось і плавае цяпер карабельным доктарам ад Велінгтона да Ванкувера, заплываючы ў Прагу.

У чэхаў мора няма?.. Доктар фехтавання куды хочаш заплыве... Як я ў школе вучыўся?.. А хіба па мне не відаць?.. Але па чарчэнні было тры. Не любіў прамых ліній. А ўвогуле я разумны, вы прабачце мне за нясціпласць. У нас з жонкаю адзіны кумір: я са сваім розумам. На гэтым мы і сышліся. Дык вы сцвярджаеце, што гэты пентаэдр квадратны?.. Не зразумелі?.. Так казаў кожны раз Пелюшонак, калі хацеў збіць каго-небудзь з панталыку. Вас не саб'еш?.. Нічога дзіўнага, кожны другі ў гэтым свеце лічыць, што Капернік памыляўся. А якая, уласна, розніца, што вакол чаго круціцца?.. Галоўнае, круцімся мы, толькі навошта?.. Але, я вялікі аматар містыфікацый. Антылогіка. Жахлівая рэч — правінцыя. Я заўсёды засцерагаў маладых людзей: сцеражыцеся правінцыі — тут пазначана мяжа чалавеку. Не, канец. Мяжа — гэта калі хоць трохі прыгожа. Трэба кожнаму ісці ў свой Парыж. Хоць бы і на плаху, як Жульен Сарэль. Лепш ужо кончыць, як ён, чым чэзнуць у правінцыі. Так што, бліжэй да падману праспектаў... Але Цыялкоўскі застаўся ў Калузе. Гэта я так, між іншым. Дык вось, я не буду пачынаць тут дыспут. Я не Фама Аквінскі. Ён сцвярджаў, што прырода заканчваецца ў ласцы, розум у веры, пазнанне — у азарэнні. А вы нават не Пелюшонак. Я толькі бачу, што ў вас пінжак парваўся. Ды не, глядзіце ўважліва. Але, вунь там. Ах, гэта ўжо вас закранула!.. Вядома, вы заўсёды казалі, што ў вас чароўная жонка і, нягледзячы на некаторыя недахопы (у каго іх не бывае?), гэта лепшае, што вы маглі б выбраць з мноства прапанаваных жыццём варыянтаў, і вярні той дзень, і гэтак далей, і гэтак далей... Аднак у вас парваны пінжак, і праверце заадно, ці цэлая ў ім кішэня... Парваная?.. А я вам пра што?.. Прысягаю, што і кашуля ваша не надта свежая, дый мыеце вы яе самі. Не, не, барані Божа, я не кансерватар: магу паказаць квіток з
серватар: магу паказаць квіток з
прысвячалі вершаў. Прысвячалі?.. Тады крыўдаваць зусім няма падставы. Яна сама іх піша?.. Ну, тады ўжо, сказаў бы Швейк, націраючы калена опадэльдокам, ваша справа швах. Сік эвадзіт віта мундзі — так праходзіць зямное жыццё. Вось бачыце, вы ўжо згаджаецеся. Але, цяжка панне мыць і заставацца Пекнай Паннай. І не мыць таксама няпроста ва ўмовах неразвітога сацыялізму. Цяжкі, аднак, выбар: мыць альбо не мыць? Можа, лепш вымываць з памяці непатрэбнае, тады і ў ваннай лягчэй будзе?.. Не надта проста забіць у мужчыне, нават сучасным, векавыя звычкі, набытыя яшчэ ў эпоху палеаліту. Хаця, хіба мы мужчыны?.. Мы пры дамах, васпане. Пры дамах, пры доме, пры тэлевізары. ДДТ. Дуст, адным словам, — вось нашае мысленне. Зрэшты, аднаму майму знаёмаму ўдалося — у яго жонка, дацэнт, усё мые. Сподняе яму кожны дзень мяняе. Тут і Кант засумняваўся б: ці не перайшоў ён мяжу магчымага?.. А так наўкол падзенне нораваў. Цывілізацыя атруцілася сваімі ж прадуктамі... Нават на дуэлі ўжо не выклікаюць. На шчасце. Што як раптам мы ўявілі б у сябе гэты дзіўны звычай былых часоў ангажаваць на ўзаемазнішчэнне з-за ўсялякіх, так бы мовіць, паводле сённяшніх меркаванняў, драбніц, — і чалавецтва ўмомант звялося б. Кажаце, што не?.. Напэўна, вы ўпершыню маеце рацыю. Ніхто б нікога не забіваў. Плявалі б мы на новы звычай, як плюём, можна сказаць, на ўсё. Каханне?.. Вы некага кахаеце?.. Блаславі вас Бог. Аднак калі не пра вас, а пра многіх, дык сучасныя Дон-Жуаны таксама ўцякаюць у спадніцах у каханак, а Камандоры... Пра Камандораў гаварыць зусім ужо грэх. Дон-Жуаны хоць у спадніцах чым-небудзь ды надыхаюцца, а ў гэтых — футбол-хакей і павышэнне ў зарплаце — жорстка акрэсленае кола натхнення. Дык пра што гэта я?.. Успомніў. Усё роўна, нягледзячы на любыя «ту бі ор нот ту би», мыць альбо не мыць, — «Жаніцеся, маладыя людзі! Жэніцеся ўдала, станеце найрадзейшым выключэннем, жэніцеся дрэнна, станеце філосафам — і тое і другое цудоўна». Але, Сакрат, акурат ён. Дарэчы, вы дарэмна зачэсваеце плех, васпане, гэта вам не пасуе. Вы не ў Рыме... І потым, Нерон, хоць і быў імператарам, усё-такі лічыў сябе вялікім артыстам і нават памёр з гэтай недарэчнай думкаю. Не трэба благога пераймання. Лепш галіцеся дазвання, як іншыя гістарычныя героі: гэта канструктыўна і ўражвае. Дарэчы, кажуць, наступным разам, на пытанне, ці варта жаніцца, афінскі мудрэц ад-
ці варта жаніцца, афінскі мудрэц ад-
скончыцца. Паглядзіце лепш вунь на тых маладых людзей каля піўнушкі. Санкта сімпліцітас[2], яны па-ранейшаму ўпэўнены, што піўніца яшчэ працуе, вось толькі прадаўшчыца некуды выйшла! Да таго ж, піва тут з вясны восемдзесят пятага не прадаюць. Усё яшчэ змагаюцца. Ад адных красавіцкіх тэзісаў да іншых... Хто ведае, што прывяло юнакоў да гэтай памылкі — мажліва, залішняя любоў да філасофіі?.. Вы пытаецеся, ці жанаты я сам?.. Не, вядома. Дзіўна, няўжо я магу яшчэ ствараць уражанне жанатага чалавека?.. Хоць, зрэшты, жанчына, гэтая загадка быцця і вянец тварэння, магла б, напэўна, здагадацца, што на мне ляжыць яшчэ не зусім сцёртая пячатка разбуранага алькова, змахнула б, так бы мовіць, пыл з ракавой адзнакі. Але, мае дарагія, і не будзем пра гэта крычаць. Вось бачыце, нас ужо не так і мала. Цяпер я і праўда падобны да Цыцэрона. Раблюся місіянерам у гэтых каменных джунглях. Кажаце, я хлус?.. Чаму?.. Ну і што з таго, што я раней сказаў, што ў нас з жонкаю адзін кумір?.. Мы на гэтым сышліся, на гэтым і разышліся... Што?.. Гэта гульня ў мяне такая. Вы зноў пытаецеся, хто я?.. Няўжо гэта так важна?.. Скажу вам толькі, што я не геній, як вы сцвярджаеце. Але, мае дарагія, я даўно ўжо мінуў той дзіцячы ўзрост, пазбавіўся, так бы мовіць, ланцугоў чароўнага і, шчыра кажучы, трохі жорсткага падману... Зрэшты, здаецца, мае адступленні робяцца занадта навязлівыя. Вы яшчэ не задыхаецеся?.. Я ўжо. Ад сябе самога. Я вам зайздрошчу: у вас ёсць цярпенне. У мяне?.. У мяне яго даўно ўжо няма. Гэта ўсяго толькі інертнасць плоці і розуму. Недахоп пачуццяў і лішак вопыту. Не лепшыя набыткі... Праўду казаў Канфуцый: «Цяжка мець справу толькі з жанчынамі і нізкімі людзьмі. Калі з імі зблізішся, дык непазбежна адчуваеш нянавісць». Адсуньце ад мяне гэтыя буфетныя лусцікі, малады чалавек: яны нагадваюць мне аб занядбанні ў маім дробязным жыцці, не даюць, так бы мовіць, засяродзіцца на былой велічы Рыма. Цяпер італьянцы вядомыя найперш макаронамі і бюстам Сафі Ларэн узору шасцідзесятых гадоў. Але яны ў гэтым зусім не вінаватыя. Адбываецца ўсяго толькі зніжэнне ўзроўню прыёму інфармацыі: вы самі перакрываеце не тыя каналы, што трэба. Вас цікавяць інтымныя факты, непатрэбныя лічбы і пікантнае асвятленне. Вось уявіце сабе сустрэчу дзвюх жанчын. О, гэта дзіўнае відовішча!.. Назіраючы за ім, вы напаўняецеся, калі вы хоць трохі філосаф,
няецеся, калі вы хоць трохі філосаф,
гэтага галоўнага атрыбута мужнасці ў нашым фемінізаваным два ікс стагоддзі. Вы думаеце, жанчыны будуць абмяркоўваць апошні шлюбаразводны акт у іхнім коле?.. Яны захопяцца фальбонамі — кажуць, гэта цяпер так модна ў Італіі?.. Вы не памыліліся, але спачатку яны абмяркуюць пытанні трохі працейшыя: кажуць, алей таксама ў модзе ў Італіі. Аднак жанчыны зусім не хочуць ведаць, хто такі Саванарола, ім і без яго жыць цікава. Зрэшты, можа, яны і маюць рацыю. Ну навошта жанчынам нейкі сярэднявечны мніх? Ці стануць яны больш прывабнымі ад таго, што даведаюцца пра яго?.. Вы дарэмна так ззяеце, сэр. Мужчыны ведаюць пра Саванаролу ў прынцыпе столькі ж, аднак схільныя разглядаць жанчын зверху. Ці жанчыны, ці мужчыны, якое цяпер, уласна, гэта мае значэнне?.. Адбываецца ўсяго толькі трансфармацыя дэкарацый, мяняецца абумоўленасць фону плюс уступае ў сілу

[1] Confiteor — спавядаюся (лат.). Пачатак каталіцкай пакаяннай малітвы.

[2] Sancta simplicitas — святая прастата (лат.).

Парасткі «Надзеі»

Дзякуючы намаганням Вольгі Янчанкі — учарашняга радыёжурналіста і цяперашняй пенсіянеркі — нарэшце ўбачыў свет чацвёрты нумар штоквартальніка «Надзея» за мінулы год. Пра цяжкасці, звязаныя з выданнем, В. Янчанка расказвае ва ўступным артыкуле зборніка. Расказвае не дзеля таго, каб слязу пусціць, а каб сказаць, што выданне «Надзеі» ладзіцца дзеля карысці скрыўджаных лёсам людзей, а таму варта падтрымкі і дапамогі.

А памагчы «Надзеі» трэба, бо яна і ёсць, і як быццам яе няма. Спачатку літаратурную студыю, органам якой і з'яўляецца аднайменны веснік (менавіта веснік, а не часопіс, таму што веснік, як тлумачыць В. Янчанка, «гэта вестка ад аднаго, выкінутага з вялікага свету па хваробе ці калецтве, да другога»), падтрымала Таварыства інвалідаў Беларусі, потым (было гэта ў 1989 годзе) перадало Беларускаму фонду міласэрнасці і здароўя. У верасні наступнага, ужо 1990 года, В. Янчанцы паведамілі, што «лёс «Надзеі» зноў будзе ў руках БелТІ». Значыць, тое, што пазначана на вокладцы гэтага нумара: «Веснік Беларускага фонду міласэрнасці і здароўя», ужо не адпавядае рэальнасці. Сапраўды, як сведчыць у сваім лісце інвалід II групы з маленства, старшыня Запольскага рэгіянальнага таварыства інвалідаў, што на Віцебшчыне, А. Жарнаклееў: «Абсурднасць — правіць інвалідамі. А вось раіць, дапамагаць ім трэба». На што і трэба спадзявацца.

Ну, а сам нумар? Хоць і пазначана, што веснік «орган літаратурнай студыі інвалідаў», тут шмат матэрыялаў, так бы сказаць, жыцейскага плану. Шмат месца адведзена перапісцы В. Янчанкі з тымі, каму яна прыходзіла і прыходзіць на дапамогу. Рэшта плошчы адведзена творчасці інвалідаў (раздзелы «Паэзія цяжкага лёсу», «Наша проза», «Літаратурная вучоба», «Аса», «Бібліятэчка ў кішэні». Ёсць і перадрукі з іншых выданняў. Гэта і асобныя цікавыя, змястоўныя публікацыі, і розныя парады.

Парасткі «Надзеі», няхай пакуль што кволыя... А яшчэ — газета «Наша доля»... Часопіс «Зрок»... Абяцанне выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціць кнігу лепшых твораў студыйцаў... Можа, і сапраўды мы пачынаем займацца міласэрнасцю не на словах, а на справе?

А. М.

ілюзорная розніца ў фізічнай сіле і некаторыя іншыя спецыфічныя полавыя якасці, акумуляваныя тысячагоддзямі. І мужчын апошніх мадэлі чаравікаў і штаноў цікавяць часта больш за часовыя і нават за вечныя ісціны. Толькі не думайце, шаноўныя, што я маю што-небудзь супраць моды. Я не за пыл кнігасховішчаў. Але ўрэшце пераважае ісціна. І не трэба гучных слоў пра лёс тых, хто не спрабуе нават яе спазнаць. Насіце модныя штаны і нават, калі хочаце, кальсоны з арнаментам, але не забывайцеся на галоўнае. Толькі няхай арнамент не будзе нацыянальным, бо шмат хто з неафітаў гэтым ужо захапіўся. Я агаворваюся, маладыя людзі, таму што баюся быць недакладна зразуметым. А што можа быць горш за бязладна кінутае насенне?.. Галоўнае — гэта нешта такое, што не паддаецца простаму вызначэнню... Гэта нейкая дабрыня, чалавечнасць... І ісціны тут толькі спрыяюць. Чытайце на пачатку Маркеса, гэтага вам хопіць. Маленькае Маконда — і ўвесь свет як на далоні, не трэба слухаць вячэрнія навіны, усё ўжо і так было... Але, надвор'е благое... Толькі няма нічога горшага за добрае надвор'е: яно размякчае. Лепей за ўсё, калі ідзе дождж. Дождж супакойвае. А святлей за ўсё ўначы. Таму што тады мы застаёмся адны ў змроку пустыннага пакоя і бачым сябе такімі як ёсць, а не ў дзённай мітусні балаганных масак. Дык на чым мы спыніліся?.. Але, усё гэта лухта: і кашулі, і пінжакі, пра якія не клапоцяцца вашы каханыя, і ўжо некаханыя, і ніколі не каханыя жонкі. Галоўнае — тое, што я бачу ў вашых вачах непадзеленыя пачуцці. Вы ўжо шмат гадоў нікому не казалі праўды?.. Але, цяпер я амаль Збавіцель — са сваімі вучнямі. Вы нікому не маглі прызнацца ў сваіх слабасцях?.. Гэтаксама было і ў мяне, і ў гэтага дзядулі, у якога на твары яшчэ захавалася святая ўпэўненасць, што ў яго пячорынскія вочы і талент Байрана. Не, дзядуля, у вачах у вас цікавасць, а паэтам вы ніколі не станеце. І нічога, што вам яшчэ няма трыццаці. Вы ўжо дзядуля. Вы былі інспектарам па тэхніцы амаральнасці на кафедры светлай будучыні і дарэмна носіце гэты сурдут. Як я здагадаўся, што вы прапаведуеце гэтую ахінею?.. Вы ж усе пачаткаю пазначаны. Незмывальнай. Як казаў адзін музыкант, з невядомых прычын у вас прапала будучыня. Але вы кайцеся. Замольвайце грахі. Спаліце тое, на што маліліся, і маліцеся на тое, што спальвалі. Цярэйдзем, як гальскі кароль, з паганцаў у хрысціяне! І пагаліце шчокі: у вашых баках няма рамантызму. Вы маглі б стаць бухгалтарамі ці водаправодчыкам, урэшце паштальёнам, але вам не патрэбны гемарой, жыллёва-камунальныя канторы такія далёкія ад паэзіі, і лістоў, нягледзячы на выміранне эпісталярнага жанру, усё-такі багата пішуць... Не, мае дарагія, не буду я распавядаць вам тое, пра што збіраўся. Стаміўся. Зрэшты, вам не варта шкадаваць пра гэта. Які я Збавіцель!.. Sauve gui peut, як кажуць французы, ратуйцеся вы ад мяне, хто можа!.. Толькі не будзем пра гэта крычаць, маладыя людзі, бо гэта шкодна не толькі горлу. Мне сумна... Не разумею, чаму... Даўно і — як часта здаецца!.. — непапраўна... Што ёсць жыццё чалавечае?.. І што мусіць ім быць?.. Радасць?.. Смутак?.. Выпрабаванне?.. Нешта невызначальнае?.. Даруйце мне... Асабліва вы, малады чалавек у вытанчаным гарнітуры і з экстравагантнымі бакенбардамі. У іх адных ужо ёсць надзея, што вы сыдзеце з амбона. Ужо падалі заяву?.. Ну, вось бачыце... Нікі вы не дзядуля, і пячатка нават змываецца — гэта я іграў. Люблю іграць. І нічога ў вас не прапала! Вы самі яшчэ не ведаеце, што знойдзеце. Не мутант жа вы ўрэшце праз вашае інтэрпрэтатарства!.. Ва ўсякай страце ёсць і набытак. Жыццё часам здаецца нам агідным, аднак, гляньце тады ці не ж не агідныя мы самі?.. Але ж Саванарола... як з ім?.. «Дарэмна чарвяк дрыжыць на восеньскім ветры — матыльком ён ужо не стане...» Канец містыфікацыі. А, можа, толькі пачатак?.. І прыйшлі Яны да Яго... Толькі куды вось?.. І куды трэба?.. Дык усё ж такі — як быць з Саванаролам?.. Няшчаснае тое месца, дзе няма падобных да яго. Няхай ён у нечым і памыляўся. Амэн.

НАШ КАЛЯНДАР

16 красавіка 1991 года спаўняецца 60 гадоў нашаму даўняму сябру з Прагі доктару навук, прафесару Карлава універсітэта ў Празе пану Вацлаву Жыдліцкаму. Я ўжо многа пісаў (і ў «ЛіМе») пра гэтага незвычайнага чалавека з энцыклапедычнымі ведамі і ўсеабдымнай сферай дзейнасці. А сёння прапаную фотаздымак — згадку пра сустрэчу з гэтым слаўным, натхнёным, апантаным пражанінам.

Сяргей ПАНІЗНІК.

Вацлаў Яласлававіч Жыдліцкі ў Мінску (1968 г.) з У. Караткевічам і Алесем Барскім.

140 гадоў з дня нараджэння беларускага казачніка Івана Азёмшы (памёр у 1916 годзе). З 80 твораў, прадстаўленых у кнізе А. Сержпутоўскага «Казкі і апавяданні беларусаў-палешукоў», выдадзенай у 1911 годзе, 32 запісаны ад яго.

□

125 гадоў з дня нараджэння ўкраінскага філолага-славіста, мовазнаўцы Іларыёна Свянціцкага (Свяціцкага). Нарадзіўся 7 красавіка 1876 года, памёр 18 верасня 1956 года. Даследаваў і беларускую культуру, гісторыю. Супрацоўнічаў з «Нашай Нівай», выдаў кнігі «Адраджэнне беларускага пісьменства» (1908), «Асновы адраджэння беларускага пісьменства» (1914), «Росквіт культурна - нацыянальнага жыцця Усходняй Беларусі» (1928), якая стала першым у Заходняй Украіне даследаваннем беларускай савецкай літаратуры.

□

110 гадоў з дня нараджэння беларускага савецкага паэта Янкі Журбы (нарадзіўся 30 красавіка 1881 года, памёр 7 студзеня 1964 года). Выдаў кнігі вершаў «Заранкі» (1924), «Ясныя шляхі» (1959) і іншыя. Пераклаў на беларускую мову раман Ф. Дастаеўскага «Бедныя людзі».

□

105 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі (нарадзіўся 23 красавіка 1886 года, памёр 3 лістапада 1941 года). Аўтар дзесяткаў твораў, сярод якіх раман «Язэп Крушынскі», аповесць «Салавей», вершаваная казка «Мурашка-Палашка» і іншыя. Найбольш поўна з мастацкай спадчынай З. Бядулі можна пазнаёміцца ў яго зборы твораў, выпушчаным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў пяці тамах.

□

100 гадоў з дня нараджэння беларускага крытыка, публіцыста і празаіка Лявона Гмырака (нарадзіўся 18 красавіка 1891 года, памёр 13 ліпеня 1915 года). Друкаваўся ў газеце «Наша Ніва» і зборніку «Велікодная пісанка».

□

85 гадоў з дня нараджэння крытыка і літаратуразнаўцы, доктара філалагічных навук, члена-карэспандэнта АН БССР Івана Гутарава (нарадзіўся 15 красавіка 1906 года, памёр 8 лютага 1967 года). Аўтар шэрагу літаратуразнаўчых і тэарэтычных прац. Склаў хрэстаматыю «Вуснапаэтычная творчасць беларускага народа» (разам з С. Васілёнкам), зборнік «Сучасны беларускі фальклор».

□

85 гадоў з дня нараджэння паэта Сяргея Фаміна (нарадзіўся 29 красавіка 1906 года, памёр 4 снежня 1941 года). Друкаваўся ў часопісах «Маладняк», «Полымя», «Маладняк Барысаўшчыны» і іншых выданнях.

□

40 гадоў выдавецтву «Народная асвета». Выпускае падручнікі, вучэбныя дапаможнікі, а таксама серыі «Школьная бібліятэка», «Народныя пісьменнікі БССР», «Скарбы мовы» і іншыя.

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

У ПОЛАЦКУ— «ЗОРКІ»

Заўтра, 13 красавіка, адкрываецца IV Усесаюзны фестываль старадаўняй і сучаснай камернай музыкі ў Полацку. Канцэртная зала Сафійскага сабора зноў прымае сусветна вядомых гасцей: музыкантаў Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Міністэрства культуры СССР і яго дырыжора Г. Раждзественскага, хор пад кіраўніцтвам В. Палянскага, ансамбль «Мадрыгал». Амстэрдамскі аркестр пад кіраўніцтвам Л. Марківа.. Больш за тыдзень прадоўжыцца фестываль, у праграмах якога пачэснае месца займае сёлета музыка Моцарта.

НАШ КАР.

«ДЗЕНЬ ЗЯМЛІ-91»

Экалагічную акцыю з такой назвай праводзяць з 23 сакавіка па 22 красавіка маладзёжная арганізацыя «Выбранецкія Шыхты» і Беларускі фонд Рэрыхаў. У распаўсюджанай з гэтай нагоды абвестцы гаворыцца: «Спрадвеку чалавек на месцы свайго паселішча садзіў дрэвы, і рабіў ён гэта не па загаду, не па прымусу. Садзіў, бо ведаў: дрэва—гэта жыццё. Ніводная беларуская вёска, ніводнае мястэчка не абыходзіліся без дрэваў... А зараз нашыя гарады паліць сонца, ад пылу ды атрутных газаў цяжка дыхаць. Дык давайце адродзім гэты добры звычай нашых продкаў!»

Рупліўцы экалагічнага руху падаюць шэраг парад наконт пасадкі дрэваў, догляду за імі. Моладзь заклікае аднагодкаў і ўсіх нас, згубіўшых чуласць у адносінах з прыродай-маці, у гэтыя красавіцкія дні—дні першых спаталяючых дажджоў, ачышчэння прыроды і чалавечага духу — спрычыніцца да акцыі «Дзень Зямлі-91».

Што тычыцца саміх завадатараў акцыі, дык 4 красавіка «выбранцы» (хлопцы з «Выбранецкіх Шыхтоў») па вуліцы Сталетава ў Мінску пасадзілі 150 маленькіх ясеняў. «Расці, узмацоўвайся, дрэва!» А яшчэ маладыя сябры прыроды пераканаы, што дрэва, як і любая жывая істота, адчувае нашыя думкі. таму. калі мы бяром яго ў рукі, павінны быць чыстымі ў сваіх памкненнях і шчыра жадаць нашаму дрэўцу доўгага жыцця, а ўсяму свету—дабра і міру.

Ю. З.

Крок у Койданава

(Пачатак на стар. 13).

і горш. Есці няма чаго. Ну што сам бульбы накапаеш ці кабанчыка выгадуеш... А ў магазінах пуста. Грошай не заробіш, каб і хацеў. Дый і нашто грошы, калі няма чаго купіць. Шкарпэткі і тыя толькі дзецям і толькі па спісах. А вінаватыя ў гэтым камуністы і бюракраты. Раней я баяўся нават падумаць пра такое, а цяпер не баюся і гавару. Яны толькі сябе глядзяць, толькі пра сваё дбаюць, і помнік мы раней ці пазней знясём.

— Дзякуй...— я хацеў быў спыніць апаратара, але той з захапленнем здымаў цётак і дзядзьку, што абураліся.

Потым аператар зняў гругана, што самотна сядзеў на царкоўнай агароджы.

Наступны пункт нашае вандроўкі — яўрэйскія могілкі.

Загрузаючы ў тлуснай гразі, тэлевізійны аўтобусік праехаў па вуліцы Чапаева. Уяўным тэлегледачам я сказаў, што па такой вуліцы можна ездзіць толькі верхам на кані. Напэўна, таму яе і назвалі ў гонар шырокавядомага і апетага народам у шамтлікіх анекдотах чырвонаармейца. Я паказаў рукою на новыя дамкі на пагорку.

— Гэты сілікатны аднапавярховы мікрараённчык збудаваны на могілках...

Аператар навёў камеру на грады, што ляжалі на месцы былых капцоў.

— Тут жывуць людзі, пераважна супрацоўнікі міліцыі. Зараз мы пагрукаем у дзверы і спытаем...

Мы абышлі некалькі дамоў, пакуль не ўбачылі мужчыну, які нёс вядро цэменту.

— Будуецеся? — я спрабаваў надаць сваіму голасу спакойную інтанацыю.

— Гараж папрасілі паставіць...

— І падмурак вы рабілі?

— А то хто ж.

— Яму капалі?

— А як жа без ямы?

Паўза, што ўзнікла, пераўзышла па памерах усе законы тэлемастацтва. «Нічога,— падумаў я,— падрэжам паўзу».

— Вы пра могілкі хочаце спытаць? Я так адразу і зразумеў, як вас пабачыў.

— І што вы скажаце?

— Што скажу? А нічога не скажу. Ну выкопваюцца розныя косткі, ну непрыемна...А жыць жа трэба. Я тут не жыву, я толькі будую... Вунь, вунь,— мужчына паказаў пальцам на суседні падворак,— капітан гной носіць. Вы у яго спытайце. Ён тут жыве.

Капітан у бруднай ватоўцы з віламі ў руках быў настроены агрэсіўна:

— Выключыце камеру!

— У мяне да вас толькі адно пытанне...

— Выключыце камеру! Я — капітан міліцыі!

— Ну і што?

— Як што... Людзі ўбачаць, што я ў бруднай адзежы і будуць смяяцца. Мяне ж у Дзяржынску ўсе ведаюць. Па горадзе не пройдзеш,— раптам агрэсіўнасць змянілася на прыніжанасць.— Я вас прашу не здымайце.

— Мы не здымаем, — запэўніў аператар.—У вас што, комплекс на вопратку. Без фуражкі і пагонаў вы сябе чалавекам не лічыце?

— Можа, і комплекс.

— А як вам жывецца на яўрэйскіх могілках? — Ўсё ж задаў сваё адзінае пытанне.

— Вы што думаеце, я выбіраў дзе мне жыць? Дзе далі кватэру, там і жыву. Вы думаеце, што ў тых, хто тут пасяляўся, спыталі? Я, можа, і не хацеў тут жыць. Хто ж гэта захоча жыць на могілках? Але лепш тут, чым нідзе. Вы да начальства схадзіце і ў іх спытайце...

Мы развіталіся. Аператар выключыў камеру, і здымачная група накіравалася да аўтобуса. Па дарозе я заўважыў, што брама аднаго з гаражоў зроблена са старых дарожных шчытоў. На сінім фоне выразна чыталася: «До Москвы 760 км».

Я стаў каля брамы і сказаў у камеру, што да Масквы і 'сапраўды амаль 760 кіламетраў ад таго месца, дзе жывуць на яўрэйскіх могілках супрацоўнікі міліцыі.

Апошнія кадры тэленавелы здымаліся на стадыёне. Па засмужаным полі гулялі авечкі і бараны. Відовішча шчымлівае сваёй недарэчнасцю. У якасці каментара Сцяпан сказаў, што блага, калі статак губляе пастуха.

У эфір мая тэленавела пра Койданава не выйшла. «У ёй недастаткова мастацкасці»,— тлумачыла рэдактар Цімохіна.

Разумныя людзі раілі перадаць матэрыял у маскоўскі «Взгляд». Але да Масквы 760 кіламетраў, і пакуль матэрыял пераадольваў адлегласць (760 км), перадача «Взгляд» сканала. Наступны адрас, куды паехала навела, пачынаўся са слова Вільня. Але пакуль там збіраліся распачаць беларускія перадачы, вайскоўцы зруйнавалі тэлестудыю. Я не ведаю, ці ўбачаць гледачы мой твор. Мне, шчыра кажучы, усё роўна. Я зрабіў яго для сваіх землякоў, а калі навелу пакажуць у Ізраілі ці ў ЗША, гэта іх не суцешыць, а хутчэй за ўсё, яны пра тое і ведаць не будуць.

І вось я сяджу на лаўцы ў скверыку і пішу ў сшытку. Я — вольны мастак і мне не трэба ні майстэрня, ні апаратура, ні студыя, ніхто і нішто, каб працаваць. Можа, калі-небудзь мне зноў прапануюць здымаць тэлеперадачы і я буду іх здымаць, нават калі іх потым засячэ цэнзура.

HOMO HUMANUS

Выратуем сябе самі, спадары!

Надзея памірае апошняй, або — пакуль жыву — спадзяюся, — гэтыя крылатыя выразы апошнім часам згадваюцца чамусьці часцей за іншыя. Яны суправаджаюць мяне ў побытавым, паўсядзённым жыцці як нейкі семантычны адэкват гэтаму самому жыццю. Ніводная палітычная падзея ў краіне ўжо не ўплывае на такое суб'ектыўнае ўспрыманне сацыяльнай рэчаіснасці: комплекс спадзяванняў на ўласныя сілы, уласны аптымізм трывала замацаваўся ў маёй асабістай ментальнасці.

Відаць, важней і каштоўней для чалавека ўсё ж такі не ідэялагемны светапогляд, а звычайная, незалежная ад ідэалогій, партый і рэжымаў псіхалогія паводзін, матывы, калі хочаце, адчуванне сябе шчаслівым. Згадзіцеся, шаноўныя спадары і спадарыні: неахвотна гаворым мы пра тое, што адчуваем сябе нешчаслівымі ў жыцці, што наканаваны лёсам шлях з'яўляецца суцэльнай пакутай, што будучае — «беспредел». Кожнаму хочацца быць шчаслівым!

Несправядліва, зусім несправядліва перасталі мы гаварыць пра тое, што дапамагае нам трымацца ў моры крыўд і прымушае сустракаць світанак з усмешкай на твары. А, між іншым, ва ўсе часы тэма сэнсу жыцця, разумення шчасця і прыгажосці намі, сучаснікамі, чытачамі, гучала на старонках літаратурных выданняў як адна з надзённых. Мы ж яе яшчэ далей заштурхнулі, рынуўшыся ў бойку з цэнамі, чэргамі і дэфіцытамі. Але, дзякаваць Богу, спакваля перастае дзейнічаць загіпназаванне з'ездамі дэпутатаў розных узроўняў, суцішаюцца «страсці па Прэзідэнту». Прыходзіць разуменне таго, што ў чарговы раз дазволілі прэсе і тэлебачанню запудрыць сабе мазгі папера-, прабачце, перабудовачнай тэрміналогіяй. Некаторыя публіцысты ўжо пішуць аб хуткім грамадскім бяздонні, Апакаліпсісе. Нам жа, простым людзям, абывацелям, патрэбна жыць і выжыць, нягледзячы на змены «курсаў» і «этапаў». Як гэта зрабіць?

Можа, паспрабуем выгаварыцца, шаноўны чытач? У кожным разе, запрашаю вас паразважаць разам са мной і, калі з'явіцца жаданне, прыняць удзел у «размовах па шчырасці», выказаць свае рэцэпты шчасця.

Чалавечыя радасці і боль можа зразумець і падзяліць прадстаўнік любой эпохі. Чытаючы раманы Бальзака, мы плачам разам з бацькам Горыо, перажываем драму Жана Вальжана, хаця цяпер не існуе тых праблем, з якімі яны сутыкаліся. Чаму гэта так? Бадай, таму, што не змяніліся памкненні нашых душ. Героям Бальзака вяло па жыцці тое, чаго сёння нам ці не найбольш не хапае: летуценны рамантызм, этыкет гонару, служэнне прыгожаму і светламу ў жыцці. Нас вабіць харaство душы, якая не паддалася жорсткаму часу, высакародства ўчынкаў як безумоўнае правіла паводзін.

У нашым, савецкім жыцці заўсёды было месца подзвігу, а пра высакародства ў асноўным даводзілася толькі чытаць у раманах мінулага стагоддзя. Трэба было ўвесь час за нешта змагацца. Калі я скончыў школу, спадзяваўся, што паступлю ў ВНУ, вывучуся, і не трэба будзе больш змагацца за веды і дыплом як крытэрый паўнавартасці. Калі служыў у войску, спадзяваўся на тое, што выйду цэлым з «дзедаўскай» роты і... не трэба будзе адчайна змагацца за самога сябе. Калі пачаў працаваць у раённай газеце, цешыў сябе спадзяваннем, што калісьці змагу пісаць не толькі пра «вываз арганікі на палі», але і пра нешта істотнае. Цяпер жа закралася ў душу здагадка, што мы — «савецкія людзі» — сыдзем у лепшы свет, знаходзячыся ва ўладзе спадзяванняў, а не рэчаіснасці. Ці не пра нас пісаў Ф. М. Дастаеўскі ў «Запісках з падполля»: «Мы ж не ведаем, дзе жывое і жыве цяпер, і што яно такое, як называецца? Пакіньце нас адных, без кніжкі, і мы тут жа заблытаемся, згубімся, — не будзем ведаць, куды прымкнуць, чаго прытрымацца; што любіць і што ненавідзець, што паважаць і чым пагарджаць? Нам нават і чалавекамі быць у цяжар, — чалавекамі з сапраўдным, уласным целам і крывёй: саромеемся гэтага, за ганьбу лічым і рупімся быць нейкімі небывалымі агульначалавекамі. Мы мёртванароджаныя, і нараджаемся даўно не ад жывых бацькоў... Хутка выдумаем нараджацца якнебудзь ад ідэі...»

Мне бачыцца ў гэтых словах, напісаных у 1860-х гадах, прароцтва, выбачайце, наконт нас. Бо, відаць, маё племя — генерацыя 1960-х, якраз ужо здолела нарадзіцца ад... ідэі. Не, не «развітога сацыялізму»: ад ідэйных комплексаў увогуле. Гэта яшчэ мой дзед, меўшы да сярэдзіны 50-х уласную, аднаасобную гаспадарку на Свіслаччыне і ні дня не быўшы членам калгаса, памятае жывую лучнасць з зямлёй і хлебам. Нам жа канчаткова зрабілі ін'екцыю вечнай надзеі на заўтрашняе шчасце. Сёння, маўляў, часовыя цяжкасці, трэба стрываць... Трывалі вайну, уздым цаліны, хрушчоўскія эксперыменты ў сельскай гаспадарцы, п'янтоскі вертэп 1970-х, чэкісцкую барацьбу за парадак у 1983-м, масавы прыгон у непітушнасць з 1985-га, гіпноз праграмных выступленняў генсека, цяпер вось, здаецца, ужо не дамо рады вытрымаць стыхію рынку. Каб хоць хвілю перадышкі ў вялікім эксперыменце, які складаецца з ланцуга маленькіх доследаў на выжыванне! «Дайте кораблю минутный вздох», — спяваў У. Высоцкі. Але не будзе такой хвілі, упэўнены ў гэтым. Трэба неяк самахоць спруткавацца.

Адзінае выйсце — знайсці менавіта ідэёвы паратунак.

Падзялюся, якім ён бачыцца мне — можа, хто і знойдзе ў гэтым рацыё. Калісьці Мао Цзэдун гаварыў: чым горай — тым лепей. Нонсенс? Для іншых краін хутчэй за ўсё, а для нас — ісціна. Сёння нам вельмі кепска, суцэльная нявыкрутка. Каб стала лягчэй, трэба наймець мужнасці забыцца пра найвышэйшы *гатунак нашага грамадскага ладу*, скінуць усе набытыя ў сувязі з гэтым ідэйныя комплексы і ўсвядоміць сябе вельмі кволымі, безабароннымі людзьмі. Гэта па-першае. Па-другое, спадары, патрохі ўтаймаваць разбэшчаны надоечы апетыт на мяса, каньяк, каву і г. д. і г. д., бо ў хуткім часе нічога гэтага не з'явіцца, як не шаманствуй. Тады прыйдзе разуменне, як увогуле няшмат чалавеку патрэбна і якое кароткае жыццё, каб нішчыць дарэмна час на крыўды, спрэчкі і... стаянне ў чэргах.

Сімптомы прыкладна такой светапогляднай эвалюцыі мне ўжо давялося заўважыць. Неяк гутарыў з вучаніцай выпускнога класа. Ведаеце, што пачуў? «Цяпер шчаслівы той, хто не мае многа патрэбнасцей: меней турбот, болей часу дзеля думкі, летуценніцтва і мрой!» Во як! А мы, выпускнікі 1985-га, яшчэ завіхаліся над сачыненнем аб шчасці савецкага чалавека толькі ў актыўнай грамадскай рабоце!

Дык, можа, праз спрашчэнне плоцкіх патрэб, перагляд спажывецкіх звычак, вызвалбаненне ад ідэалагічных комплексаў і з'явяцца ў нас высакародныя парывы і выкшталцонасць паводзін?

Ізноў жа — захоўваю чарговую надзею, што маю нейкую рацыю і не настолькі задурыўся ў сваіх практыкаваннях, каб быць прынятым за дзівака. Чакаю вашых лістоў, спадары. Надзея памірае апошняй...

Юрась ЗАЛОСКА.

ПАМЯЦІ НАДЗЕІ КАСТЭЦКАЙ

З Прагі Чэшскай прыйшла сумная вестка: 10 сакавіка гэтага года на 68-м годзе жыцця не стала Надзеі Кастэцкай. Калісьці дзяўчына з Баранавіч выйшла замуж за чэшскага музыканта Любаміра Кастэцкага. Зусім нядаўна ў Мінску яе бачылі і чулі на прэм'еры фільма пра Забэйду-Суміцкага. Так, Надзея Кастэцкая была не толькі адданым сябрам славутага спевака, яна выканаўца яго апошняга завяшчання. Дзякуючы Надзеі Кастэцкай спадчына Міхася Забэйды-Суміцкага трапіла на Бацькаўшчыну, як і хацеў сусветнавядомы тэнар.

Чытаю жалобны ліст з Прагі, а чую яе інтэрв'ю з фільма пра Забэйду. Вось пад рукой якраз яе леташні канверт з Прагі: на маё паведамленне, як святкаваўся юбілей дзядзькі Міхала, яна пісала: «Шчыра дзякую Вам за Ваш мілы ліст і за павіншаванне з 90-годдзем нашага добрага, мілага, паважанага, шляхэтнага сябра Міхася Забэйды - Суміцкага. Як прыемна ведаць, што ёсць яшчэ на Беларусі *людзі, якія свайго вялікага* мастака не забываюць, паважаюць, шануюць, цэняць... Дзякую вам усім!».

Нашая зямлячка Надзея Кастэцкая была сапраўднай падзвіжніцай. Да апошніх дзён апекавалася над сваім славутым сябрам Міхалам Іванавічам, яе стараннямі ўзведзены цудоўны помнік над прахам Забэйды, так дагледжана яго магіла.

Якою была непаседай беларуская пражанка! Пра гэта кажуць яе ж уласныя радкі: «...А я з мужам праз два дні лячу ў Амэрыку. Ён там будзе вучыць на міжнародных музычных курсах. Гэта будзе ў Тэхаскіх Гарах каля Даласу. Будзем яшчэ і ў Нью-Ерку... Пасля вяртаемся на нашы горы, на дачу. А восенню чакае Лондан, Амстэрдам, Парыж. Для нас цяпер адкрыты ўсе граніцы, едзь куды хочаш! Нават без візы! Свабода, нарэшце! Усім трэба ездзіць, пазнаваць, вучыцца. Усе цяпер патрабуюць свабоды...».

І амаль як наша паэтэса Цётка на пачатку XX стагоддзя, чарговы абзац пісьма Надзея Кастэцкая заканчвае словамі: «Так і трэба!».

Не стала Надзеі Кастэцкай у Празе. І хто зараз напіша: «Уся магіла Забэйды ў кветках. Кожную нядзелю хаджу туды, палiваю, нашу новыя кветкі. Не забываю!»

Не забудзем і мы, беларусы, яшчэ аднаго сябра Пакутніцы-Беларусі. Танчэе беларуская эміграцыя. Хай жа не завяне
нчэе беларуская эміграцыя. Хай жа не завяне
нчэе беларуская эмігра-
чэшская зямля яшчэ аднойнашай суродзічцы.

Ад імя Аб'яднання сяброў чэшскай і славацкай культур імя М. Забэйды-Суміцкага —

Сяргей ПАНІЗНІК.

ГАЗЕТА—ЧЫТАЧ—ГАЗЕТА

ВЫПІСАЛА—І НЕ ПАМЫЛІЛАСЯ!

Паважаны таварыш рэдактар!

Глядзела нядаўна «Ліру» і з вялікай цікавасцю слухала, аб чым гаварылі супрацоўнікі «ЛіМа». З усім згодна. Адно толькі мяне насцярожыла: за ўсю перадачу ніхто з вас ні разу не ўсміхнуўся. І я падумала: пэўна, цяжка вам даецца тая праўда і смеласць, што ва ўсіх нумарах газеты.

Пра «ЛіМ» я ўпершыню даведалася 2 гады назад, калі гасцявала ў *сяброўкі ў Вільні*. Яна першая сказала мне, што ў Беларусі ёсць адна дэмакратычная газета — гэта «ЛіМ». Я паверыла, выпісала — і не памылілася!

Ніколі на старонках вашае газеты я не сустракала глупст-
Ніколі на старонках вашае газеты я не сустракала глупст-
Ніколі на старонках вашае
...іх іншых, чые імёны сапраўды святыя для беларусаў, праўду пра падзеі на Беларусі ў 1917—18 і 30-х гадах; толькі ў вашай газеце я прачытала смелыя і праўдзівыя, пранізаныя любоўю і болем за наш народ артыкулы А. Сідарэвіча, В. Быкава, З. Пазняка, У. Казберука і іншых сумленных людзей, якім неабыякава наша будучыня і Праўда пра тое, што было, што адбываецца зараз, Праўда без труслівага позірку ўверх...

***Ваша газета будзіць* нацыянальную свядомасць, нацыянальную гордасць, любоў да сваёй Радзімы, роднай культуры, роднага слова. Цікава і знаёмства з маладымі літаратарамі, і навінкі ўжо вядомых, і публікацыі тых, пра каго мы амаль нічога не ведалі.**

Сёння наша сям'я змагла б адмовіцца і ад «Известий», і ад «АиФа», і ад іншых газет, але толькі не ад «ЛіМа»! Кожную суботу я спяшаюся дахаты з думкаю: ці прыйшоў чарговы нумар «ЛіМа». З вялікім задавальненнем чытаю кожную старонку... За два гады мы не згубілі ніводнага нумара — беражом. Хочам, каб дзеці, якія ўжо падрастаюць, з часам тое-сёе
жом. Хочам, каб дзеці, якія ўжо падрастаюць, з часам тое-сёе
жом. Хочам, каб дзеці, якія ўжо
дзіму, нацыянальную літаратуру.

Можа, і сапраўды «ЛіМ» — газета, прызначаная больш для інтэлігенцыі. Але ж, думаю, што сярод тых, хто яе выпісвае, шмат розных людзей, якія проста любяць вашу газету, таму, што любяць сваю Радзіму, сваю культуру і — праўду, якая сёння з'яўляецца найвялікшым дэфіцытам.

Вялікі дзякуй вам і ўсяму калектыву за той «ЛіМ», які ён сёння. Ведайце, мы, вашы чытачы, любім наш «ЛіМ».

Р. S. Прабачце за «трасянку» і памылкі, але, самі ведаеце, што ў канцы 60-х ужо ні ў адным горадзе не было беларускіх школ, таму вучуся мове толькі цяпер.

В. УШАКОВА.

Брэсцкая вобласць,
Бярозаўскі раён,
в. Сігневічы.

Ад «ЛіМа»

Мы друкуем гэты ліст цалкам, з нязначнымі папраўкамі. У нашай пошце шмат падобных лістоў. Мы выбралі гэты, бо ён нібы ўвабраў у сябе, акумуляваў тое, пра што пішуць нам многія нашы чытачы.

Хочам, каб нас правільна зразумелі: няма ў гэтым ні самарэкламы, ні самаўсхвалення. Ліст зацікавіў нас яшчэ і тым, што цікавы чалавек, *які яго напісаў, што* незвычайным *было яго* першае знаёмства з «ЛіМам». І падумалася: найлепшыя прапагандысты нашага тыднёвіка — яго сталыя чытачы. І ліст гэты стаўся для нас штуршком, каб звярнуцца да вас: спадары і спадарыні, узгадайце традыцыі беларускага адраджэння пачатку стагоддзя, дапамажыце далучыцца да нашае газеты сваім сябрам, знаёмым, блізкім, зрабіце ім падарунак — падпіску на «ЛіМ». Каштуе яна на паўгода ўсяго 2 РУБЛІ 60 КАПЕЕК. Па сённяшніх
мым, блізкім, зрабіце ім падарунак — падпіску на «ЛіМ». Каштуе яна на паўгода ўсяго 2 РУБЛІ 60 КАПЕЕК. Па сённяшніх
мым, блізкім, зрабіце ім падарунак — падпіску на «ЛіМ». Каш-
а зараз скардзіцца нам, што заспець тыднёвік тут стала цяжкавата. І не дзіва, бо з сакавіка значна зменшана колькасць асобнікаў, якія распаўсюджваюцца праз «Саюздрук». А таму — не палянуйцеся адзін раз схадзіць на пошту, і кожную пятніцу «ЛіМ» сам будзе прыходзіць да вас...

***Дзякуй усім, хто піша да нас, за ўвагу, разуменне і падтрымку.* Мы будзем і надалей вернымі абранаму шляху і мэтам і пастараемся апраўдваць вашыя надзеі.**

ЛіМ

Заснавальнікі:
САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР.

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Людміла КРУШЫНСКАЯ, Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратурнага жыцця: Алесь МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жанна ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў: Пётра ВАСІЛЕЎСКІ — 33-24-62; аддзел народнай творчасці і культасветработы — 33-24-62; аддзел навін: Віталь ТАРАС, Юрась ЗАЛОСКА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАЎ — 33-44-04; фотакарэспандэнт: Уладзімір КРУК — 33-24-62; бухгалтэрыя — 23-73-37.

Пры передруку просьба спасылацца на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.

Рэдакцыйная калегія:
Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Анатоль ВЯРЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОЎ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛЕП, Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алесь ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕЎ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.

Індэкс 63856

П	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
М	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12